

วารสารช่วงผญา

The Journal of Thai Lanna Wisdom

ปีที่ 17 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2566

ISSN 2539-6706

ผู้จัดพิมพ์	สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่	
ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.ชาตรี มณีโกศล	รักษาราชการแทนอธิการบดี
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรพิมล วงศ์สุข	รองอธิการบดี
	อาจารย์ ดร.ธรรศ ศรีรัตนบัลล์	ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
บรรณาธิการ	นางสาวปนัดดา โตคำนุช	
ผู้ช่วยบรรณาธิการ	นางสาววราภรณ์ โยธาราชภูมิ	
กองบรรณาธิการ	ศาสตราจารย์ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
	ศาสตราจารย์เกียรติคุณ สรสวัสดิ์ อ่องสกุล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	ศาสตราจารย์เกียรติคุณ สุรพล ดำริห์กุล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	รองศาสตราจารย์ ดร.วรลักษณ์ บุญยสุรัตน์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	รองศาสตราจารย์ ดร.สิริวรรณ นันทจันทุล	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
	รองศาสตราจารย์ ดร.สุพจน์ แสงเงิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
	รองศาสตราจารย์ ดร.สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	รองศาสตราจารย์ ดร.พัชลิน จินนุ้ม	มหาวิทยาลัยทักษิณ
	รองศาสตราจารย์ ดร.วิไลศักดิ์ กิ่งคำ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
	รองศาสตราจารย์ ดร.สิริวรรณ นันทจันทุล	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
	รองศาสตราจารย์ ดร.นิธิดา แสงสิงแก้ว	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
	รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
	รองศาสตราจารย์ เรณู วิชาศิลป์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	รองศาสตราจารย์ รังสรรค์ จันตะ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
	รองศาสตราจารย์ วิชิต ชมทวีวิรุฒม์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวภา ศักยพันธ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุ่งรัตน์ ทองสกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพล อยู่รุ่งเรืองศักดิ์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชมนาด บุญอารีย์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อารียา หุติงทะ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนรรฆ จรรย์ยานนท์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนิษฐ์ ศิริจันทร์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิโบล วิมลสิทธิชัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรไท ครูวเวโซ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อุทุมพร หลอดโค	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
อาจารย์สิริพร คีนมาเมือง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อาจารย์กนิษฐ์ ดีหนอ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

นโยบายและขอบเขตการตีพิมพ์	วารสารช่วงพญา มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอบทความวิจัยและบทความวิชาการทางด้านสหสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มีกลุ่มเป้าหมาย คือ คณาจารย์ นักศึกษา นักวิจัย และผู้สนใจทั่วไป ทั้งนี้ทุกบทความจะต้องผ่านการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องกับบทความ 3 ท่าน แบบผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แต่ง ไม่ทราบชื่อกันและกัน (Double-blind review)
กำหนดการเผยแพร่	2 ฉบับ ต่อปี (ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – มิถุนายน, ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม – เดือนธันวาคม)
เว็บไซต์วารสาร	http://so06.tci-thaijo.org/index.php/khuangpaya
ข้อมูลติดต่อ	กองบรรณาธิการวารสารช่วงพญา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50300 โทรศัพท์ 053 – 885891 E-mail: ilaccmru@gmail.com

บทบรรณาธิการ

วารสารช่วงพญานกนี้เป็นฉบับแรกของปีพุทธศักราช 2566 ซึ่งได้ดำเนินการตีพิมพ์บทความทางด้านสหสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์อย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นเป็นพื้นที่เปิดทางวิชาการ สำหรับคณาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการ นักศึกษา ตลอดจนผู้ที่สนใจใช้เป็นเวทีในการนำเสนอผลงานการศึกษาค้นคว้า ประกอบกับปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่จะต้องใช้องค์ความรู้ในการขับเคลื่อน ดังนั้น สถาบันการศึกษาจึงได้ปรับบทบาทสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เน้นความคิดสร้างสรรค์ สร้างนวัตกรรมและต่อยอดในเชิงพาณิชย์บนฐานองค์ความรู้ของชุมชนด้วยการผสมผสานร่วมกับการบูรณาการ แม้ปัจจุบันเป็นยุคแห่งเทคโนโลยี แต่สิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ การพัฒนาบนฐานองค์ความรู้ดั้งเดิม อันนำไปสู่การเพิ่มคุณค่าและสร้างมูลค่าให้กับองค์ความรู้ในชุมชน สังคม และประเทศชาติ

โดยวารสารช่วงพญานกนี้ได้นำเสนอบทความที่น่าสนใจเป็นองค์ความรู้ของท้องถิ่นที่ยังคงได้รับการอนุรักษ์ สืบสาน และสืบทอดโดยคนในชุมชน ตลอดจนการสร้างสรรค์เพื่อสร้างมูลค่าให้กับองค์ความรู้ดังกล่าว ด้วยแนวคิดภูมิปัญญาสร้างสรรค์ ซึ่งทุกบทความในวารสารได้ผ่านการพิจารณากลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 ท่าน ต่อ 1 บทความ ซึ่งถือเป็นมาตรฐานทางวิชาการที่กองบรรณาธิการให้ความสำคัญเป็นอย่างมากและถือเป็นแนวปฏิบัติมาโดยตลอด และขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์พิจารณาบทความ รวมถึงการให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งกับผู้แต่ง พร้อมขอขอบคุณผู้เขียนที่นำเสนอผลงานที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์กับผู้อ่าน อันจะนำไปสู่การสร้างสรรค์ต่อยอดองค์ความรู้ต่อไป

นางสาวปนัดดา โตคำนุช
บรรณาธิการ

สารบัญ

บทความวิจัย

- การตลาดแบบบูรณาการเพื่อการสร้างภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชนปรางะญอ 1
จังหวัดเชียงใหม่

Integrated Marketing for Tourism Image CreationEco by Pa Ko Yo community

Chiang Mai Province

ณัฐพัชร วรพงศ์พัชร

- การยกระดับภูมิปัญญาผ้าทอชุมชนสู่การค้าเชิงพาณิชย์ กรณีศึกษา ผ้าทอไทลื้อ บ้านหลวงเหนือ 28
ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

The Enhancement of Community Weaving Wisdom into Commercial Trade: Ban Luang Nua,
Luang Nua Sub-district, Doi Saket District, Chiang Mai Province

สุนิตา สุตริยะ ชนาภา โพธิ์ศรี พชรพล หงษ์เหาะ คณิศร ตระกูลพิทักษ์กิจ
และ ธนารัตน์ ณะปัด

- แนวทางการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษา กลุ่มกลองปู่จา 42
บ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

The Guidelines for Preserving Arts and Culture by Community Participation Case Study : Glong Puja
Group, Ban Mae Rang, Mae Rang Subdistrict, Pa Sang District, Lamphun Province

กาญจนา ปรีกมล และ ปนัดดา แก้วอุป

- แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเวียงกุมกาม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน 54
ตำบลหนองผึ้ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

The Guidelines for Cultural Tourist Attraction Development through Community Sustainable
Participation: Wiang Kum Kam, Nhong Phueng Sub-district, Saraphi District, Chiang Mai Province

กานต์สิริ ปันทะนุ จุฑาทิพย์ อินทะนนท์ อโรชา ศรีสัตตยะบุตร วิชุดา ศรีสัตตยะบุตร เพ็ญนภา เนาวเรศ
ปรีณาพรรณ เลาหมู่ และ วิภาวรรณ ทาสิ่งคำ

บทความวิชาการ

การวิเคราะห์ปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนเมือง	66
Phenomenon Analysis of Social Movements for Urban Conservation	

อิทธิพร ขำประเสริฐ

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ	89
---------------------	----

การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์	90
---------------------------	----

การตลาดแบบบูรณาการเพื่อการสร้างภาพลักษณ์
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชนป่าเกะฮะญอ จังหวัดเชียงใหม่

Integrated Marketing for Tourism Image
CreationEco by Pa Ko Yo community

Chiang Mai Province

ณฐาพัชร วรพงศ์พัชร

Ntapat Worapongpat

ศูนย์ถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรมชุมชน ผู้ประกอบการ การท่องเที่ยว
และการศึกษา สถาบันเทคโนโลยีนวัตกรรมทางการศึกษาและการวิจัยแห่งสุวรรณหภูมิ

Center for Knowledge Transfer, Technology, Community Innovation,
Entrepreneurship, Tourism and Educational
Eastern Institute of Technology Suvarnabhumi (EITS)

วันที่รับบทความ : วันที่ 27 ธันวาคม 2565

วันที่ส่งบทความที่แก้ไข : วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2566

วันที่ตอบรับบทความเพื่อตีพิมพ์ : วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดแบบบูรณาการ การสร้างภาพลักษณ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชนป่าเกาะญอ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อความยั่งยืน ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ เอกชน ราษฎรชาวบ้าน และกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียในชุมชนป่าเกาะญอ การสุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่าง ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากประชากรที่มีความสนใจในการรวมกลุ่มเพื่อจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำนวน 20 ราย เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีวิเคราะห์ เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า แนวทางกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชนป่าเกาะญอ เพื่อให้เกิด ความยั่งยืน ได้แก่ กลยุทธ์เร่งสร้างการเติบโตขยายองค์กร โดยกลยุทธ์ที่นำมาบูรณาการได้อย่างถูกต้องและ เหมาะสม คือ 1. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ได้แก่ การพัฒนาตลาดใหม่ การพัฒนารูปแบบของการท่องเที่ยว เชิงนิเวศให้มีความหลากหลาย เพื่อดึงดูดความสนใจ และ การพัฒนาออกแบบตราสัญลักษณ์ของตราสินค้า ที่สื่อความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 2. กลยุทธ์การเจาะตลาด ได้แก่ การสร้างความตระหนักรู้ ในอัตลักษณ์การท่องเที่ยวและการให้บริการ โดยกลวิธีการสื่อสารการตลาดผ่านวิถีชีวิตประเพณีความเชื่อ และการสื่อสารองค์กรแบบองค์รวม การให้ข้อมูลข่าวสารหลักปรัชญาวิถี ชีวิตของชาวชุมชน และเพิ่มช่องทาง การตลาดออนไลน์ และ 3. การมุ่งพัฒนาการตลาด ได้แก่ การสำรวจวิจัยตลาดเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงนิเวศน์ การใช้กลยุทธ์ผลิตภัณฑ์ และการออกแบบรูปแบบการท่องเที่ยวต้นน้ำถึงปลายน้ำ

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความยั่งยืน

ABSTRACT

This research was to study the development of integrated marketing strategies and eco- tourism image building by Pga K' Yaw community, Chiang Mai for sustainability. The population and samples were government officials, private sectors, local philosophers and groups of stakeholders in Pga K' Yaw community by means of purposive sampling from 20 group members who were interested in ecotourism management. Data were collected from interviews and analyzed the data by content analysis method.

The results revealed that the strategic approaches suitable for ecotourism by Pga K' Yaw community to achieve sustainability, including strategies to accelerate organizational growth and expansion through the appropriate integration which were: 1) Product strategy: developing new markets, diversifying ecotourism models to attract attention and developing brand identity design that conveys the meaning to ecotourism. 2) Market penetration strategy: raising awareness in the identity of tourism and service provision by marketing communication methods that promote lifestyles, traditions, beliefs and holistic corporate communication, providing information about philosophy of the community life and increasing digital marketing channels. 3) Market development: market research to develop ecotourism, the implementation of product strategy and the design of upstream-downstream tourism models

KEYWORDS: identity ecotourism sustainability

บทนำ

กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงของโลกธุรกิจส่งผลกระทบมาสู่ภาคอุตสาหกรรมและภาคการท่องเที่ยว ทำให้ต้องมีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงเพื่อผลิตสินค้าหรือบริการที่มีคุณภาพ ตลอดจนแสวงหาโอกาสใหม่ ๆ ในการทำธุรกิจส่งผลให้เกิดการลงทุน และการขยายตัวทางอุตสาหกรรม โดยธุรกิจประเภทอื่น ๆ ลดลง ซึ่งเป็นผลมาจากการชะลอตัวลงของธุรกิจ แต่ในภาคธุรกิจโรงแรมและการท่องเที่ยวยังมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยที่ภาครัฐได้ให้การสนับสนุนและผลักดันให้เกิดแนวทางการประสานเครือข่ายผู้ประกอบการโรงแรมได้สร้างความเจริญ ทำให้เกิดรายได้แก่ท้องถิ่น เกิดการจ้างงาน โดยผู้ประกอบการได้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมโรงแรมให้เกิดการยอมรับในเรื่องของมาตรฐานและคุณภาพ สร้างกลยุทธ์การบริหารจัดการองค์การ และการปรับตัวตลอดเวลาเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าให้เกิดความพึงพอใจอย่างสูงสุด

ทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ยุทธศาสตร์การสร้างเศรษฐกิจฐานความรู้และการสร้างปัจจัยแวดล้อมการพัฒนาภาคบริการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้สาขาธุรกิจบริการที่มีศักยภาพ ยกย่องคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวและพักผ่อนให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดและชุมชน ให้เป็นแหล่งสร้างรายได้หลักของประเทศ รวมถึงการเป็นแหล่งกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม โดยการขยายฐานการผลิต การลงทุน การตลาด ภาคธุรกิจบริการที่มีศักยภาพและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าที่มีศักยภาพและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พัฒนาปัจจัยแวดล้อมทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงและพัฒนาศูนย์คุณภาพแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในเชิงกลุ่มพื้นที่ที่มีศักยภาพ เสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคเอกชน ท้องถิ่น ชุมชนผู้ประกอบการรายย่อยและวิสาหกิจชุมชนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (ณฐาพัชร วรพงศ์พัชร, 2565) พัฒนาปัจจัยสนับสนุนให้เอื้อต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศ และยังกำหนดให้ภาคตะวันตกและภาคกลางตอนล่างเป็นประตูการค้าสู่อินโดจีน โดยกำหนดยุทธศาสตร์การก้าวไปสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนไว้ 4 ประการ ได้แก่ 1) การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน 2) การเป็นภูมิภาคที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง 3) การเป็นภูมิภาคที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน และ 4) การเป็นภูมิภาคที่มีการบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก นอกจากนี้ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยกล่าวถึงผลกระทบจากการเปิดเสรีการค้าบริการว่า ผลกระทบเชิงบวก การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของหลายประเทศทั่วโลก ดังนั้น รัฐบาลแต่ละประเทศจึงให้ความสำคัญในการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันเพื่อช่วงชิงส่วนแบ่งตลาดท่องเที่ยว โดยเฉพาะประเทศในแถบเอเชียและอาเซียน ต่างกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทั่วโลกเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศตนเพิ่มมากขึ้น (ธนกร จรูญนิมมาน, 2566) และในปี พ.ศ. 2558 ได้มี

การรวมตัวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ประกอบด้วย ประเทศบรูไนดารุสซาลาม กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว มาเลเซีย เมียนมาร์ ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ เวียดนาม และไทย (บุญเพ็ญ สิทธิวงษา, อาทิตย์ แสงเนวก, และกนกอร บุญมี, 2566)

ถึงแม้การท่องเที่ยวจะเป็นอุตสาหกรรมและกิจกรรมทางพาณิชย์ที่สร้างรายได้ นำพาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่อีกด้านหนึ่งการท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อความยั่งยืนของระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตในชุมชนด้วยประการหนึ่ง อาทิ นักท่องเที่ยวจำนวนมากได้เดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่มากกว่าที่สิ่งแวดล้อมจะรองรับไหว จนนำไปสู่การเกิดปัญหาขยะ ของเสีย และน้ำเสีย จนถึงการทำลาย และการบุกรุก เป็นเหตุให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม และบางครั้งยังก่อให้เกิดปัญหาข้อขัดแย้งกับประชาชนในชุมชน เช่น ปริมาณน้ำไม่เพียงพอต่อความต้องการบริโภค ปัญหาการบุกรุกที่ดินป่าสงวน และการส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรมในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปโดยกระแสความนิยมการท่องเที่ยว เป็นต้น

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community – Based Tourism – CBT) เป็นเครื่องมือหนึ่งที่สามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและสมาชิกในชุมชน ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนา และได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว จากวิสัยทัศน์ “ศูนย์กลางการท่องเที่ยว การค้า การลงทุนสู่สากล โดดเด่นวัฒนธรรมล้ำนา สักคมนาอยู่ทุกถิ่นที่” ของกลุ่มจังหวัดภาคภาคเหนือตอนบน 1 ประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง และแม่ฮ่องสอน ซึ่งได้มีการทบทวนแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 (พ.ศ. 2557 – พ.ศ. 2560) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้แผนพัฒนากลุ่มจังหวัด เป็นแผนที่มุ่งเน้นการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ และสังคม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของกลุ่มจังหวัด นำไปสู่การกระตุ้นให้เกิดการลงทุนของภาคเอกชน และสร้างรายได้ให้กลุ่มจังหวัด ซึ่งมีการระบุประเด็นยุทธศาสตร์ 3 ประเด็น ดังนี้ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมการฟื้นฟูและอนุรักษ์แบบองค์รวม เพื่อสร้างสรรค์บรรยากาศที่สวยงามมีเสน่ห์ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมการสร้างสรรคผลิตภัณฑ์และบริการให้โดดเด่นและมีคุณค่า มุ่งเน้นผลิตภัณฑ์ เพื่อสุขภาพ หัตถกรรมสร้างสรรค์ ศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยว และประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 ยกระดับ การพัฒนาการค้า การลงทุน มุ่งเน้นอุตสาหกรรมสุขภาพ อุตสาหกรรมการจัดประชุมและนิทรรศการ (MICE) อุตสาหกรรมบริการ การศึกษา และอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูป เพื่อรองรับการท่องเที่ยวและการเข้าสู่ประชาคม เศรษฐกิจอาเซียน (AEC) (สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1, 2557) ซึ่งจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นจังหวัดที่มีการเติบโตด้านการท่องเที่ยวด้านธรรมชาติเป็นอันดับต้นของภาคเหนือ โดยเฉพาะอำเภอปาย เป็นเมืองเก่าแก่ ประชากรตั้งถิ่นฐานอยู่ในดินแดนแห่งนี้มาแต่เดิม คือ ชาวพ่ายหรือโปร ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ใช้ภาษาตระกูลออสโตร-เอเชียติก สาขาว่า-เรียง ดังมีร่องรอยหลักฐานจากซากวิหารและเจดีย์กระจายอยู่ทั่วไป ทั้งบนภูเขาสูง ที่ดอน และเชิงเขาบริเวณพื้นที่ราบลุ่มน้ำปาย บางแห่งก่อสร้างด้วยหิน เช่น ในผืนป่าบริเวณใกล้

น้ำตกเอิกเกรอเตอ ซึ่งเป็นต้นน้ำแม่ปิงน้อย บางแห่งมีการขุดคุ้ยเป็นร่องลึกบนภูเขาสูงชัน มีเจดีย์บนยอดเขา มีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ โดยเป็นเมืองที่มีสมาชิกตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในสมัยประวัติศาสตร์ บริเวณที่ตั้งเมืองปายเป็นเมืองสำคัญของล้านนาในสมัยราชวงศ์มังราย ซึ่งมีเมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง ต่อมาเมืองปายได้ร้างพร้อมกับเมืองเชียงใหม่ ประมาณปี พ.ศ. 2318 – พ.ศ. 2338 ปรากฏหลักฐานว่า เจ้าเมืองคนแรก คือ “ขุนสง่างปาย” ในสมัยพระเจ้ามโหตรประเทศ พระราชาธิบดีเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ได้ส่งเจ้าแก้วเมืองออกสำรวจชายแดน พบว่า ภูมิประเทศมีความน่าสนใจ จึงได้แนะนำให้ขุนสง่างปาย ย้ายเมืองมาตั้งถิ่นฐานบริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปาย เพราะเป็นพื้นที่ราบกว้างขวาง และเรียกเมืองใหม่นี้ว่า “เวียงใต้” ส่วนเมืองเก่า เรียกว่า “เวียงเหนือ” (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน, ม.ป.ป.) ต่อมา เมืองปายได้ฟื้นฟูเป็นหมู่บ้าน และพัฒนาเป็นอำเภอปาย โดยมีสมาชิกจากหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์อพยพ เข้ามาตั้งถิ่นฐาน ได้แก่ ชาวไทยวน (คนเมือง) ชาวไทใหญ่ ชาวปกากะญอ (กะเหรี่ยง) ฯลฯ เนื่องจาก เมืองปายตั้งอยู่ในพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะสำหรับการเกษตรกรรม ด้วยมีแม่น้ำหลายสายไหลผ่าน รวมถึงชุมชน โบราณเมืองน้อย เป็นชุมชนที่พบหลักฐานทางด้านโบราณคดี และหลักฐานตำนานและศิลปจารึกที่สะท้อนให้เห็นว่า เมืองน้อย เป็นเมืองสำคัญในสมัยราชวงศ์มังราย ปัจจุบันเมืองปายเป็นเมืองชุมทางที่สำคัญเมืองหนึ่ง บนเส้นทางระหว่างเชียงใหม่กับแม่ฮ่องสอน (ชนิษฐา พนาวัลย์, 2565)

ดังนั้น คณะผู้วิจัย จึงมีความต้องการศึกษาวิจัยถึงการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดแบบบูรณาการ เพื่อการสร้างภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชนปากะญอ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อความยั่งยืน ทั้งยังเป็นอีกหนึ่งในยุทธวิธีที่ส่งเสริมและผลักดันให้ท้องถิ่นพัฒนาชุมชนของตนเอง พัฒนากลยุทธ์การตลาด การสร้างประสิทธิภาพของรูปแบบกิจกรรมส่งเสริมกลยุทธ์การตลาดแบบบูรณาการ เพื่อสามารถตอบสนอง ความต้องการและความพึงพอใจของผู้บริโภค และสามารถสร้างรายได้ ความมั่นคงแก่ชุมชน และ/หรือ ผู้ประกอบการ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้มีความมั่นคง ควบคู่กับความมั่นคงทางสังคม ในด้านการกระตุ้น ตลาดท่องเที่ยวคุณภาพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์บริการให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและชุมชน มีการส่งเสริมการวางรากฐานการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ อย่างมีคุณภาพและยั่งยืน โดยมุ่งยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี มีการสร้างรายได้ และกระจายสู่ประชาชน ในชุมชนท้องถิ่น พร้อมกับเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนไปในทิศทางเดียวกันกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อม อย่างสมดุลยั่งยืน

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อศึกษาการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดแบบบูรณาการเพื่อการสร้างภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชนปากะญอ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อความยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาองค์ประกอบของการศึกษาสภาวะแวดล้อมโดยทั่วไปของอุตสาหกรรม การประเมินสถานการณ์ และการกำหนดแนวทางแผนกลยุทธ์ทางการตลาดเชิงรุก ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ ของแนวคิดและทฤษฎี ซึ่งการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นในลักษณะของการวิจัยแบบพหุเทศะ กรณีสึกษา (Multisite Multi-Research) ดำเนินการวิจัยเชิงบริบทพื้นที่ โดยมี 4 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์แรงกระทบทั้ง 5 ในการทำธุรกิจ โดยใช้การวิเคราะห์สภาพอุตสาหกรรม (Five Forces Model) ซึ่งมีองค์ประกอบหลัก 5 ประการ ของสภาพแวดล้อมเชิงการแข่งขันที่มีผลกระทบ ต่อการบริหารกิจการ ได้แก่ 1. คู่แข่งขันรายเดิมในธุรกิจ (Rivalry Among Existing Competitors) 2. อุปสรรค ที่เกิดจากคู่แข่งขันรายใหม่ (Threat of New Entrances) 3. อำนาจต่อรองจากลูกค้าหรือผู้ซื้อ (Bargaining Power of Buyers) 4. อำนาจต่อรองของผู้ขายปัจจัยการผลิต (Bargaining Power of Suppliers) และ 5. อุปสรรคที่เกิดจากสินค้าทดแทน (Threat of Substitute of Products or Services)

ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนา ขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาสภาวะแวดล้อมโดยทั่วไปของ อุตสาหกรรม โดยการวิเคราะห์ SWOT เป็นเครื่องมือในการประเมินสถานการณ์ ซึ่งวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่สามารถควบคุมได้และไม่สามารถควบคุมได้ ได้แก่ จุดแข็งและจุดอ่อนจากสิ่งแวดล้อมภายใน โอกาส และอุปสรรคจากสิ่งแวดล้อมภายนอก ตลอดจนผลกระทบต่อการดำเนินงานที่มีจากปัจจัยเหล่านี้ (Sprott, 2003, p. 34-46)

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินสถานการณ์และกำหนดแนวทางแผนกลยุทธ์ ด้วยการประเมินสถานการณ์ โดยใช้ตารางการประเมินปัจจัยภายในและภายนอก (IEFE Matrix) การประเมินคะแนน และค่าถ่วงน้ำหนัก ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน 9 จตุรภาค เพื่อนำผลประเมินที่ได้จากการวิเคราะห์ เพื่อเป็นแนวทางกำหนด กลยุทธ์ที่เหมาะสมต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดแผนกลยุทธ์จากการวิเคราะห์ โดยใช้ Strategy-Formulation Analytical Framework: The Internal and External Matrix เป็นการพิจารณากลยุทธ์เพื่อจะสามารถตัดสินใจเลือกกลยุทธ์ทางเลือกที่ดีที่สุดต่อองค์กร โดยมีแนวกลยุทธ์ทางเลือกที่นำผลการวิเคราะห์มาประยุกต์และบูรณาการกลยุทธ์ที่เหมาะสม (Philip, 1997, p. 56-72) และการพัฒนาเป็นกลยุทธ์ทางการตลาด เป็นการมุ่งเน้นเผชิญหน้ากับคู่แข่งกัน เพื่อเพิ่มอัตราส่วนแบ่งทางการตลาด ซึ่งกลยุทธ์นี้จะเหมาะกับผู้ประกอบการหรือหน่วยธุรกิจที่ไม่ใช่ผู้นำทางการตลาดที่ครองส่วนแบ่งการตลาดมากที่สุดในอุตสาหกรรมนั้น ๆ และต้องดำเนินการ โดยมุ่งเน้นไปยังจุดอ่อนของคู่แข่ง (Wongsunopparat, 2012)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น พัฒนาการ คณะครูในท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หมอชาวบ้าน ผู้รู้ในชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้นำเยาวชน และกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียสมาชิกในชุมชนปาเกาะญอ

การสุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่ม โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากประชากรที่มีความสนใจในการรวมกลุ่มเพื่อจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Nonprobability Sampling) โดยการกำหนดโควตา จำนวน 20 ราย

เครื่องมือในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เป็นลักษณะการสัมภาษณ์แบบโครงสร้าง และ Check List และการเสวนากลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นจุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาเครือข่ายด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเจ้าหน้าที่ภาครัฐ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น พัฒนาการ ปราชญ์ชาวบ้าน หมอชาวบ้าน ผู้รู้ในชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้นำเยาวชน และกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียสมาชิกในชุมชนปาเกาะญอ เพื่อให้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีความสนใจในการรวมกลุ่ม เพื่อจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งค่าความเชื่อถือได้ (Credibility) ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบเครื่องมือที่ใช้ศึกษา ด้วยการนำไปทดลองสอบถามโดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ได้ออกแบบไว้ เพื่อนำข้อเสนอแนะที่ได้มาปรับปรุงข้อคำถามในการสัมภาษณ์ โดยการพึ่งพากับเกณฑ์อื่น (Dependability) โดยผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูล การทบทวนวรรณกรรม การจัดทำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยร่วมกันว่า มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ของงานวิจัย และมีความสมเหตุสมผลหรือไม่ และการยืนยันผล (Conformability) ผู้วิจัยยืนยันความถูกต้องของข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้ รวบรวม สรุป และส่งกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลยืนยันความถูกต้องว่า เป็นข้อมูลที่มีความถูกต้องและครบถ้วน

โดยนำแบบสัมภาษณ์เสนอเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงพินิจ (Face Validity) และภาษาที่ใช้ และนำเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรง และความชัดเจนในการสื่อความ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ของแบบสัมภาษณ์ ได้ค่าตั้งแต่ 0.33-1.00 (Pongwiritthon, 2017, p. 79-92) จึงเชื่อได้ว่าความเชื่อถือได้ของแบบสัมภาษณ์สามารถใช้ดำเนินการในการวิจัยได้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม และการเสวนาประชุมกลุ่มย่อย เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อให้ได้ผลตามความมุ่งหมายตามกรอบแนวคิดของการวิจัยที่กำหนด โดยพิจารณาถึงรายละเอียดที่ครอบคลุมความมุ่งหมาย โดยได้นำไปประยุกต์กับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

การวิจัยข้อมูลพื้นฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการพัฒนา พบว่า ชุมชนมีประวัติศาสตร์ ตำนานหมู่บ้าน ตำนานชนเผ่า สังคม การประกอบอาชีพแล้วเศรษฐกิจชุมชน ศิลปวัฒนธรรม กฎ จารีต ประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ รวมถึงข้อมูลเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้วยการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้ SWOT Analysis ในการประเมินสถานการณ์ ผลการประเมินสถานการณ์ จากการวิเคราะห์การแข่งขันในอุตสาหกรรม ปัจจัยภายในและภายนอก โดยการใช้ Michael E Potter's Five Forces Model เพื่อทราบถึงแนวโน้มและทิศทางความต้องการของตลาดกลุ่มเป้าหมาย(Porter, 1997, p. 25-38) สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 1 และตารางที่ 2

ตารางที่ 1 ผลการประเมินสถานการณ์จากการวิเคราะห์การแข่งขันในอุตสาหกรรม

ปัจจัยวิเคราะห์ 5 ด้าน	ระดับ ผลกระทบ	ผลการวิเคราะห์
การแข่งขันระหว่างคู่แข่ง ภายในอุตสาหกรรมเดียวกัน (Rivalry Among Current Competitors)	มาก	ความรุนแรงของการแข่งขันภายในอุตสาหกรรม มีระดับแรงกดดันหรือระดับของการแข่งขันที่รุนแรงมาก เนื่องจาก 1. จำนวนคู่แข่งในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีจำนวนมากและอีกทั้งยังมีระดับการแข่งขันที่รุนแรง จึงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อส่วนการตลาด 2. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีอัตราการเจริญเติบโตสูง จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดคู่แข่งหรือผู้เล่นในอุตสาหกรรมฯ ทั้งเก่าและใหม่ รวมถึงส่งผลให้มีอัตราการแข่งขัน และระดับการแข่งขันรุนแรงขึ้นเป็น 3. มูลค่าการตลาดสูง กอปรกับอัตราการเพิ่มขึ้นของความต้องการของตลาดมีความสัมพันธ์ไป ในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ สัดส่วนอุปทานและอุปสงค์ มีความสอดคล้องกัน จึงไม่ทำให้เกิดภาวะ Oversupply ของการตลาดบริการ 4. โครงสร้างการแข่งขันในอุตสาหกรรมเป็นไปในลักษณะการแข่งขันแบบสมบูรณ์ ดังนั้น จำนวนคู่แข่งจึงมีมากมาย
การต่อรองของผู้จำหน่าย วัตถุดิบ / ผู้สนับสนุนหน่วย การบริการ (Bargaining Power of Suppliers)	ปานกลาง	ความรุนแรงของอำนาจต่อรองของผู้สนับสนุนหน่วยบริการของอุตสาหกรรม มีระดับแรงกดดันหรือระดับของการแข่งขันที่รุนแรงปานกลาง เนื่องจาก 1. ผู้สนับสนุนหน่วยบริการสามารถสร้างแรงกดดันต่อผู้ประกอบการในอุตสาหกรรม ในด้านการปรับระดับราคาให้สูงขึ้น ซึ่งจะทำให้ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมต้องเสียส่วนกำไรจากการแบกรับต้นทุนสูงขึ้น 2. ผู้สนับสนุนหน่วยบริการมีจำนวนมาก ราย แต่ด้วยจากลักษณะการบริการ จึงมีความต้องการผู้ที่มีทักษะชำนาญเฉพาะด้าน ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมจึงต้องเผชิญกับการปรับขึ้นค่าตอบแทนการทำงานอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ปัจจัยวิเคราะห์ 5 ด้าน	ระดับ ผลกระทบ	ผลการวิเคราะห์
		3. วัตถุดิบบางประเภทที่จำเป็น ทำให้ผู้ประกอบการต้องเผชิญกับต้นทุนการเปลี่ยนแปลงในการหาวัตถุดิบจากแหล่งอื่น (Switching Costs) และไม่มีมิติของการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการแข่งขัน Backward Integration
การต่อรองของผู้ซื้อ / ผู้บริโภค (Bargaining Power of Customers)	มาก	อำนาจต่อรองของผู้ใช้บริการหรือนักท่องเที่ยว มีระดับแรงกดดันหรือระดับของการแข่งขันที่รุนแรงมาก เนื่องจาก - พฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้ใช้บริการหรือนักท่องเที่ยว มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา - การบริหารจัดการระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บริการหรือนักท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่ยากแก่การคาดการณ์ - ผู้บริโภคมีความรู้ความเข้าใจ รวมถึงความตระหนักรู้ รับรู้ถึงคุณค่าของคุณภาพการบริการในระดับมาก - เกิดกลุ่ม / ชมรมที่มีความชื่นชอบในการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่มีอัตราเพิ่มขึ้นมากในทุกปี
ภัยคุกคามจากสินค้าทดแทน (Threat of Substitute Products of Service)	มาก	ภัยคุกคามหรือความเสี่ยงจากสินค้าทดแทน มีระดับแรงกดดันหรือระดับของการแข่งขันที่รุนแรงมาก เนื่องจาก - ปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการค้นหาลักษณะหรือรูปแบบการบริการ โปรแกรมการท่องเที่ยวใหม่ ๆ ได้แก่ อัตราผลกำไรที่คาดหวัง ต้นทุนราคาสินค้าที่ต่ำกว่า คุณภาพการบริการได้มาตรฐานมากกว่า และสามารถให้ผลตอบแทนที่สูงขึ้นหรือสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคที่อาจแปรเปลี่ยนไปจากความต้องการแบบเดิม ดังนั้น จึงก่อให้เกิดการแข่งขันในด้านการตัดราคา - มีการแข่งขันด้านการปรับปรุงคุณภาพการให้บริการ รูปแบบการท่องเที่ยวที่แตกต่างให้เหนือกว่าคู่แข่งในอุตสาหกรรมเพื่อสนองความต้องการของผู้ใช้บริการหรือนักท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ปัจจัยวิเคราะห์ 5 ด้าน	ระดับ ผลกระทบ	ผลการวิเคราะห์
		3. มีการปรับและเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่าย และการเข้าถึง ยังผู้ใช้บริการหรือนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย (Access to Distribution Channels)
ภัยคุกคามจากผู้แข่งขัน หน้าใหม่ (Threat of New Entrance)	มาก	แรงกดดันจากภัยคุกคามจากผู้แข่งขันหน้าใหม่ที่จะเข้ามาในอุตสาหกรรม มีระดับแรงกดดันหรือระดับของการแข่งขันที่รุนแรงมาก เนื่องจาก 1. ภาครัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นรายได้หลักในอันดับต้นของประเทศ เช่น การให้ เงินทุนสนับสนุนการก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนเพื่อส่งเสริมการค้าเศรษฐกิจ ภาพรวมของประเทศ 2. ข้อจำกัดด้านทักษะความชำนาญงานผู้ให้บริการในการเข้าสู่ อุตสาหกรรมในระดับต่ำ ทำให้มีคู่แข่งหน้าใหม่เข้าสู่อุตสาหกรรมนี้เป็น จำนวนมาก 3. มีการศึกษาถึงแนวทางการประหยัดต้นทุน ควบคุม และปรับปรุง มาตรฐานด้านการให้บริการรูปแบบการให้บริการใหม่ สร้างนวัตกรรม ด้านการให้บริการ เพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันกับคู่แข่งรายเดิม ที่มีความได้เปรียบในด้านการให้บริการรวมทั้งในด้านงานวิจัยระบบ การบริหารจัดการ การตลาดและช่องทางการจัดจำหน่าย 4. เงินลงทุน (Capital Requirement) ผู้ประกอบการรายใหม่ มีความเสี่ยงต่อการลงทุนต่าง ๆ ในระดับที่ยอมรับได้ และ มีความเสียเปรียบด้านต้นทุน (Cost Disadvantages) ในระดับเดียวกัน กับผู้ประกอบการเดิมที่อยู่ในอุตสาหกรรม

ตารางที่ 2 ผลการประเมินและวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอก

ปัจจัยภายใน		ปัจจัยภายนอก	
จุดอ่อน (Weaknesses)		อุปสรรค (Threats)	
1. ควรมีการพัฒนา กำหนดมาตรฐานและควบคุมกระบวนการให้บริการให้มีความมาตรฐาน 2. การรองรับปริมาณผู้ใช้บริการหรือนักท่องเที่ยวที่มีจำกัด 3. ขาดตราสินค้า เพื่อให้ลูกค้ากลุ่มเป้าหมายจดจำ ตระหนักรู้และเป็นเครื่องมือในการวางแผนงานและการสื่อสารทางการตลาดไปยังผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมาย 4. สภาพคล่องทางการเงิน ความสามารถระดมทุนระยะสั้น และระยะยาวจากแหล่งทุนภายในและภายนอกชุมชนระดับปานกลาง 5. ควรมีการจัดการองค์ความรู้ที่เป็นระบบ การวางโครงสร้างความรู้ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเก็บความรู้อย่างเป็นระบบในอนาคตในกรณีเป็น Explicit Knowledge อาจจัดทำเป็นเอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศหรือกรณีเป็น Tacit Knowledge อาจจัดทำเป็นระบบ ทีมข้ามสายงาน กิจกรรมกลุ่ม คุณภาพและนวัตกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระบบพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนงาน การยืมตัว เวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น 6. ควรจัดให้มีบุคลากรในชุมชนได้มีการพัฒนาเพิ่มความรู้ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่		1. พฤติกรรมผู้บริโภคมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยมากยังคงนิยมที่จะเลือกท่องเที่ยวยังต่างประเทศ มากกว่าภายในประเทศ 2. คู่แข่งขันทางการตลาดมีมากมาย ต่างมีความโดดเด่นเอกลักษณ์ที่น่าสนใจ ดังดู 3. อุปสรรคการครองส่วนแบ่งทางการตลาดอย่างยั่งยืน 4. ความไม่แน่นอน ขาดเสถียรภาพและมั่นคงทางการเมืองการปกครองส่งผลกระทบโดยตรงต่อเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของประเทศ 5. เกิดการต่อต้านจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือกลุ่มอนุรักษ์นิยม ซึ่งเห็นว่าการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อด้านลบต่อชุมชน การดำเนินชีวิตดั้งเดิมและส่งผลให้ค่าครองชีพของคนในพื้นที่เพิ่มสูงขึ้น (Increase of Living Expenssex)	
จุดแข็ง (Strengths)		โอกาส (Opportunities)	
1. ทรัพยากรทางธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ สวยงาม 2. มีต้นทุนทางธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และต้นทุนทางวัฒนธรรม ประเพณีชนเผ่าชาติพันธุ์ที่หลากหลาย		1. การเปิดประชาคมอาเซียนในปี 2558 ทำให้เกิดตลาดที่มีขนาดใหญ่และมีศักยภาพ เปิดโอกาสในการเข้าสู่ตลาดการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ปัจจัยภายใน	ปัจจัยภายนอก
จุดแข็ง (Strengths)	โอกาส (Opportunities)
3. มีปราชญ์ชุมชน เป็นทรัพยากรบุคคลที่พร้อมเป็นกำลังสำคัญที่จะต่อยอดภูมิปัญญา อนุรักษ์องค์ความรู้ มีความแข็งแกร่งภายในชุมชน โดยสร้างศูนย์บ่มเพาะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ พัฒนาทักษะ สืบทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น 4. ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน มีผู้นำเยาวชน กลุ่มหนุ่มสาว มีความเข้มแข็ง 5. ผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวมีความโดดเด่น แสดงถึงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น 6. กระบวนการผลิตสินค้าชุมชนเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การย้อมสีการปักตกแต่งชิ้นงานทอจากธรรมชาติและวัสดุในท้องถิ่น 7. มีศักยภาพในการจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน และส่งเสริมหัตถกรรมสิ่งทอเป็นสินค้า OVOP และ OTOP ของอำเภอ 8. มีความสัมพันธ์อันดีและได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ อาทิ องค์การบริหารส่วนตำบล หน่วยราชการประจำท้องถิ่นระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับสถาบันการศึกษา 9. มีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคอย่างต่อเนื่อง สามารถเข้าถึง และท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี	2. จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวและมีความโดดเด่น ทางด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน และผลิตภัณฑ์ชุมชน จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ รวมทั้งหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญา 3. มีระบบสาธารณูปโภคและคมนาคมที่มีเส้นทางเชื่อมโยงทุกภาคของประเทศ รวมทั้งต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียน AEC 4. รัฐบาลไทยโดยคณะกรรมการนโยบายท่องเที่ยวแห่งชาติมีมติให้ ปี 2561 เป็น “ปีท่องเที่ยววิถีไทย เก๋ไก๋อย่างยั่งยืน” หรือ “Amazing Thailand Tourism Year 2018” 5. นโยบายเร่งด่วนที่จะดำเนินการบริหารจัดการชุมชนให้มีศักยภาพโดยการส่งเสริมให้มีศูนย์กลางจำหน่าย การกระจายและการแสดงสินค้า OTOP ในแต่ละภูมิภาคและเมืองท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมให้เกิดความเชื่อมโยงการท่องเที่ยวและการส่งออก เชื่อมโยงกลุ่มประชากรอาเซียน AEC ในการส่งเสริมและพัฒนากิจการดำเนินการของวิสาหกิจของชุมชน SMEs แบบบูรณาการและการส่งเสริมศักยภาพการผลิต เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางการตลาดทั้งภายในและนอกประเทศ 6. หน่วยงานภาครัฐและสถาบันทางการเงิน ที่พร้อมให้การสนับสนุนแหล่งเงินทุนระยะสั้นและระยะยาว

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ปัจจัยภายใน	ปัจจัยภายนอก
จุดแข็ง (Strengths)	โอกาส (Opportunities)
	7. กระแสรักการท่องเที่ยวแนวใหม่ เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ ฯลฯ ทำให้ผู้ประกอบการส่วนมากตระหนักและเลือกบริโภคสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 8. ความเจริญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การติดต่อสื่อสารที่ไร้พรมแดน เสริมสร้างช่องทาง และการเพิ่มโอกาสทางธุรกิจได้เป็นอย่างดี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

จากการวิเคราะห์ปัจจัยภายในภายนอก โดยวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรค ตารางที่ 2 ได้นำมาวิเคราะห์โดยใช้เครื่องมือทางการบริหารจัดการ The Internal Factors Matrix (IEF) & The External Factor Evaluation Matrix (EFE) ร่วมกับ Strategy-Formulation Analytical Rramework The Internal and External Matix เพื่อเป็นแนวทาง และช่วยกำหนดทิศทางสังเคราะห์กระบวนการบูรณาการ และการตัดสินใจเลือกใช้กลยุทธ์หรือแผนงานทางการตลาดที่เหมาะสม (Porte, 1997, p. 25-38) ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการประเมินสถานการณ์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก (The Internal Factors and The External Factors Evaluation Matrix)

Key Internal Factors and Key External Factors			Weight (a)	Rating (b)	Wtd Score (a)(b)
จุดแข็ง (Strengths)	1.	ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ สวยงาม	0.100	4	0.400
	2.	มีต้นทุนธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และต้นทุนทางวัฒนธรรมประเพณี ชนเผ่าชาติพันธุ์ที่หลากหลาย	0.050	4	0.200
	3.	มีปราชญ์ชุมชน เป็นทรัพยากรบุคคลที่พร้อมเป็นกำลังสำคัญที่จะต่อยอดภูมิปัญญาอนุรักษ์องค์ความรู้ มีความแข็งแกร่งภายในชุมชน โดยสร้างศูนย์บ่มเพาะแลกเปลี่ยนความรู้ พัฒนาทักษะ สืบทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น	0.050	4	0.200
	4.	ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน มีผู้นำเยาวชน กลุ่มหนุ่มสาว มีความเข้มแข็ง	0.050	4	0.200
	5.	ผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวมีความโดดเด่น แสดงถึงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น	0.050	3	0.150
	6.	กระบวนการผลิตสินค้าชุมชนเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การย้อมสีการปักตกแต่ง ช่างงานทอจากธรรมชาติและวัสดุในท้องถิ่น	0.050	4	0.150
	7.	มีศักยภาพในการจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน และส่งเสริมหัตถกรรมสิ่งทอเป็นสินค้า OVOP และ OTOP ของอำเภอ	0.050	4	0.200
	8.	มีความสัมพันธ์อันดีและได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ องค์การบริหารส่วนตำบล หน่วยราชการประจำท้องถิ่นระดับอำเภอ จังหวัดและสถาบันการศึกษา	0.100	4	0.400
	9.	มีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคอย่างต่อเนื่อง สามารถเข้าถึงและท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี	0.050	4	0.200

ตารางที่ 3 (ต่อ)

Key Internal Factors and Key External Factors		Weight (a)	Rating (b)	Wtd Score (a)(b)
จุดอ่อน (Weaknesses)	10. ควรมีการพัฒนา กำหนดมาตรฐานควบคุมกระบวนการให้บริการให้มีความมาตรฐาน	0.100	2	0.200
	11. การรองรับปริมาณผู้ใช้บริการหรือนักท่องเที่ยวที่มีจำกัด	0.100	2	0.200
	12. ขาดตราสินค้า เพื่อให้ลูกค้ากลุ่มเป้าหมายจดจำ ตระหนักรู้ และเป็นเครื่องมือในการวางแผนงานและการสื่อสารทางการตลาดไปยังผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมาย	0.100	2	0.200
	13. สภาพคล่องทางการเงิน ความสามารถระดมทุนระยะสั้นและระยะยาวจากแหล่งทุนภายในและภายนอกชุมชนระดับปานกลาง	0.050	2	0.100
	14. ควรมีการจัดการองค์ความรู้ที่เป็นระบบ การวางโครงสร้างความรู้ การเตรียมพร้อมสำหรับการเก็บความรู้อย่างเป็นระบบในอนาคตในกรณีเป็น EXPLICIT KNOWLEDGE อาจจัดทำเป็นเอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศหรือกรณีเป็น TACIT KNOWLEDGE อาจจัดทำเป็นระบบ ทีมข้ามสายงาน กิจกรรมกลุ่มคุณภาพและนวัตกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระบบพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนงาน การยืมตัวเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น	0.050	2	0.100
	15. ควรจัดให้มีบุคลากรในชุมชนได้มีการพัฒนา เพิ่มความรู้ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่	0.050	2	0.100
Total Key Internal Factors		1.000	-	3.000

ตารางที่ 3 (ต่อ)

Key Internal Factors and Key External Factors			Weight (a)	Rating (b)	Wtd Score (a)(b)
โอกาส (Opportunities)	1.	การเปิดสมาคมอาเซียนในปี 2558 ทำให้เกิดตลาดที่มีขนาดใหญ่และมีศักยภาพเปิดโอกาสในการเข้าสู่ตลาดการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ	0.100	4	0.400
	2.	จังหวัดภาคเหนือเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวและมีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชนและผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ รวมทั้งหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นของด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญา	0.050	4	0.200
	3.	มีระบบสาธารณูปโภคและคมนาคมที่มีเส้นทางเชื่อมโยงทุกภาคของประเทศรวมทั้งต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียน AEC	0.100	4	0.400
	4.	รัฐบาลไทยโดยคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ มีมติให้ปี 2561 เป็น “ปีแห่งการท่องเที่ยววิถีไทย เก๋ไก๋อย่างยั่งยืน” หรือ “Amazing Thailand Tourism Year 2018”	0.100	4	0.400
	5.	นโยบายเร่งด่วนที่จะดำเนินการบริหารจัดการชุมชนให้มีศักยภาพโดยการส่งเสริมให้มีศูนย์กลางจำหน่ายกระจายและแสดงสินค้า OTOP ในแต่ละภูมิภาคและเมืองการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเชื่อมโยงการท่องเที่ยวและการส่งออกเชื่อมโยงกลุ่มประชาคมอาเซียน AEC ในการส่งเสริม พัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน SMEs แบบบูรณาการและการส่งเสริมศักยภาพการผลิตเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางการตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศ	0.100	4	0.400
	6.	หน่วยงานภาครัฐบาลและสถาบันทางการเงินที่พร้อมให้การสนับสนุนแหล่งเงินทุนระยะสั้นและระยะยาว	0.100	4	0.400
	7.	กระแสรักการท่องเที่ยวแนวใหม่ เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ การท่องเที่ยวประสบการณ์ ทำให้ผู้บริโภคส่วนมากตระหนักและเลือกบริโภคสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	0.050	4	0.200

ตารางที่ 3 (ต่อ)

Key Internal Factors and Key External Factors			Weight (a)	Rating (b)	Wtd Score (a)(b)
	8.	ความเจริญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การติดต่อสื่อสารที่ไร้พรมแดน เสริมสร้างช่องทางและเพิ่มโอกาสทางธุรกิจได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพยังประสิทธิผล	0.100	4	0.400
อุปสรรค (Threats)	9.	พฤติกรรมผู้บริโภคมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยมากยังคงนิยมที่จะเลือกท่องเที่ยวต่างประเทศมากกว่าภายในประเทศ	0.100	2	0.200
	10.	คู่แข่งชั้นทางการตลาดมีมากมาย ต่างมีความโดดเด่นเอกลักษณ์ที่น่าสนใจ ดึงดูด	0.050	2	0.100
	11.	อุปสรรคการครองส่วนแบ่งทางการตลาดอย่างยั่งยืน	0.050	2	0.100
	12.	ความไม่แน่นอน ขาดเสถียรภาพ และมั่นคงทางการเมือง การปกครองส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวของประเทศ	0.050	2	0.100
	13.	เกิดการต่อต้านจากผู้มีส่วนได้เสียหรือกลุ่มอนุรักษ์นิยม ซึ่งเห็นว่าการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อชุมชน การดำเนินชีวิตดั้งเดิมและส่งผลให้ค่าครองชีพของคนในพื้นที่เพิ่มสูงขึ้น (increase of Living Expenses)	0.050	2	0.100
Total Key External Factors			1.000	-	3.400

หมายเหตุ

1. ค่าคะแนนค่าถ่วงน้ำหนักในแต่ละปัจจัย ทั้งจุดแข็งและจุดอ่อนของชุมชน มีค่าตั้งแต่ 0.00 (ไม่สำคัญ) ถึง 1.00 (สำคัญที่สุด) และผลรวมของค่าถ่วงน้ำหนักทั้งหมดเท่ากับ 1.00

2. กำหนดเกณฑ์การให้คะแนน คือ 1-4 คะแนน ดังนี้ จุดแข็งสำคัญ เท่ากับ 4 คะแนน จุดแข็งไม่สำคัญ เท่ากับ 3 คะแนน จุดอ่อนสำคัญ เท่ากับ 2 คะแนน และจุดอ่อนไม่สำคัญ เท่ากับ 1 คะแนน

3. ค่ามาตรฐานในการประเมินปัจจัยจะแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการตอบสนองการใช้ทรัพยากรภายในชุมชนให้ก่อเกิดประโยชน์องค์รวมให้แก่ชุมชน มีตำแหน่งเชิงกลยุทธ์ในเกณฑ์และมีศักยภาพ มีค่าเท่ากับ 2.5

ผลการประเมินคะแนน และค่าถ่วงน้ำหนัก ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน จากผลวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรค โดยใช้เครื่องมือทางการบริหารจัดการ การประเมินปัจจัยภายใน (The Internal Factors Evaluation Matrix or IFE) และการประเมินปัจจัยภายนอก (The External Factors Evaluation Matrix or EFE) ร่วมกับกรอบการกำหนดกลยุทธ์: ตารางการประเมินปัจจัยภายในและภายนอก (The Internal and External Matrix)เพื่อเป็นแนวทางและช่วยกำหนดทิศทางการสังเคราะห์กระบวนการ บุรณาการ และการตัดสินใจเลือกใช้กลยุทธ์หรือแผนงานทางการตลาดของการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาด แบบบูรณาการ เพื่อสร้างภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชนป่าเกาะญอ เพื่อความยั่งยืน ได้ค่า การประเมินมากกว่าค่ามาตรฐาน ได้แก่ 1. ค่าการประเมินปัจจัยภายใน เท่ากับ 3.000 และ 2. ค่าการประเมิน ปัจจัยภายนอก เท่ากับ 3.400 เป็นค่าในการกำหนดแนวทางและกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพ ในการแข่งขันให้กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ซึ่งเป็นค่าในการกำหนดแนวทางและกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้อง ในการสร้างเสริมศักยภาพในการแข่งขัน โดยใช้ Strategy-Formulation Analytical Framework: The Internal and External Matrix ซึ่งกลยุทธ์ที่เหมาะสมในการรองรับ คือ กลยุทธ์ Intensive Development ที่สามารถเลือกที่จะปรับประยุกต์ใช้ และนำมาเป็นประโยชน์ทางการตลาด ได้แก่ กลยุทธ์ Market Development, Market Penetration, Product Development, Development, Foreard Integration และ Backward Integration โดยใช้ SWOT Analysis โดยมีรายละเอียดการวิเคราะห์ และการระบุตัวเลือกเชิงกลยุทธ์ ดังปรากฏผลการวิเคราะห์และแนวทางการประยุกต์ใช้ผลการวิเคราะห์ และแนวทางกลยุทธ์ที่เหมาะสมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนป่าเกาะญอ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์และแนวทางกลยุทธ์ที่เหมาะสมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนป่าเกาะญอ

กลยุทธ์	กลยุทธ์ที่นำมาบูรณาการได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม
กลยุทธ์เร่งสร้างการเติบโตขยายองค์กร	Intensive Strategy and Integrative Strategy ได้แก่ 1. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development) 2. กลยุทธ์การเจาะตลาด (Marketing Penetration) 3. การมุ่งพัฒนาการตลาด (Marketing Development)

ดังนั้น กลยุทธ์ทางการตลาดของการท่องเที่ยวฯ นั้น ต้องมีวัตถุประสงค์ทางการตลาดเพื่อให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในภาคส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งแผนการตลาดนี้มีวัตถุประสงค์แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ประกอบด้วย 1) วัตถุประสงค์ด้านตำแหน่งทางการตลาดเพื่อพัฒนาภาพลักษณ์ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว และ 2) วัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ ให้มีอัตราการเติบโตแบบก้าวหน้า โดยมุ่งเน้นถึงความเป็นเลิศด้านคุณภาพการบริการ ซึ่งการพัฒนากลยุทธ์นั้นสามารถวิเคราะห์และการระบุตัวเลือกเชิงกลยุทธ์ปรากฏผลการวิเคราะห์และระบุปัจจัย เพื่อกำหนดกลยุทธ์เชิงรุก (Matching Key Factor to Formulat : So Strategy) ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์และระบุปัจจัย เพื่อกำหนดกลยุทธ์เชิงรุก

Key Internal Factor		Key External Factor		Resultant Strategy
Strengths		Opportunities		กลยุทธ์ SO Strategy
S1.	ทรัพยากรทางธรรมชาติ มีความอุดมสมบูรณ์ สวยงาม	O5.	นโยบายเร่งด่วนที่จะดำเนินการบริหารจัดการชุมชนให้มีศักยภาพ โดยการส่งเสริมให้มีศูนย์กลาง จำหน่ายการกระจาย และการ แสดงสินค้า OTOP ในแต่ละภูมิภาคและเมืองท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมให้เกิดความเชื่อมโยงการท่องเที่ยว และการส่งออก เชื่อมโยงกลุ่มประชาคมอาเซียน AEC ในการส่งเสริม พัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน SMEs แบบบูรณาการและการส่งเสริมศักยภาพการผลิตเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางการตลาด ทั้งภายใน และภายนอกประเทศ	Market Penetration and Product Development 1. พัฒนาลาดใหม่ ด้วยการมุ่งเน้น และส่งเสริมการพัฒนามาตรฐานด้านคุณภาพของรูปแบบการให้บริการ 2. พัฒนาปรับปรุงรูปแบบกิจกรรมเสริมการท่องเที่ยว ให้มีความหลากหลาย เพื่อดึงดูดความสนใจของกลุ่มตลาดใหม่ที่เป็นวัยทำงาน / คนรุ่นใหม่ 3. ใช้กลยุทธ์การสื่อสารองค์กรให้ชาวประชาสัมพันธ์และหรือ / CSR เพื่อเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ส่งเสริมกิจกรรมด้านแผนกลยุทธ์ทางการตลาดและสร้างการรับรู้จากกลุ่มเป้าหมาย

ตารางที่ 5 (ต่อ)

Key Internal Factor		Key External Factor		Resultant Strategy
Strengths		Opportunities		กลยุทธ์ SO Strategy
S2.	มีต้นทุนทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และต้นทุนทางวัฒนธรรม ประเพณีชนเผ่าชาติพันธุ์ ที่หลากหลาย			
S3.	มีปราชญ์ชุมชน ซึ่งเป็น ทรัพยากรบุคคลที่พร้อมเป็น กำลังสำคัญที่จะ ต่อยอด ภูมิปัญญา อนุรักษ์องค์ความรู้ มีความแข็งแกร่งภายในชุมชน โดยสร้างศูนย์บ่มเพาะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ พัฒนา ทักษะ สืบทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น			
S7.	มีศักยภาพในการจัดตั้งเป็น วิสาหกิจชุมชน และส่งเสริม หัตถกรรมสิ่งทอ เป็นสินค้า OVOP และ OTOP ของ อำเภอ	O8.	ความเจริญด้านเทคโนโลยี สารสนเทศ การติดต่อสื่อสาร ที่ไร้พรมแดน เสริมสร้าง ช่องทาง และเพิ่มโอกาสทาง ธุรกิจได้เป็นอย่างดี และมีประสิทธิภาพ	Market Development and Market Penetration 1. สร้างความตระหนักรู้ในคุณค่า โดยกลวิธีการสื่อสารการตลาด โดย วิธี Storytelling ผ่านเรื่อง เรื่องราวความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อ ตำนาน เรื่องเล่าขาน เกร็ดเคล็ดลับ เรื่องเล่าหรือตำนานชนเผ่าท้องถิ่น 2. สื่อสารองค์กรแบบองค์รวม การให้ข้อมูลข่าวสาร หลักปรัชญา วิถีชีวิตของชนเผ่า เพื่อสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของชุมชน

ตารางที่ 5 (ต่อ)

Key Internal Factor		Key External Factor		Resultant Strategy
Strengths		Opportunities		กลยุทธ์ SO Strategy
				3. เพิ่มช่องทางการตลาดออนไลน์หรือการตลาดผ่าน Social Media หรือ จัดทำ การตลาด E-commerce หรือ Mobile Application รวมถึง การตลาด และการประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้าง Demand รวมถึง เพิ่มช่องทางในการเข้าถึง กลุ่มเป้าหมายใหม่/คนรุ่นใหม่ เช่น GEN Y, GEN me, GEN Z) หรือกลุ่มอาชีพเป้าหมายหลัก

การอภิปรายผลและสรุป

แนวทางการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดแบบบูรณาการเพื่อการสร้างภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชนปาเกาะญอ เพื่อความยั่งยืนในการกำหนดแนวทางและกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้อง และเป็นการสร้างเสริมศักยภาพ ในการแข่งขันให้แก่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ดังนั้น กลยุทธ์ที่เหมาะสมในการรองรับ คือ กลยุทธ์เร่งสร้าง การเติบโตขยายองค์กร ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งชุมชนต้องสร้างผลิตภัณฑ์ กลุ่มใหม่ เพื่อนำเสนอให้กับนักท่องเที่ยวที่เชื่อมั่นในตราสินค้าของชุมชน และ 2) กลยุทธ์การเจาะตลาด (Marketing Penetration) ชุมชนต้องมอบผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยวให้ได้รับความคุ้มค่า ได้รับความพึงพอใจจากการใช้บริการ และรับรู้อัตลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นการเป็นอยู่ประเพณี และสร้างคุณค่าของ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนให้มีการมาใช้บริการเพิ่มมากขึ้น และ 3) การมุ่งพัฒนาการตลาด (Marketing Development) เป็นการสร้างและใช้โอกาสจากผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนที่มีอยู่ในปัจจุบัน ที่จะสามารถจำหน่ายไปยังกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายกลุ่มใหม่ให้เพิ่มขึ้นหรือกลุ่มนักท่องเที่ยวเดิมรักษาไว้ และกลุ่มนักท่องเที่ยวใหม่ให้มีอัตราเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ปรียา สมพิช และปรัชญา ทองชุม (2566) และสอดคล้องกับ ตรีธวัชน มีสมศักดิ์ (2566) ที่ได้กล่าวว่า การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรและ กลุ่มคนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การกำหนดนโยบาย การวางแผน และการตลาด องค์กรและกลุ่มคนท้องถิ่น

ที่เกี่ยวข้อง โดยกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มในชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางการตลาดกับหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และประโยชน์ของชุมชน ท้องถิ่น ความพร้อมของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และความต้องการของนักท่องเที่ยว การตลาดจึงไม่ได้ทำขึ้นเพียงเพื่อดึงดูดใจหรือบรรลุความต้องการของนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงปัจจัยทั้งหมดที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยและแนวคิด ของ Yeshin (1998) และ บุญเพ็ญ สิทธิวงษา, อาทิตย์ แสงฉวก และ กนกอร บุญมี (2566) ที่กล่าวว่า กลยุทธ์การตลาดภายใต้ “ผลิตภัณฑ์” ส่วนใหญ่มุ่งเน้นด้านการจัดการสัมพันธภาพและประสบการณ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนท้องถิ่น ได้แก่ ให้คนท้องถิ่นมีทัศนคติที่ดี ตระหนักถึงคุณค่า และนำเสนออัตลักษณ์ของชุมชน รวมทั้งสามารถจัดการบริการได้อย่างมีคุณภาพ การพัฒนาของที่ระลึกที่สอดคล้องและสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งนอกจากจะเป็นการเพิ่มคุณภาพ และประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยวแล้ว ยังเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่คนท้องถิ่น กลยุทธ์การตลาดภายใต้ “การจัดจำหน่าย” ชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงจำเป็นต้องมีเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อเจาะกลุ่มนักท่องเที่ยวหรือกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย เพื่อมีช่องทางจัดจำหน่ายที่หลากหลายและเพิ่มโอกาสในการขายให้มากยิ่งขึ้น กลยุทธ์การตลาดภายใต้ “การส่งเสริมการตลาด” การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจำเป็นต้องใช้เครื่องมือที่หลากหลาย ได้แก่ เว็บไซต์ หนังสือแนะนำการเดินทางท่องเที่ยว โบรชัวร์ของแหล่งท่องเที่ยว ชุดข้อมูลและโสตทัศนวัสดุสำหรับสื่อมวลชน (Press Kit) การจูงนำเที่ยวให้กับตัวกลางและสื่อมวลชน (Familiarization Trip: FAM Trip) และการจัดนิทรรศการทางวัฒนธรรม (Ntapat Worapongpat, 2021)

ผลสรุปการวิเคราะห์และระบุตัวเลือกเชิงกลยุทธ์แนวทางการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดแบบบูรณาการ เพื่อการสร้างภาพลักษณ์การท่องเที่ยว ควรมุ่งเน้น 3 แนวทาง ดังนี้

1. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development) ได้แก่ 1) พัฒนาตลาดใหม่ด้วยการมุ่งเน้นและส่งเสริมการพัฒนาสินค้าและการให้บริการให้เกิดความพึงพอใจและให้มีมาตรฐาน ของการท่องเที่ยวที่ได้กำหนดไว้ 2) พัฒนารูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มีความหลากหลาย เพื่อดึงดูดความสนใจของกลุ่มตลาดเดิมและตลาดใหม่ ของนักท่องเที่ยววัยทำงานและผู้ชอบผจญภัย โดยเน้นรูปแบบลักษณะการใช้ชีวิตของชาวชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี และ 3) พัฒนาออกแบบตราสัญลักษณ์ของตราสินค้าที่สื่อความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จะส่งผลต่อปัจจัยที่ส่งเสริมกิจกรรมด้านแผนกลยุทธ์ทางการตลาดและสร้างการรับรู้ของกลุ่มนักท่องเที่ยว เป้าหมาย (Pongwiritthon, 2017, p. 78-92) และ สมเกียรติ รุ่งเรืองวิริยะ และกฤษฎิ์ ทองเลิศ (2566)

2. การเจาะตลาด (Market Penetration) ได้แก่ 1) สร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์การท่องเที่ยวและการให้บริการหรือคุณค่าอัตถประโยชน์จากการท่องเที่ยว โดยกลวิธีการสื่อสารการตลาดโดยวิธีเล่าเป็นเรื่องราว (Storytelling) เกี่ยวกับความเป็นอยู่วิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อ เกร็ดเคล็ดลับ เรื่องเล่าหรือตำนาน 2) สื่อสารองค์รูปแบบองค์รวมการให้ข้อมูลข่าวสาร หลักปรัชญาวิถีชีวิตของชาวชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมความเป็นอยู่วิถีชีวิต และ 3) เพิ่มช่องทางการตลาดออนไลน์หรือการตลาดผ่านสังคมออนไลน์ หรือจัดทำตลาดพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ผ่านเว็บไซต์ของตนเอง การตลาดและการประชาสัมพันธ์สินค้าผ้าทอมือเพื่อสร้างอุปสงค์รวมถึงการเพิ่มช่องทางการเข้าถึงผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมาย

3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development) ได้แก่ 1) ทำการสำรวจวิจัยตลาด เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชาวชุมชน และมีความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการ ในการวางแผนพัฒนาการตลาดการผลิตการบริหารจัดการ รวมถึงสร้างมาตรฐานการท่องเที่ยวให้ตรงกับมาตรฐานสากล และ 2) การใช้กลยุทธ์ผลิตภัณฑ์ / ออกแบบรูปแบบการท่องเที่ยวต้นน้ำถึงปลายน้ำทั้ง 3 ส่วน คือ รูปแบบเชิงปฐภูมิ รูปแบบเชิงทิวภูมิ และรูปแบบเพื่อการขนส่ง เพื่อสร้างแรงจูงใจสร้างความน่าสนใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ครอบคลุมประกอบและความต้องการของนักท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

- ชนิษฐา พนาวัลย์. (2564). การศึกษาประสิทธิผลของการสื่อสารการตลาดดิจิทัลผ่านแพลตฟอร์มเฟซบุ๊ก (Facebook) ของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กแบรนด์ Eden Boutique Hotel กรณีศึกษาเนื้อหาการสื่อสาร (Content) ที่สามารถดึงดูดผู้บริโภคให้เกิดการมีส่วนร่วมและเกิดยอดขาย. (การค้นคว้าอิสระ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- ณฐาพัชร วรพงศ์พัชร. (2565). ส่วนประสมทางการตลาดและการตัดสินใจท่องเที่ยวตลาดน้ำวัดตะเคียน นนทบุรี ในสถานการณ์โควิด 19. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มจร วิทยาเขตอีสาน [jhsmbuisc], 3(2), 33-53.
- ณฐาพัชร วรพงศ์พัชร. (2564). พฤติกรรมการเปิดรับการสื่อสารการตลาดดิจิทัลของนักท่องเที่ยวประเภทวางแผนการเดินทางเอง กรณีศึกษากลุ่มนักท่องเที่ยวชาวเอเชีย. วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ [NEUARJ], 11(1), 304-318.
- ตรีธวัฒน์ มีสมศักดิ์. (2023). การปรับตัวในการจัดงานอีเวนต์เชิงวัฒนธรรมหลังสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 กรณีศึกษา: กิจกรรมงานรำลึกสมเด็จพระนเรศวรมหาราชจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 17(1), 245-266.
- ธนกร จรูญนิมมาน. (2023). 11. กลยุทธ์นวัตกรรมการบริการและการตลาดบริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจใช้บริการของลูกค้าธุรกิจที่พักแรมในจังหวัดชุมพร. วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล, 9(1), 106-118.

- บุญเพ็ญ สิทธิวงษา, อาทิตย์ แสงเนวก, และกนกอร บุญมี. (2023). การบริหารจัดการท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวชายแดนจังหวัดหนองคายและบึงกาฬ. *วารสารสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาภูมิ-ราชวิทยาลัย*, 5(2), 49-66.
- ปรียา สมพีช, และปรัชญา ทองชุม. (2023). การพัฒนาสติกเกอร์ไลน์เพื่อเพิ่มช่องทางการสื่อสารการตลาด ผลิตภัณฑ์ของชุมชนเมืองมะดันจังหวัดนครนายก. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 11(1), 21-33.
- สมเกียรติ รุ่งเรืองวิริยะ, และกฤษณ์ ทองเลิศ. (2023). การเล่าเรื่องเพื่อการสื่อสารภาพลักษณ์มหาวิทยาลัยรังสิตสู่สังคมธรรมาภิบาลไทย. *วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์*, 27(1), 83-94.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน. (ม.ป.ป.). *ประวัติความเป็นมา*. สืบค้นจาก <https://district.cdd.go.th>
- Sprott, D. E. (2003). Grocery price setting and quantity surcharges. *Journal of Marketing*, 67(3), pp. 34-46.
- Department of Tourism. (2015). *The study for the development of tourist attraction under the project of increasing water in the reservoir of Mae Kuang Udomthara dam, Chiang Mai*. Chiang Mai: Chiang Mai Department of Tourism.
- Koster, E. H. (1996). Science culture and cultural tourism. In Mike Robinson, Nigel Evans and Paul Callaghan, eds. *Tourism and cultural change: Tourism and culture towards the 21st Century* (pp. 227–238). Sunderland: The Center for Travel and Tourism and Business Education.
- Leu, W. (2000). *Public-private partnership in tourism development between Wish and Reality*. Paper Presented at the ESCAP/TAT/WTO Asia-Pacific Seminar on Public- Private Partnership in Tourism Development, United Nations Conference Center, Bangkok, pp. 20-22.
- Ntapat, W. (2021). Capacity building on digital marketing management for sustainable cultural tourism in western provincial communities. *Journal of Social Communication Innovation College of Social Communication Innovation Srinakharinwirot University[jcosci]*, 9(2), 124-131.
- Porter, M. E. (1990). *The Competitive advantage of nations: With a new introduction*. New York: Free Press. pp. 25-28.
- Pimonsompong, C. (2017). Tourism Research: Principle to practice in social reflective perspective. *Journal of Business Economics and Communications*, 12(1), 1-5.

- Pongwiritthon, R. (2017). Participatory information system development on hydroelectric energy by the community member to their People: Doi Pu Muen. *Journal of Business, Economics and Communications*, 12(2), 79-92.
- Thai Tambon. (2015). *Information of Thung Yao district, Pai, Mae Hong Son*. Retrieved September, 15, 2016, from <http://thaitambon.com/tambon/580305>
- Wongsunopparat, S. (2012). *Offensive marketing strategy*. Retrieved March, 23, 2017, from http://www.marketeer.co.th/inside_detail.php?inside_id=2893
- Yeshin, T. (1998). *Integrated marketing communications: The holistic approach*. Oxford: Butter worth-Heinemann.

การยกระดับภูมิปัญญาผ้าทอชุมชนสู่การค้าเชิงพาณิชย์
กรณีศึกษา ผ้าทอไทลื้อ บ้านหลวงเหนือ ตำบลหลวงเหนือ
อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

The Enhancement of Community Weaving Wisdom into
Commercial Trade: Ban Luang Nua, Luang Nua Sub-district,
Doi Saket District, Chiang Mai Province

สุนิตา สุตริยะ ชนาภา โพธิ์ศรี พัชรพล หงษ์เหาะ คณิศร ตระกูลพิทักษ์กิจ
และ ธนารัตน์ ธนะปัด

Sunita Sutiya Chanapa Phosr Patcharapon Honghuo
Khanisorn Takulpitakkit and Thanarat Thanapad

นักวิชาการอิสระ
Independent Scholar

วันที่รับบทความ : วันที่ 26 พฤษภาคม 2566

วันที่ส่งบทความที่แก้ไข : วันที่ 6 มิถุนายน 2566

วันที่ตอบรับบทความเพื่อตีพิมพ์ : วันที่ 16 มิถุนายน 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาภูมิปัญญาผ้าทอไทลื้อ ศึกษาความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนไทลื้อ และศึกษาแนวทางการยกระดับการนำผ้าทอไทลื้อไปประยุกต์ใช้เป็นผลิตภัณฑ์ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ ตัวแทนสมาชิกในศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยไทลื้อบ้านใบบุญ ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 13 คน สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การบรรยายและการพรรณนาความในการวิเคราะห์ข้อมูลประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

ผลวิจัยพบว่า ความเป็นมาของภูมิปัญญาผ้าทอไทลื้อบ้านลวงเหนือ คนไทลื้อจะใช้ชีวิตทำมาหากินความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย และอยู่ร่วมกับคนพื้นเมืองล้านนาได้อย่างกลมกลืน แต่มีสิ่งหนึ่งที่ยังคงอยู่และไม่เคยเลือนหาย คือ ภาษาพูด และการแต่งกายด้วยผ้าฝ้ายทอมือแบบไทลื้อ ผู้หญิงไทลื้อจะเรียนรู้การทอผ้าจากมารดาโดยใช้ฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ปัจจุบันคนในชุมชนมีความต้องการต่อยอดผลิตภัณฑ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทลื้อแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ โดยทางกลุ่มต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความทันสมัย สร้างความพึงพอใจให้กับผู้บริโภค ด้วยการต่อยอดทำเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เช่น ถุงย่าม หมวก มาสก์ และกระเป๋า โดยมีแนวทางในการยกระดับผ้าทอไทลื้อ คือ ผ้าทอที่มีลวดลายคงความเป็นเอกลักษณ์ของบ้านลวงเหนือ โดยเน้นคุณภาพของผ้าทอให้ดีขึ้นจากเดิม ด้วยการใส่ลายลวงเล่นผ้าหรือลายลวงเล่นเมฆเข้าไป แต่ยังคงความเป็นอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อบ้านลวงเหนือ นั่นคือ “ผ้าซิ่นลายตาหมาควายลวง” ซึ่งเป็นสัตว์ในตำนานของคนไทลื้อบ้านลวงเหนือ รวมถึงการสร้างลวดลายที่แปลกใหม่ขึ้นในอนาคต

คำสำคัญ: การยกระดับ ภูมิปัญญา ชุมชนท้องถิ่น

ABSTRACT

This research aims to study the wisdom of Thai Lue weaving, the need for product development and the ways to enhance Thai Lue woven fabrics to be applied as products. The sampling group in this research was the representatives of Ban Bai Boon: Tai Lue Wisdom Learning Center, Luang Nua sub-district, Doi Saket district, Chiang Mai. The method used by purposive random sampling with 13 people. The tool used in this research was in-depth interviewing form using descriptive and narrative writing to analyze data related to the study. The results of the research revealed the origin of the Tai Lue weaving wisdom of Ban Luang Nua that Tai Lue people live in a simple way of life. There is a harmonious demeanor when mixed with the native Lanna people but there still something that has never faded, which is the Tai Lue spoken language and Tai Lue cotton hand-woven dressing. Tai Lue women learning weaving from their mothers using the resources available in the community. Nowadays, people in the community require to focus on further product development and Tai Lue fabrics design into various products. The group wants to develop their product to be more modern, gains consumers' satisfaction by extending its range into other products such as Thai satchels, hats, masks and bags. The way to enhance Tai Lue woven fabrics is to retain the uniqueness of Ban Luang Nua pattern with more emphasizing of the quality of woven fabrics which may include a '*Luang Len Fa*' pattern or '*Luan' Len Mek*' pattern and stills preserves the identity of the Tai Lue people of Ban Luang Nua sarong, known as the '*Ta Mha Khwai Luang*' pattern, which is the legendary animal of Ban Luang Nua and the creation of new patterns in the future.

KEYWORDS: Product enhancement Wisdom Local community

บทนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นนับเป็นความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งเกิดจากประสบการณ์ของชาวบ้านที่บรรพบุรุษได้สั่งสม ตูแลและเก็บรักษาความรู้ไว้ เพื่อถ่ายทอดสืบทอดกันมาให้กับลูกหลานและคนในครอบครัวที่ใกล้ชิด เป็นความรู้ความสามารถอันเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการลงมือทำ ทดลองปฏิบัติ และลองผิดลองถูกจนเกิดเป็นความชำนาญ รู้จริง และเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ โดยเป็นความรู้ที่ฝังแน่นอันเกิดจากการปฏิบัติจริง นำไปใช้ได้จริง และลงมือทำอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นความรู้ของตนเอง ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม เป็นรากฐานที่หล่อหลอมให้คนในชุมชน รู้สึกหวงแหนในภูมิปัญญาของตนเอง มีจิตสำนึกร่วมกันอนุรักษ์ดูแลรักษาฟื้นฟูพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ก่อให้เกิดสุขภาวะสังคมที่ดีอยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตา ทำให้ครอบครัวได้อยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ อบอุ่น และเป็นวิถีชีวิตของชุมชนที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมชุมชน รวมถึงเป็นอาชีพที่จะเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับครอบครัว ตลอดจนสามารถที่จะสร้างรายได้ให้กับชุมชน (ถวิล อร์ญเวศ, 2556 อ้างถึงใน ยุภาพร เจริญวัฒนฉนิชัย, 2560)

สิ่งสำคัญที่นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหามนุษย์ คือ ความรู้ ความสามารถ และความเชื่อ กระบวนการสั่งสมประสบการณ์ต่าง ๆ นี้คือ ภูมิปัญญา ความเป็นอยู่ การใช้ชีวิตวิถีปฏิบัติ มีส่วนสำคัญที่ส่งผลถึงความแตกต่างของปัญหาที่เกิดขึ้นและวิธีแก้ไขปัญหานั้นกัน ดังนั้น แต่ละพื้นที่ย่อมมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แตกต่างกัน แต่อาจมีส่วนคล้ายกันบ้างตามความใกล้ชิดหรือใกล้เคียงของภูมิภาค ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถใช้แก้ไขปัญหามาของแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกันตามความเหมาะสมของปัญหากับสภาพแวดล้อม ยุคสมัย หรือโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยการสั่งสมประสบการณ์การเรียนรู้ การเลือกสรร การปรุงแต่ง การพัฒนา ได้มีการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษรุ่นสู่รุ่นและมีการ สืบทอดต่อกันมา ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีคุณค่าต่อวิถีชีวิตคนไทยเป็นอย่างมาก และมีลักษณะเป็นองค์รวมที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้นมาเรียนรู้ แก้ไข จัดการปัญหา ซึ่งเป็นแนวคิด การพึ่งตนเองสู่ความยั่งยืนและปรับตัวต่อการดำรงชีวิตตามวิถีชีวิตของคนไทยเพื่อเตรียมพร้อมรับมือกับปัญหาหรือสิ่งที่เกิดขึ้นตามสภาพแวดล้อมและยุคสมัยนั้น (ศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์, 2542 อ้างถึงใน เพ็งอ้ง, 2560)

ผ้า ถือเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะผ้าเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ นอกเหนือจากอาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ในสังคมเกษตรกรรม นับตั้งแต่บรรพกาลสืบมา ทุกครัวเรือน จะมีการทอผ้าเพื่อใช้สอยภายในครอบครัว มีการสั่งสม และถ่ายทอดกรรมวิธีการทอผ้าให้แก่สมาชิกที่เป็นเพศหญิง เพราะการทอผ้าเป็นงานศิลปะที่ต้องใช้ทั้งความขยัน ความอดทน ความพยายาม และความประณีตละเอียดอ่อน ซึ่งแม่หรือยายจะเป็นผู้ทำหน้าที่อบรมและถ่ายทอดความรู้ กรรมวิธี และประสบการณ์ในการทอผ้าให้แก่บุตรสาว หรือหลานสาวจนสั่งสมเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เป็นเสมือนมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ผ้าทอเกิดขึ้นในทุกภูมิภาคของประเทศไทยมาช้านาน โดยกรรมวิธีการทอผ้ามีขั้นตอนที่ประณีตละเอียดอ่อน กรรมวิธีการทอผ้าเป็นกระบวนการทำให้เกิดลวดลายบนผืนผ้าในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งซับซ้อนและไม่ซับซ้อน ได้แก่ ประเภทการย้อมสีเพื่อให้เกิดลวดลาย ประเภทเพิ่มเส้นพุ่งในการทำลวดลาย และประเภทไหม 2 เส้น นำมาตีเกลียวเป็นเส้นเดียวกัน ส่วนลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าทอจะมีลวดลายที่สวยงาม เกิดจากภูมิปัญญาและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ลวดลายผ้าทอไทยเริ่มต้นจากสิ่งที่พบเห็นในธรรมชาติ และลวดลายเรขาคณิตแล้วนำมาผสมผสานกัน ลวดลายส่วนใหญ่มักเป็นลวดลายจดจำและได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ (คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2558 อ้างถึงใน สุจินดา เจียมศรีพงษ์ และ ปิยวัน เพชรหมี่, 2560)

ผ้าทอพื้นเมือง เป็นการทอผ้าโดยชาวบ้านที่ผลิตด้วยวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชน และใช้เครื่องมือการทอแบบดั้งเดิม ผ้าทอพื้นเมืองในแต่ละพื้นที่จะมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น และมีลวดลายผ้าที่แตกต่างกัน เช่น จังหวัดน่าน มีผ้าลายน้ำไหล จังหวัดมุกดาหารมีผ้าลายแก้วมุกดา จังหวัดมหาสารคามมีผ้าสายสร้อยดอกหมาก จังหวัดชัยภูมิ มีผ้าลายขอนารี เป็นต้น ซึ่งลวดลายผ้าเหล่านี้ จัดเป็น "ลายดั้งเดิมหรือลายโบราณ" ที่ถูกสรรสร้างมาจากตำนานในอดีต จากประวัติศาสตร์ในอดีต จากการเล่าขานของผู้สูงอายุที่อยู่ในชุมชน และจากความเชื่อโบราณของชุมชนนั้น ๆ ซึ่งลวดลายบนผืนผ้าทอเหล่านี้จะถูกพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับยุคสมัย ดังนั้น ผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองเหล่านี้จึงมีรากเง้ามาจากวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ มีเอกลักษณ์ และลวดลายเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองเหล่านี้นับวันจะสูญหายไป เนื่องจากไม่มีผู้สืบทอด ประกอบกับผลิตภัณฑ์ไม่เป็นที่นิยมของคนรุ่นหลังที่ไม่ได้ตระหนักถึงคุณค่าของผ้าทอลายโบราณเหล่านี้ จึงทำให้ไม่มีการผลิตผ้าทอหรือลดการผลิตผ้าทอลง กอปรกับได้มีการนำเครื่องจักรเข้ามาผลิตมากขึ้น ทำให้สามารถทอผ้าได้รวดเร็วและได้ผลิตภัณฑ์ผ้าทอจำนวนมากขึ้น แต่การผลิตที่รวดเร็วมากขึ้น ทำให้ราคาผ้าทอที่ผลิตโดยเครื่องจักรมีราคาถูกลง เมื่อเปรียบเทียบกับผ้าทอด้วยมือ จึงทำให้ผู้บริโภคส่วนใหญ่ นิยมหันไปใช้ผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่ผลิตโดยเครื่องจักรแทน ส่งผลให้กระบวนการผลิตที่ใช้มือแบบดั้งเดิมนับวันจะสูญหายไป (คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2558 อ้างถึงใน เพ็งอ้าง, 2560)

ผ้าทอไทลื้อบ้านหลวงเหนือได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษที่อพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนา เมืองหลวงเหนือ หมายถึง ที่อยู่ของพญาลวงอันเป็นสัตว์ในจินตนาการของชาวไทลื้อมาเล่นผ้า (เมฆ) เพื่ออำนวยความสะดวกให้คนในพื้นที่อยู่ดีมีสุข อยู่ดีกินหวาน วิถีชีวิตผูกพันกับการทอผ้าโดยจะทอผ้าขึ้นชื่อลือว่า ตาหมาควายหลวง (เยี่ยมลักษณ์ อุดการ, 2550) แต่ปัจจุบันไม่ได้รับความนิยม และในอนาคตอาจจะสูญหายไป

จากปัญหาที่ได้กล่าวมาในข้างต้น ผู้วิจัยได้เห็นความสำคัญของการศึกษาภูมิปัญญาผ้าทอไทลื้อ และการยกระดับภูมิปัญญาผ้าทอชุมชนสู่การค้าเชิงพาณิชย์ กรณีศึกษาผ้าทอไทลื้อ บ้านหลวงเหนือ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากผ้าทอไทลื้อ บ้านหลวงเหนือ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ มีความโดดเด่นในลวดลาย รวมถึงบ้านหลวงเหนือให้ความสำคัญกับการทอผ้าเป็นอย่างมาก ทั้งด้านการตัดเย็บการประณีตในการตัดเย็บ และความโดดเด่นในเรื่องผ้าฝ้ายทอมือ ด้วยสาเหตุดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะเข้าไปศึกษาที่บ้านหลวงเหนือ เพื่อ 1) ศึกษาภูมิปัญญาผ้าทอไทลื้อของบ้านหลวงเหนือ 2) ศึกษาความต้องการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทลื้อ และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมในการนำผ้าทอไทลื้อไปประยุกต์ใช้เป็นผลิตภัณฑ์ ตลอดจนยกระดับภูมิปัญญาผ้าทอชุมชนสู่การค้าเชิงพาณิชย์ โดยการเผยแพร่ภูมิปัญญาผ้าทอพื้นไทลื้อของบ้านหลวงเหนือขึ้นเป็นงานผ้าทอแบบดั้งเดิมให้กลายเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ มีความประณีตทำผ้าทอให้ออกมาสวยงาม ทำให้เห็นถึงความสามัคคีของกลุ่มผ้าทอบ้านหลวงเหนือที่ทำสินค้าออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ที่หลากหลาย แต่ยังคงรักษาความเป็นภูมิปัญญาในกระบวนการทำผ้าทอจากบรรพบุรุษ เพื่อให้ควบคู่กับการพัฒนาอาชีพของชาวบ้านหลวงเหนือ และเพื่อเพิ่มรายได้ของตนเองและครอบครัว

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาผ้าทอไทลื้อ บ้านหลวงเหนือ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนไทลื้อ บ้านหลวงเหนือ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาแนวทางการยกระดับการนำผ้าทอไทลื้อไปประยุกต์ใช้เป็นผลิตภัณฑ์ บ้านหลวงเหนือ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของผ้าทอไทลื้อ บ้านหลวงเหนือ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ คนในชุมชนบ้านหลวงเหนือ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 936 คน (420 ครัวเรือน)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยไตลื้อ บ้านใบบุญ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 13 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ในการเก็บรวบรวมข้อมูลบ้านหลวงเหนือ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการสัมภาษณ์แบบคำถามแบบปลายเปิดที่ผู้ตอบคำถามสามารถตอบคำถามได้อย่างอิสระ แต่อยู่ในกรอบแนวคำถาม ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ 2 การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าทอพื้นเมือง

ตอนที่ 3 แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาผ้าทอพื้นเมืองเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าที่สร้างมูลค่าเพิ่ม

ตอนที่ 4 การเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าทอพื้นเมือง

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ใช้วิธีการสัมภาษณ์ และการลงพื้นที่ภาคสนามในการวิจัย ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาที่มีคุณภาพเหมาะสมสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ เพราะผู้วิจัยสามารถซักถามและหารายละเอียดของประเด็นได้อย่างชัดเจนและตรงประเด็น ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ขออนุญาตในการบันทึกภาพ บันทึกเสียงและจดบันทึก โดยอธิบายให้ผู้ให้ข้อมูลทราบในจุดประสงค์ของการสัมภาษณ์ระหว่างสัมภาษณ์ หากผู้ให้ข้อมูลขอยุติหรือไม่ยินยอมสัมภาษณ์สามารถทำได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยนำข้อมูลการสัมภาษณ์ การถ่ายภาพ การจดบันทึกและข้อมูลที่ได้จากการลงภาคสนาม มาจัดประเภทให้เชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ต้องการศึกษา

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การยกระดับภูมิปัญญาผ้าทอชุมชนสู่การค้าเชิงพาณิชย์ กรณีศึกษาผ้าทอไทลื้อ บ้านหลวงเหนือ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ สามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญาผ้าทอไทลื้อและกระบวนการทอผ้าทอไทลื้อของชุมชนไทลื้อ บ้านหลวงเหนือ พบว่า ชุมชนไทลื้ออพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน เมื่อ 600 กว่าปี สมัยก่อนผู้ชายจะออกไปทำไร่ทำนา ผู้หญิงจะอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนและทอผ้าอยู่กับบ้าน โดยเรียนรู้วิธีการทอผ้าจากแม่คนไทลื้อส่วนใหญ่เชื่อว่า การทอผ้าเป็นหน้าที่ของผู้หญิง และจะต้องมีกี่ทอผ้าอยู่ใต้ถุนบ้าน ชาวไทลื้อมีลวดลายผ้าทอที่เป็นเอกลักษณ์ คือ ลายตาหมาควายหลวง ตามความเชื่อ หมายถึง มีเทวดาลงมาเกิดในเมืองมนุษย์และแปลงร่างเป็นหมาควายหลวง และได้ฆ่าผู้ชายทั้งหมดเพื่อนำผู้หญิงมาเป็นภรรยาของตน จากนั้นมีชายหนุ่มคนหนึ่งได้ฆ่าหมาควายตัวนั้น ทำให้ผู้หญิงทั้งหลายเสียใจจนร้องไห้ น้ำตาออกมาเป็นสายเลือดและเปื้อนผ้าชิ้นจนเป็นสีแดง จากนั้นหญิงไทลื้อจึงได้ทอผ้าชิ้นตามริ้วลายดังกล่าว ส่วนบนผ้าชิ้นจะเป็นสีแดง จึงเป็นที่มาของผ้าชิ้นตาหมาควายหลวง โดยกระบวนการทอผ้าแบบดั้งเดิมเริ่มต้นจากการปลูกฝ้าย เก็บดอกฝ้าย แล้วนำไปตาก หลังจากตากเสร็จแล้วจึงนำไปอัด (รีด) เอาเมล็ดฝ้ายออกแล้วตีให้ฟู เมื่อฝ้ายฟูจึงนำไปปั่นให้เป็นเส้น จากนั้นทำการเปียฝ้ายและนำฝ้ายไปย้อมสี และชำนํ้าข้าว โดยนํ้าข้าวที่ใช้จะเป็นนํ้าข้าวเจ้า ในอดีตจะนํ้าข้าวเจ้าไปต้ม แต่ปัจจุบันจะใช้แป้งข้าวเจ้าไปต้มแล้วนำฝ้ายมาแช่ จากนั้นนำไปซักจะทำให้ฝ้ายเหนียวขึ้น เรียกกระบวนการนี้ว่าการฆ่าฝ้าย จากนั้นนำฝ้ายที่ได้นำไปย้อมสีและตากแดด เมื่อแห้งแล้วจึงเข้าสู่กระบวนการทอผ้า โดยนำไปขึ้นเขาเรียกว่า โว้นฝ้าย ให้เป็นลวดลาย จากนั้นนำไปขึ้นกี่ และนำไปใส่ในเขา จากนั้นจึงจะสามารถเริ่มขั้นตอนการทอผ้าได้ การเรียนรู้กรรมวิธีการทอผ้าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตไทลื้อ ในปัจจุบันสามารถศึกษาและเรียนรู้ได้จากศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยไตลื้อ บ้านใบบุญ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้ การนำความรู้เกี่ยวกับผ้าทอไปศึกษาต่อยอดควรคำนึงถึงคุณค่าและความน่าสนใจ และคงความเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อ ซึ่งจะเน้นเส้นสีดำ – แดง และทำเป็นถุงย่ามใส่ของ จากนั้นจึงได้พัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย เช่น รองเท้า และถุงเท้าแก้วน้ำ

ภาพที่ 1 แสดงภาพบ้านไตลื้อประยุกต์ ณ ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยไตลื้อบ้านใบบุญ

ภาพที่ 2 การทอผ้าขึ้นไตลื้อด้วยกี่ทอผ้า โดย แม่ครูพรธชา บัวมะลิ

ภาพที่ 3 ผ้าทอไทลื้อลายตาหมาควายหลวง

ภาพที่ 4 ถุงย่ามไทลื้อ

ภาพที่ 5 กล้องบรรจุภัณฑ์ของชุมชนไทลื้อบ้านหลวงเหนือ

2. ความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนไทลื้อ บ้านหลวงเหนือ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า คนในชุมชนบ้านหลวงเหนือมีความต้องการเพิ่มมูลค่าในการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทลื้อ เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวที่เข้ามาศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยไทลื้อมักจะพูดว่า “อยากได้ผ้าซิ่น อยากได้เสื้อ และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่ทำจากผ้าทอไทลื้อ” ด้วยเหตุนี้ จึงมีความต้องการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทลื้อไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ และมีความคิดที่จะเพิ่มมูลค่าของผ้าทอจึงทำลายเกาะลั้งขึ้นมา และต้องการเพิ่มมูลค่าในการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทลื้อ โดยต้องการต่อยอดทำเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เช่น ถุงย่าม รองเท้า หมวก และถุงหิ้วแก้วน้ำ เป็นต้น

3. แนวทางในการยกระดับการนำผ้าทอไทลื้อไปประยุกต์ใช้เป็นผลิตภัณฑ์ คือ การขยายช่องทางการขายให้มีการขายผ่านทางช่องทางออนไลน์ ซึ่งจะทำให้ศูนย์การเรียนรู้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายมากขึ้น และการมีผ้าทอที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ของบ้านหลวงเหนือ อาจใส่ใส่ลายลวดเล่นผ้ายเข้าไป แต่ยังคงความเป็นอัตลักษณ์ของหลวงเหนือ คือ “ลายตาหมาควายหลวง” ซึ่งเป็นสัตว์ในตำนานของคนไทยลื้อบ้านหลวงเหนือ โดยมีการสร้างคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์และเน้นเอกลักษณ์ผ้าทอไทลื้อ โดยเน้นที่เอกลักษณ์ที่โดดเด่นด้วยลายลวดเล่นผ้าย (พญาหลวงเล่นเมฆ) และผ้าซิ่นลายตาหมาควายหลวง ด้วยการนำไปแปรรูปที่หลากหลาย เช่น แปรรูปเป็นเสื้อผ้า กระเป๋า รองเท้า ตุ๊กตา เพื่อที่จะสามารถนำไปเป็นของที่ระลึก ของฝากได้ทุกเพศทุกวัย และมีการปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ให้มีความสวยงาม และทันสมัยมากยิ่งขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับรสนิยมของผู้บริโภค

การอภิปรายผล

1. ความเป็นมาของภูมิปัญญาผ้าทอไทลื้อบ้านหลวงเหนือ คนไทลื้อจะใช้ชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย เมื่ออยู่ปะปนกับคนพื้นเมืองล้านนาทำตัวให้กลมกลืนเข้ากับคนพื้นเมือง แต่ยังมีสิ่งหนึ่งที่ยังคงอยู่ไม่เคยเลือนหาย คือภาษาพูดไทลื้อและการแต่งกายอันเป็นเอกลักษณ์ด้วยผ้าฝ้ายทอมือแบบ ไทลื้อ โดยคนไทลื้อนั้นเริ่มจากการปลูกฝ้ายและเก็บดอกฝ้ายเองแล้วนำไปตาก เมื่อตากเสร็จแล้วจึงจะนำไปอัด (รีด) เอาเมล็ดฝ้ายออกแล้วตีให้ฟู จากนั้นจึงนำไปปั่นให้เป็นเส้นและทำการเปียฝ้าย เมื่อเปียฝ้ายเสร็จจึงจะได้ฝ้ายจะนำฝ้ายไปย้อมสีหรือว่าหม่าน้ำข้าว เวลาที่จะทอผ้าก็จะนำไปขึ้นเขา เรียกว่า “ไวนฝ้าย” ทำให้เป็นลวดลายแล้วนำไปขึ้นกี่ เมื่อขึ้นกี่แล้วจึงจะนำไปใส่ในเขา จากนั้นจึงเริ่มขั้นตอนการทอผ้าได้ สมัยก่อนชุมชนบ้านหลวงเหนือเป็นชุมชนไทลื้อตามคำที่เล่าขานกันมาว่า สมัยก่อนผู้ชายจะออกไปทำไร่ทำนา ผู้หญิงจะอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนจะทอผ้าอยู่แต่บ้านเรียนการทอผ้าจากผู้เป็นแม่ จากฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของ นางเยาว์ อุทุมพร (2561) ที่กล่าวว่า ภูมิปัญญาเป็นวัฒนธรรมที่สะสมจากการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน จนเป็นองค์ความรู้ที่สามารถแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต เพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างสันติ ภูมิปัญญาไทย

จึงเป็นองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ของการดำรงชีวิตของคนไทยที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ประกอบด้วยแนวคิดในการแก้ปัญหาของตนเองจนเกิดการหลอมรวมเป็นแนวความคิดแล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมตามกาลเวลา สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศิริพร เวียงเงิน และคณะ (2562) เรื่อง ผ้าทอไทลื้อ : ภูมิปัญญาบนลายผ้าของชุมชนบ้านป่าปี ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน พบว่า ผ้าทอไทลื้อของกลุ่มผ้าทอไทลื้อบ้านธิ เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น รวมไปถึงการได้แลกเปลี่ยนความรู้กับสังคมอื่นและวัฒนธรรมของสังคมอื่น และเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนนั้น และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ กิตติคุณวัฒน์ จูทะวิภาต (2555) เรื่อง ผ้าทอกับชีวิตคนไทย พบว่า ผ้าทอของไทยมีทั่วทุกภูมิภาคของประเทศมีวิวัฒนาการสืบทอดมาช้านานเป็น ศิลปะที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตครอบครัวและสังคมไทยแต่ละภูมิภาค รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งเชื่อมโยงกันด้วยเส้นใยของผ้าทอพื้นบ้าน

2. ความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนไทลื้อ บ้านลวงเหนือ ตำบลลวงเหนืออำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ โดยคนในชุมชนบ้านลวงเหนือมีความต้องการเพิ่มมูลค่าในการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทลื้อเนื่องจากมีนักท่องเที่ยวที่เข้ามาศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยไทลื้อมักจะพูดว่าอยากได้ผ้าชิ้น อยากรู้ได้เสื้อและผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่ทำจากผ้าทอไทลื้อ ด้วยเหตุนี้จึงมีความต้องการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทลื้อไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ และต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความทันสมัยและสร้างความพึงพอใจให้กับผู้บริโภค โดยการต่อยอดทำเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เช่น ถุงย่าม หมวก แมส กระเป๋า เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดผ้าทอของ นาทยา พรเพ็ชรพราว (2553) ที่กล่าวว่า การทอผ้าเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่สืบทอดกันมา นอกจากคุณค่าทางศิลปะแล้วยังเป็นการแสดงถึงแบบแผนความเป็นอยู่ในสังคม กรรมวิธีและเทคนิคในการทอผ้าให้เกิดลวดลายต่าง ๆ จึงต้องมีหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนเข้ามาอนุรักษ์และสนับสนุนผ้าทอพื้นเมืองให้ยกระดับกลายเป็นสินค้าร่วมสมัยและคนในชุมชนต้องสามารถประยุกต์ออกแบบกับแฟชั่นสมัยใหม่ได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ กมลวรรณ พชรพรพิพัฒน์ สารสุข (2560) เรื่อง แนวทางในการพัฒนาศักยภาพทางการออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่นประเภทกระเป๋าจากเศษผ้า : กรณีศึกษา ผ้าทอไทลื้อบ้านเฮี้ย อำเภอปัว จังหวัดน่าน พบว่า การพัฒนาศักยภาพทางการออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่นประเภทกระเป๋าจากเศษผ้าทอเหลือใช้จากกระบวนการตัดที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์กระเป๋าที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชน และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วาสนา ช่างม่วง (2555) เรื่อง การออกแบบกระเป๋าเก็บความร้อนด้วยผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มน้ำมอญแจ๋ฮ้อน พบว่า มีการผลิตผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติเป็นผ้าผืนและผลิตภัณฑ์หลายรูปแบบ เช่น ผ้าพันคอ ผ้าคลุมเตียง ผ้าเช็ดตัวกล่องใส่กระดาษชำระ หมวก กระเป๋าผ้า เสื้อผ้า และผ้าผืนสำหรับตัดเสื้อ แต่ยังคงต้องการรูปแบบที่ทันสมัยเพิ่มมากขึ้น มีการออกแบบและพัฒนาารูปแบบผลิตภัณฑ์สิ่งทอจากผ้าฝ้ายทอมือ

ย้อมสีธรรมชาติด้วยการออกแบบกระเปาะเก็บความร้อน/เย็นด้วยผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มน้ำมอญแจ้ซ้อน

3. แนวทางในการยกระดับผ้าทอไทลื้อคือการมีผ้าทอเป็นที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ของบ้านหลวงเหนือ อาจใส่ลายลวงเล่นผ้าเข้าไป แต่ยังคงความเป็นอัตลักษณ์ของลวงเหนือคือ “ลายตาหมาควายลวง” ซึ่งเป็นสัตว์ในตำนานของคนไทยลื้อบ้านหลวงเหนือ โดยเน้นคุณภาพดีขึ้นกว่าเดิม และออกแบบลวดลายที่แปลกใหม่ขึ้นในอนาคต สอดคล้องกับแนวคิดด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของ ประสงค์ ประณีตพลกรัง (2547) ที่กล่าวว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่หรือปรับปรุงผลิตภัณฑ์เดิม เพื่อเพิ่มมูลค่าการแข่งขัน เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีความแตกต่างจากคู่แข่ง ซึ่งในที่นี้จัดอยู่ในรูปแบบที่ 2 ผลิตภัณฑ์ปรับปรุงใหม่ โดยการปรับเปลี่ยน ดัดแปลง (Replacement Product of Modify Product) เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่พัฒนาเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงมาจากผลิตภัณฑ์เดิมที่ขายอยู่แล้วในตลาดทำให้สามารถตอบสนองความต้องการ และสร้างความพึงพอใจแก่ผู้บริโภคได้มากขึ้นโดยเน้นที่เอกลักษณ์ที่โดดเด่นด้วยลายลวงเล่นผ้า และลายตาหมาควายลวง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ รจนา จันทราสา และคณะ (2553) เรื่องการศึกษาและพัฒนาเอกลักษณ์ลวดลายบ้านเชียง เพื่อประยุกต์ใช้กับผลิตภัณฑ์ผ้าแปรรูปพันท์บาติกเพื่อพัฒนารูปแบบเป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมของที่ระลึกจังหวัดอุดรธานี พบว่า เอกลักษณ์ลวดลายบ้านเชียงที่สามารถสื่อถึงเอกลักษณ์บ้านเชียงได้ชัดเจนมากที่สุด คือ ลวดลายขดกันหอยของบ้านเชียง ผู้บริโภคมีความต้องการผลิตภัณฑ์หัตถกรรมของที่ระลึกจังหวัดอุดรธานีจากผ้าแปรรูปพันท์บาติกลายบ้านเชียงประเภทชุดผ้าปูที่นอน มากที่สุด รองมาคือ เฟอร์นิเจอร์เก้าอี้ และโคมไฟประดับบ้านตามลำดับ ผลการวิเคราะห์การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าแปรรูปโดยผู้เชี่ยวชาญการออกแบบ รูปแบบของชุดผ้าปูที่นอน เก้าอี้ และโคมไฟ ที่ออกแบบพัฒนานั้นมีความเหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย เหมาะสมกับวัสดุและกรรมวิธีการผลิต มีความสวยงามและลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์อยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ กมลรัตน์ วันไช และคณะ (2564) เรื่องแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทลื้อศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย แนวทางพัฒนาด้านผลิตภัณฑ์สามารถทำได้ โดย การปรับวิธีการผลิต และกระบวนการผลิตเพื่อให้ได้สินค้าที่มีความน่าสนใจมากขึ้น โดยใช้วิธีการพัฒนาการออกแบบ ลวดลายผ้าขึ้นมาใหม่ที่มีความร่วมสมัย และมีเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อผสมผสานอยู่ด้วย สามารถพัฒนาต่อยอดจากภูมิปัญญาดั้งเดิมสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย

เอกสารอ้างอิง

- กมลรัตน์ วันไช กัญญาลักษณ์ คำเงิน ชลลดา พรสุขสมสกุล และ กัสมา กาซ็อน. (2564). แนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทลื้อศรีดอนชัย อำเภอเชียงของจังหวัดเชียงราย. *วารสารบริหารธุรกิจอุตสาหกรรม*. 3(2), น. 46 – 54.
- กมลวรรณ พชรพรพัฒน์ สารสุข. (2560). แนวทางในการพัฒนาศักยภาพทางการออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่นประเภทกระเป๋าจากเศษผ้า กรณีศึกษา ผ้าทอไทลื้อบ้านเฮี้ย อำเภอปัว จังหวัดน่าน. *วารสารวิจิตรศิลป์*. 8(1), น. 60 – 105.
- กิตติคุณวัฒน์ จูทะวิภาต. (2555). *ผ้าทอกับชีวิตคนไทย*. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- นัตยา พรเพชรพราว. (2553). *การทอผ้าพื้นเมือง ผ้าสไบลายขิด*. สืบค้นจาก <https://www.mculture.go.th>
- รจนา จันทราสา กนิษฐา เรื่องวรรณศักดิ์ และ ภาณุ พัฒนปณิพงศ์. (2553). *การศึกษาและพัฒนาเอกลักษณ์ลวดลายบ้านเชียงเพื่อประยุกต์ใช้กับผลิตภัณฑ์ผ้าแปรรูปพันท์บาติกเพื่อพัฒนารูปแบบเป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมของที่ระลึกจังหวัดอุดรธานี*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- วาสนา ข้างม่วง. (2555). *การออกแบบกระเป๋าเก็บความร้อนด้วยผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มน้ำมอญแจ้ซ็อน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- ศิริพร เวียงเงิน อริสรา ศรีมาลา และ ตฤลาภรณ์ แสนปรน. (2562). ผ้าทอไทลื้อ: ภูมิปัญญาบนลายผ้าของชุมชนบ้านป่าปี่ ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน. *วารสาร มจร.นครน่านปริทรรศน์*. 3(2), น. 95-103.
- เยี่ยมลักษณ์ อุดาการ. (2550). *การพัฒนาพิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวไทลื้อโดยองค์กรชุมชนบ้านหลวงใต้ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

*แนวทางการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
กรณีศึกษา กลุ่มกลองปู่จา บ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง
อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน*

The Guidelines for Preserving Arts and Culture by Community
Participation Case Study : Glong Puja Group, Ban Mae Rang, Mae
Rang Subdistrict, Pa Sang District, Lamphun Province

กาญจนา ปรีกมล และ ปณัฏดา แก้วอุป
Kanjana Preekamon and Panudda Kaewoup

นักวิชาการอิสระ
Independent Scholar

วันที่รับบทความ : วันที่ 26 พฤษภาคม 2566

วันที่ส่งบทความที่แก้ไข : วันที่ 6 มิถุนายน 2566

วันที่ตอบรับบทความเพื่อตีพิมพ์ : วันที่ 16 มิถุนายน 2566

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของการตีกลองปู้จาของชุมชนบ้านแม่แรง ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู้จา และเพื่อศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มกลองปู้จาในชุมชนบ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง เป็นการท้าวิจัยเชิงผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ครู ผู้นำชุมชน สมาชิกกลุ่มกลองปู้จา เยาวชน และตัวแทนชาวบ้านที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนบ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง โดยการสัมภาษณ์ จำนวน 15 คน และใช้แบบสอบถาม จำนวน 251 คน สำหรับเครื่องมือการวิจัยครั้งนี้ คือ การสัมภาษณ์ วิเคราะห์โดยการเขียนบรรยาย พรรณนา และแบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูป (Excel) นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ผลวิจัย พบว่าประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของการตีกลองปู้จาของชุมชนบ้านแม่แรง กลองปู้จาจัดเป็นเครื่องดนตรีที่เก่าแก่ที่สุด ก่อนจะก่อตั้งกลุ่มสมาชิกกลองปู้จาเป้าหมายที่จะพัฒนาการตีกลองปู้จา คือ จากการสืบทอดของพ่อครูไชยวัฒน์ บุญสม ได้มีการสืบทอดไว้เพราะกลองปู้จาเป็นเอกลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู้จา จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 251 คน โดยตัวชี้วัดที่ค้นพบ คือ การมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.46 เพราะได้รับประโยชน์จากการพัฒนาการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู้จา ในด้านการมีรายได้เพิ่มขึ้นระหว่างการออกงานต่าง ๆ ของการตีกลองปู้จา และแนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มกลองปู้จาที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของตนเองจากการเข้าร่วมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู้จาให้มีการสืบสานต่อภายในอนาคต

คำสำคัญ: การอนุรักษ์ การมีส่วนร่วมของชุมชน กลองปู้จา

ABSTRACT

This study aims to investigate the history and development of the Puja drumming of Ban Mae Rang community, the process of community participation in conserving the arts and culture of Puja drums and the guideline in conserving and promoting the arts and culture of Puja drum group in Ban Mae Rang community, Mae Rang sub-district, Pa sang district, Lamphun. It is a mixed method research. The samples used in this study were teachers, community leaders, members of Puja drum group, youths and representatives of villagers in Ban Mae Rang community, Mae Rang sub-district, Pa sang district, Lamphun by interviewing 15 people and 251 questionnaires were used. The research tools for this study were interviewing form, analysis by descriptive writing, and questionnaires for data analysis using the excel program. The data analysis results were presented by descriptive statistics.

The result of the research revealed the history and development of the Puja drumming of Ban Mae Rang community that the Puja drum is considered to be the oldest musical instrument. Before establishing the Puja drum group, the intension to develop Puja drumming was from the inheritance by Phor Khru Chaiwat Boonsom. It has been inherited because the Puja drum is a unique cultural identity and the participation of the community towards the preservation of the arts and culture of the Puja drum. From 251 samples, the indicators found were the participation in receiving benefits. Overall, it was at a high level with an average of 3.46 because it benefited from the development of the conservation of the Puja drum. In terms of earning more income during various occasions of Puja drumming and guidelines for conserving and promoting arts and culture of the Puja drum group that caused their own change from participating in the conservation of the Puja drum to be carried on in the future.

KEYWORDS: Preservation Community participation Puja drum

บทนำ

กลองปฐา ถือเป็นเครื่องดนตรีที่มีความสำคัญต่อความเชื่อทางพระพุทธศาสนา วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของชาวล้านนาอย่างยิ่ง ในวันสำคัญทางศาสนาตามประเพณี 12 เดือน อาทิ วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันธรรมสวนะ งานปอยหลวงทำบุญหยาดน้ำอุทิศถวายถาวรวัตถุ ประเพณีสงน้ำ พระธาตุต่าง ๆ จะมีการตีกลองปฐา เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาเช่นกัน นอกจากนี้ กลองปฐายังมีบทบาทในการตีเพื่อบอกเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในบ้านเมือง และชุมชน อาทิ เกิดสุริยุปราคา จันทรุปราคาหรือชาวพื้นเมืองเรียกว่า “กบกินตะวัน” และ “กบกินเดือน” ตีเพื่อเตือนภัยต่าง ๆ เช่น เกิดอัคคีภัย อุทกภัยหรือมีโจรผู้ร้าย และเพื่อบอกเหตุ ประโยชน์อีกด้านหนึ่งของกลองปฐา คือ เป็นอาณัติสัญญาณว่าจะมีการประชุมตอนไหนเวลาใด ผู้นำชุมชนหรือพระสงฆ์จะตีบอกกล่าวให้ชาวบ้านมาประชุมโดยทั่วกันในเวลานั้น แม้ยามศึกสงครามจะตีเพื่อบอกเหตุร้ายจากหมู่บ้านหนึ่งถึงอีกหมู่บ้านหนึ่ง โดยใช้ทำนองออกศึกให้รู้ทั่วถึงกัน (จิระวัฒน์ บุญล้ำ, 2551)

กลองปฐาหรือกลองบูชา ได้ถูกนำมาใช้ในพิธีและวันสำคัญต่าง ๆ ของไทยมากยิ่งขึ้น โดยใช้ตีได้หลายโอกาส ทั้งในพิธีกรรมศาสนา และงานต่าง ๆ ของชาวบ้าน เช่น ตีเป็นสัญญาณของการทำบุญ ใช้เป็นสัญญาณตีบอกเหตุให้มวลชนในหมู่บ้านได้ทราบ เช่น นัดหมายประชุม นัดหมายเข้าขบวนเคลื่อนครุฑทวนแจ้งเหตุร้าย ใช้ตีเป็นกลองชัยชนะ เป็นการฉลองชัยฉลองความสำเร็จ เช่น ขบวนแห่ผ้าป่า ขบวนกฐิน ขบวนครุฑทวน หรือตีแสดงความปิติ เมื่อพระท่านให้พรเสร็จแล้ว ขณะเดียวกันได้เริ่มมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับค่านิยมและยุคสมัย เช่น เกิดการแข่งขันตีกลองปฐา และนำมาประยุกต์เพื่อใช้ในการต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง (ธนพงศ์ เด็ดแก้ว, 2557)

ปัจจุบันเนื่องจากวิวัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีทันสมัยมีเครื่องกระจายเสียงเพื่อถ่ายทอดข่าวสาร และบอกกล่าวเหตุการณ์ต่าง ๆ ในหมู่บ้าน และชุมชนมีปฏิทินบอกวัน เวลา ที่สามารถหาดูได้ง่ายหรือแม้แต่เครื่องดนตรีสากลซึ่งมีเสียงดังเร้าอารมณ์สนุกสนานได้เข้ามาสู่สังคม และวัฒนธรรมชาวล้านนาแทนที่การตีกลองปฐาให้เป็นทำนองต่าง ๆ ซึ่งมีความละเอียดอ่อน ตลอดจนผู้ที่มีความสามารถตีกลองปฐานั้นลดลง เป็นเหตุให้เยาวชนซึ่งเกิดมาในยุคสมัยนี้ไม่เข้าใจถึงรสแห่งดนตรีอันสุนทรีย์ ซึ่งถ่ายทอดมาจากแรงศรัทธาของบรรพบุรุษ จึงทำให้กลองปฐาลดบทบาทหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ความเชื่อในอดีต น้อยครั้งจะถูกนำออกมาตีประกอบพิธีกรรมสำคัญทางศาสนา หรือจะมีอยู่บ้างก็เป็นหมู่บ้านที่ห่างไกลตามชนบทที่ยังถือปฏิบัติกันอยู่ แต่ปัจจุบันได้เริ่มเลือนหายไปตามกาลเวลาเช่นกัน ดังนั้น “วงกลองปฐาจึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวล้านนา” ที่ไม่ได้รับการศึกษา บำรุงรักษา และส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง จึงเห็นควรมีการศึกษาค้นคว้าข้อมูลของวงกลองปฐาให้เป็นที่รู้จักโดยกว้างขวาง เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ตระหนักในคุณค่า ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตอันดีงามของชาวล้านนา อันเป็นสมบัติที่ทรงคุณค่าของประเทศไทยสืบไป (ณัฐพงศ์ ปันดอนตอง, 2564)

การศึกษาเรื่อง แนวทางการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษา กลุ่มกลองปู้จา บ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน มุ่งให้ความสำคัญต่อการศึกษาประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของการตีกลองปู้จาของชุมชนบ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน รวมถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู้จาและแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มกลองปู้จา บ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของการตีกลองปู้จาของชุมชนบ้านแม่แรง
2. เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู้จา
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มกลองปู้จาในชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้กำหนดรูปแบบการวิจัยเชิงผสมผสาน เป็นวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นลักษณะการวิจัยที่เน้นศึกษา ความรู้สึกนึกคิดตามบริบทต่าง ๆ ที่ข้อมูลตัวเลขไม่สามารถอธิบายได้ มุ่งทำความเข้าใจถึงแนวทางการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษากลุ่มกลองปู้จา บ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน และการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการอธิบายเน้นการนำเสนอเชิงตัวเลขทางสถิติ เช่น ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ประชาชนบ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน จำนวน 677 คน จำนวนครัวเรือน 275 ครัวเรือน (เทศบาลตำบลแม่แรง, 2565)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ครู ผู้นำชุมชน สมาชิกกลุ่มกลองปู้จา เยาวชน และตัวแทนชาวบ้านที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนบ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ จำนวน 15 คน และแบบสอบถาม จำนวน 251 คน จากการคำนวณสูตรของทาร์โร ยามาเน่ โดยสามารถคำนวณกลุ่มตัวอย่าง จาก $n = N \div (1 + Ne^2)$ โดยที่ n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (ที่ยากู้) N คือ จำนวนประชากรทั้งหมด, และ e คือ ค่าความคลาดเคลื่อน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 3 ชุด

ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์ (สำหรับครู/ชาวบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับกลองปู่จา) การสัมภาษณ์ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของการตีกลองปู่จาของชุมชนบ้านแม่แรง และเพื่อศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของกลองปู่จาในชุมชนบ้านแม่แรง ประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยนำมาเป็นแบบอย่างในการสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ศึกษาประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของการตีกลองปู่จา

ส่วนที่ 3 ศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของกลองปู่จา

ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์ (สำหรับผู้นำชุมชน) การสัมภาษณ์ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู่จาชุมชนบ้านแม่แรง และแนวทางการส่งเสริมประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยนำมาเป็นแบบอย่างในการสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู่จา

ชุดที่ 3 แบบสอบถาม (สำหรับประชาชนทั่วไป) แบบสอบถามนี้จัดทำขึ้นเพื่อสำรวจระดับการมีส่วนร่วมเรื่องแนวทางการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษา กลุ่มกลองปู่จา บ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู่จา แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อกลุ่มกลองปู่จา

ส่วนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะที่มีต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์กลองปู่จา

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้กำหนดให้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม เริ่มต้นด้วยการติดต่อผู้นำชุมชน เพื่อประสานงานนัดหมายวันเวลาในการลงพื้นที่ไปสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้กำหนดให้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยจำแนกประเด็นการสัมภาษณ์อย่างเป็นระบบ และบันทึกประเด็นสำคัญ ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการตรวจสอบข้อมูลเมื่อจบประเด็นการสัมภาษณ์ จากนั้นนำเสนอเชิงพรรณนา ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และวิเคราะห์ทางสถิติ พร้อมนำเสนอในลักษณะการพรรณนาความ

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษา กลุ่ม กลองปู่จา บ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน สามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของกลองปู่จาในชุมชนบ้านแม่แรงที่มีพัฒนาการตีกลองปู่จามาจากพ่อครูไชยวัฒน์ บุญสม ซึ่งเป็นพ่อครูสอนเยาวชนและผู้สูงอายุตีกลองปู่จาในชุมชนบ้านแม่แรง กลองปู่จาเป็นกลองที่เก่าแก่ที่สุดมีอยู่ทั่วไป ทุกชาติในโลกความสัมพันธ์ระหว่างคนกับกลองจึงเป็นเรื่องที่น่ายกย่องมากที่สุด ในสมัยดั้งเดิมผู้มีอำนาจที่สุดเท่านั้นในสังคมนั้น จะเป็นผู้ทำการเก็บรักษากลองไว้ ดังเช่น การค้นพบกลองมโหระทึกในหลุมฝังศพของมนุษย์ในยุคโบราณของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความเชื่อเรื่องกลองจะพบว่า จะมีการตีกลองก่อนจะออกรบเพื่อปลุกใจนักรบและเมื่อรบชนะกลับมาก็จะมีการตีกลองแสดงชัยชนะ กลองที่ปรากฏในประวัติศาสตร์จะเป็นกลองประจำแต่ละเมืองเพื่อตีเป็นสัญญาณบอกเหตุ การพัฒนาการตีกลองปู่จาของพ่อครูไชยวัฒน์ บุญสม ได้มีการสืบทอดตั้งแต่พ่อครูไชยวัฒน์ บุญสม เป็นเด็กวัด หลังจากนั้นพ่อครูไชยวัฒน์ บุญสม ได้ฝึกตีกลองปู่จาที่บ้านแม่แรง และอยากให้มีการสืบทอดรุ่นสู่รุ่น จึงอยากจะสืบทอดไว้ให้คนรุ่นใหม่ได้คงเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไว้ เพราะกลองปู่จานั้นเป็นกลองที่เป็นเอกลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรมล้านนา ในชุมชนบ้านแม่แรงเริ่มมีการก่อตั้งกลุ่มกลองปู่จามาจนถึงประมาณ 20 – 30 ปีได้ และมีการสืบทอดกันมาจากรุ่นต่อรุ่นตั้งแต่ปู่ตายายมาจนถึงรุ่นปัจจุบัน ณ ปัจจุบันนี้ยังคงมีกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มเยาวชนที่สนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการตีกลองปู่จา และยังมีกลุ่มของสตรีแม่บ้านที่อยากจะตีกลองปู่จาเป็นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตีกลองปู่จาที่เริ่มมีการก่อตั้งกลุ่มกลองปู่จา พ่อครูไชยวัฒน์ บุญสม อยากให้กลุ่มสมาชิกกลองปู่จา

ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุหรือกลุ่มเยาวชนได้มาร่วมตัวกันและค้นหาเยาวชนคนรุ่นใหม่เพื่อเข้ามาสืบทอดศิลปวัฒนธรรมกลองปู้จาต่อไป

ภาพที่ 1 แสดงภาพกลองปู้จาวัดแม่แรง
ที่มา : จิราวรรณ ผืนตะ (13 มกราคม 2566)

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและการแปลผลกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู้จาของกลุ่มกลองปู้จาในชุมชน บ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอบำเหน็จ จังหวัดลำพูน

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน	ค่าเฉลี่ย	แปลผล
1. ด้านการวางแผนและการตัดสินใจ	3.32	ปานกลาง
2. ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	3.19	ปานกลาง
3. ด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์	3.46	มาก
4. ด้านการมีส่วนร่วมด้านการประเมินผล	3.13	ปานกลาง
รวม	3.27	ปานกลาง

2. การศึกษาประเด็นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู้จาของกลุ่มกลองปู้จาในชุมชน บ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอบำเหน็จ จังหวัดลำพูน จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 251 คน จากตารางที่ 1 พบว่า มีระดับความคิดเห็นที่มีต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู้จา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.27 และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ด้านการวางแผนและการตัดสินใจ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.32 ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.19 ด้านการมีส่วนร่วม

รับผลประโยชน์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.46 ด้านการมีส่วนร่วมด้านในการประเมินผล ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.13 ตามลำดับ

ทั้งนี้ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลองปู่จา โดยจะต้องปลูกฝังคำว่า สืบทอด เป็นการสืบทอดที่มีการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลองปู่จาให้กับคนรุ่นใหม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตีกลองปู่จาเพื่อไม่ให้กลองปู่จาหายจางสาบสูญไป จากเดิมวัดได้มีการส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์การตีกลองปู่จา ปัจจุบันจึงจำเป็นที่จะต้องอนุรักษ์กันไว้เพราะกลองปู่จาเป็นของโบราณและจะหายากไปจากเดิม อีกทั้งกลองปู่จายังเป็นมรดกล้านนาที่มีการสืบทอดกันมาอย่างช้านาน และพอมาถึงปัจจุบันซึ่งกำลังจะถูกกลืนเลือนจางหายไปจากคนรุ่นใหม่ ฉะนั้นเราจึงอยากให้ชุมชนเราได้มีการอนุรักษ์และสืบทอดกลุ่มกลองปู่จาตลอดไปให้อยู่ควบคู่กับชุมชนเรา ประกอบด้วย ในด้านการมีส่วนร่วมการวางแผนและการตัดสินใจ โดยมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และวางแผนแนวทางการพัฒนาและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู่จาของชุมชน การมีส่วนร่วมการดำเนินงาน โดยร่วมกันดำเนินงานจะเป็นไปตามแบบแผนที่วางไว้ การมีส่วนร่วมด้านรับผลประโยชน์จากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน และการมีส่วนร่วมด้านการประเมินผล โดยส่งเสริมและปลูกฝังการพัฒนาการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลองปู่จา

3. แนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มกลองปู่จา ควรให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้กับผู้ที่มีใจรักการตีกลองปู่จา ในรูปแบบการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของกลองปู่จาการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของกลองปู่จานั้นจะสอนเด็กเยาวชนเพื่อสืบทอดกันไป พี่สอนน้อง น้องสอนพี่ไปตลอดไม่ให้สูญหาย ส่งเสริมการสร้าง ความเข้าใจให้กับกลุ่มเป้าหมาย โดยการถ่ายทอดองค์ความรู้การตีกลองปู่จาให้กับกลุ่มเป้าหมาย และอยากให้ผู้คนที่มีใจรักในการตีกลองปู่จาได้รู้จักถึงคุณค่าในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและสามารถนำไปเป็นเครื่องมือในการต่อยอดหรือสืบสานให้เกิดความรู้กับคนในชุมชน โดยมีการปลูกฝังและเผยแพร่ความรู้การตีกลองปู่จามีการอนุรักษ์และนำไปสืบสานต่อภายในอนาคต การส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนกันในลักษณะพี่สอนน้อง เพื่อให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของการตีกลองปู่จา รวมถึงการส่งเสริมและรักษาโดยใช้หลักธรรมหรือคตินิยมด้วยหลักสามัคคีธรรมควบคู่ไปกับงานด้านวัฒนธรรมด้านศาสนามีส่วนสำคัญเนื่องจากกลองปู่จาเป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับด้านศิลปวัฒนธรรม โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่วัด เมื่อมีพิธีกรรมหรือมีกิจกรรมต่าง ๆ มักจะตีกลองปู่จาในการเปิดพิธี ในอดีตจะใช้การตีกลองปู่จาตีเพื่อเตือนขโมย ตีในวันศีล (วันพระ) กลองปู่จาถือเป็นของที่ศักดิ์สิทธิ์ และมีความขลังมาก ดังนั้นชุมชนจึงได้เก็บกลองไว้ในวัด เพื่อความเป็นสิริมงคลของชุมชน

ภาพที่ 2 การตีกลองปู้จาของเด็กเยาวชนชาย
ที่มา : ชัยวัฒน์ วังสา (28 มกราคม 2566)

ภาพที่ 3 การตีกลองปู้จาแสดงพิธีกรรมทางศาสนา
ที่มา : ชัยวัฒน์ วังสา (2566)

การอภิปรายผล

การสืบทอดการตีกลองปู้จาของพ่อครูไชยวัฒน์ บุญสม และนำมาสานต่อให้กับกลุ่มสมาชิกกลองปู้จาและเยาวชนในชุมชน โดยให้ความสำคัญต่อการตีกลองในอดีตที่มีการตีกลองก่อนจะออกรบเพื่อปลุกใจนักรบ กลองที่ปรากฏในประวัติศาสตร์จะเป็นกลองประจำแต่ละเมือง เพื่อตีเป็นสัญญาณบอกเหตุ เรียกว่า กลองอุ่นเมือง ถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง แสดงถึงความเชื่อความศรัทธาของแต่ละชุมชนในสังคมล้านนา ความเชื่อดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเครื่องดนตรี กลองปู้จาของ ธนพงศ์ เด็ดแก้ว (2557) ที่กล่าวว่า ความเชื่อเกี่ยวกับกลองปู้จาว่า คติความเชื่อการสร้างกลองมีในวัฒนธรรมล้านนาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่ม โดยเฉพาะสังคมชาวพุทธล้านนาที่ผสมผสานกันในระบบเครือญาติ ในสมัยที่ล้านนาดังเดิมความเชื่อเกี่ยวกับกลองปู้จาเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ล้านนาที่มีความเชื่อและศรัทธาในกลองปู้จาอย่างยิ่งเพื่อให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์กลองปู้จาให้อยู่สืบไปโดยอาศัยการสืบสานแบบรุ่นสู่รุ่น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของพระธนาเทพ สกกวโว (ศักดิ์วงศ์) (2560) เรื่อง การอนุรักษ์กลองปู้จาของชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ที่กล่าวว่า กลองปู้จาเป็นกลองขนาดใหญ่ ซึ่งด้วยหนังสือหน้าลงอักษรตัวเมือง ถือเป็นกลองประจำวัด กลองปู้จาเป็นกลองที่เกิดจากความเชื่อความศรัทธาของชาวล้านนา ถือเป็นกลองอันศักดิ์สิทธิ์ที่บรรพบุรุษสร้างไว้ใช้เป็น “วัดธรรม” แทนนามธรรมอันเป็นเครื่องสักการะประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

สำหรับกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลองปู้จาสืบเนื่องมาจากผู้นำชุมชนบ้านแม่แรงได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลองปู้จา โดยมีการปลูกฝังและส่งเสริมให้กับคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในทุกขั้นตอน สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนของ สุนทร กองทรัพย์ (2548) ที่กล่าวว่า การที่บุคคล หรือกลุ่มคนเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการในรูปกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งด้วยความสมัครใจ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ได้ตั้งใจอันเป็นประโยชน์

ต่อตัวบุคคล ต่อกลุ่มคน รวมทั้งต่อส่วนรวม โดยที่ประชาชนต้องเป็นคนตัดสินใจในกระบวนการมีส่วนร่วมด้วยตนเองและรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ นางลักษณ ใจฉลาด และคณะ (2560) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในการดำเนินงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และจารีตประเพณีท้องถิ่น ทั้งในส่วนของ การแสดงความคิดเห็นและการลงมือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความสำนึกร่วมของคนในท้องถิ่นในการดูแลรักษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และจารีตประเพณีของคนในท้องถิ่น จำเป็นต้องมีความเข้าใจในวัฒนธรรมอื่น ๆ

แนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ต้องมีการส่งเสริมไปในทางอนุรักษ์ ดูแลรักษาให้อยู่คู่กับชุมชน และเปิดโอกาสให้กับผู้ที่มีใจรักในศิลปวัฒนธรรมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมของการติกลองปู้จา ทั้งนี้แนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นจะต้องได้รับการปลูกฝังให้เกิดจิตสำนึกและมีการเผยแพร่ให้มีการสืบสานกันไปแบบไม่เกิดการสูญหายไปกับในชุมชน สอดคล้องแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2546) ที่กล่าวว่า การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมต้องมีการปลูกฝังให้เกิดจิตสำนึก ซึ่งอธิบายได้ว่ามนุษย์เป็นผู้ปลูกฝังอบรมบ่มนิสัยให้เกิดความเจริญงอกงาม ซึ่งวัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตมนุษย์โดยแต่ละสังคม มีวัฒนธรรมโดยเฉพาะของตนเอง เพราะเป็นวิถีชีวิตที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มสังคม เป็นวิถีแห่งการดำรงชีพที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งระบบความรู้ ความคิด ความเชื่อ และจิตสำนึกของมนุษย์จนมีการยอมรับปฏิบัติกันมา มีการอบรมถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมา สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อาทิตย์ วงศ์สว่าง (2557) เรื่อง การอนุรักษ์และฟื้นฟูการติกลองปู้จาล้านนาของกลุ่มลายคำใน จังหวัดเชียงใหม่ ที่กล่าวว่า การติกลองปู้จาล้านนาเป็นแนวทางหนึ่งเพื่อเป็นแรงกระตุ้นการอนุรักษ์และฟื้นฟูการติกลองปู้จาให้มากยิ่งขึ้น ด้วยการแข่งขันการติกลองปู้จาล้านนา ซึ่งให้ผลประโยชน์ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูการติกลองปู้จาล้านนาได้หลายประการ อีกทั้งยังเป็นการสร้างแรงกระตุ้นให้เยาวชนเกิดจิตสำนึกหันมาสนใจศิลปวัฒนธรรมเกิดความกระตือรือร้นในการฝึกซ้อมฝีมือของตนเอง ซึ่งสามารถดึงดูดความสนใจได้เป็นวงกว้างจากการประชาสัมพันธ์ที่สำคัญที่สุด คือ การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และเผยแพร่การติกลองปู้จาล้านนา

เอกสารอ้างอิง

- จิระวัฒน์ บุญล้ำ. (2551). *การศึกษาวงกลองปี่พาทย์ ในจังหวัดลำพูน*. ปรินิพนธ์ ปรินิพนธ์ศิลปกรรมศาสตร-
มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ณัฐพงศ์ ปันดอนตอง. (2564). กลองปี่พาทย์ในประวัติศาสตร์ล้านนา พิธีกรรม ความเชื่อในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง.
วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์. 8(1), น. 15 – 28.
- ธนพงศ์ เต็ดแก้ว. (2557). *กลองปี่พาทย์ในวัฒนธรรมไทลื้อ ตำบลห้วยวัน อำเภอยะยา จังหวัดยะลา*. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- นงลักษณ์ ใจฉลาด ชญานิษฐ์ ศศิวิมล และ พรทิพย์ ครามจันทิก. (2560). *การศึกษาปัญหา ความต้องการ
จำเป็น และแนวทางที่เหมาะสมในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา
ตำบลไกรนอก อำเภอกงไกรลาส จังหวัดสุโขทัย*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- พระธนาเทพ สกวิโส (ศักดิ์วงศ์). (2560). *ศึกษาการอนุรักษ์ท้องถิ่นของชาวพุทธ ในเขตอำเภอมะเมือง จังหวัด
ลำปาง*. วิทยานิพนธ์ ปรินิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2546). *สังคมวิทยาชุมชน: หลักการศึกษาวิเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน*. ขอนแก่น:
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานจังหวัดลำปาง. (2551). *ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง*. สืบค้นจาก <http://ich.culture.go.th>
- อาทิตย์ วงศ์สว่าง. (2557). *การอนุรักษ์และฟื้นฟูการตีกลองปี่พาทย์ล้านนาของกลุ่มสายคำใน จังหวัดเชียงใหม่*.
การค้นคว้าแบบอิสระ ปรินิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเวียงกุมกาม
โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน ตำบลหนองผึ้ง
อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

The Guidelines for Cultural Tourist Attraction Development
through Community Sustainable Participation: Wiang Kum Kam,
Nhong Phueng Sub-district, Saraphi District, Chiang Mai Province

กานต์สิริ ปันทะนุ จุฑาทิพย์ อินทะนนท์ อโรชา ศรีสัตตยะบุตร วิชูด้า ศรีสัตตยะบุตร
เพียงนภา เนาวเรศ ปรีณพรรณ เลาหมู่ และ วิภาวรรณ ทาสึงค์คำ
Kansiri Panthanu Chuthatip Intanon Arocha Srisattayabud
Vichuda Srisattayabud Peangnapa Naowaret Preenapan Laomoo
and Wipawan Tasingkam

นักวิชาการอิสระ
Independent Scholar

วันที่รับบทความ : วันที่ 26 พฤษภาคม 2566

วันที่ส่งบทความที่แก้ไข : วันที่ 6 มิถุนายน 2566

วันที่ตอบรับบทความเพื่อตีพิมพ์ : วันที่ 16 มิถุนายน 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวของชุมชน และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ตำบลหนองผึ้ง อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่ วิธีการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือรวบรวมข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งหมด 383 คน

ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ตำบลหนองผึ้ง อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.13 ด้านภาวะผู้นำ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 3.58 รองลงมา คือ ด้านการเมืองท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.48 และด้านการตระหนักถึงผลกระทบ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดเท่ากับ 2.73 ส่วนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวของชุมชน ตำบลหนองผึ้ง อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.55 ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 2.84 รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตาม / ประเมินผล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.52 และด้านการมีส่วนร่วมศึกษาค้นคว้าปัญหา มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดเท่ากับ 2.38 และแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ตำบลหนองผึ้ง อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.15 ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 3.50 รองลงมา คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.24 และด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดเท่ากับ 2.97 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งนี้ แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ควรพัฒนาด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยให้มีการส่งเสริมประเพณีที่ขึ้นชื่อของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน วัฒนธรรมของชุมชน เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวต่างชาติและชาวไทยในการเข้ามาเที่ยวชมโบราณสถาน ซึ่งเป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืนโดยต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันหาแนวทางพัฒนาให้แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเกิดความยั่งยืนสืบไป

คำสำคัญ: การพัฒนา แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เวียงกุมกาม

ABSTRACT

The purpose of this research is to study the components of cultural tourism management of the community, the community's participation in community tourism and guidelines for sustainable development of cultural tourist attraction in Nhong Phueng sub-district, Saraphi district, Chiang Mai province. This is qualitative research by using questionnaires as a data collection tool from the sampling group, a total of 383 people. The study found that components of cultural tourism management of Nhong Phueng sub-district, Saraphi district, Chiang Mai, the overall level was moderate with an average of 3.13 in *the leadership* with the highest average of 3.58, followed by *the local politics* with an average of 3.48 and *the impact awareness* with the lowest average of 2.73. As for community participation towards community tourism, Nhong Phueng sub-district, Saraphi district, Chiang Mai, the overall level was moderate with an average of 2.55 in *the participation in planning* with the highest average of 2.84, followed by *the participation in the follow-up/evaluation* with an average of 2.52 and *the participation in problem study and research* with the lowest average of 2.38. And guidelines for sustainable development of cultural tourist attraction in Nhong Phueng sub-district, Saraphi district, Chiang Mai, the overall was moderate with an average of 3.15 in terms of *the access to tourist attractions* with the highest average of 3.50, followed by *the aspects of attractions* with an average of 3.24 and *the tourism activities* with the lowest average of 2.97. The recommendation guidelines for development of cultural tourism attraction is that tourism activities should be developed by promoting the famous traditions of tourist attractions in order to promote the conservation of historical sites and community culture to encourage both foreign and Thai tourists to visit the ancient sites, which is a sustainable tourist attraction development. This requires cooperation from local residents and related government agencies to find the ways to develop sustainable cultural attractions.

KEYWORDS: Development Cultural tourist attraction Wiang Kum Kam

บทนำ

เวียงกุมกาม ตั้งอยู่ที่ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ในอดีตแม่น้ำปิงไหลผ่านเวียงกุมกาม ต่อมาแม่น้ำปิงได้เปลี่ยนเส้นทางในแนวปัจจุบัน เวียงกุมกามได้ทำลายเวียงกุมกามให้จมลงอยู่ใต้ดิน และหายไปจากประวัติศาสตร์ล้านนาเป็นเวลานานร้อย ๆ ปี แต่ชื่อของเวียงกุมกามได้กลับมาเป็นที่รู้จักอีกครั้ง ในปี พ.ศ. 2527 เมื่อครั้งรื้อฟื้นแหล่งโบราณสถานใต้ดินในวัดช้างค้ำหรือกานโถม จากการวิจัยได้พบหลักฐานประวัติศาสตร์ โบราณคดีที่แสดงว่า เวียงกุมกามมีชุมชนอยู่ก่อนแล้วมีอายุประมาณ 900 ปี มีฐานะเป็นหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ซึ่งขึ้นกับเมืองลำพูน ที่วัดกานโถมศูนย์กลางของเวียงกุมกามได้พบศิลาจารึกอักษรมอญพระพิมพ์ดินเผา และเครื่องปั้นดินเผาศิลปะหริภุไชย์ หมู่บ้านแห่งนี้คงมีสืบมาจนกระทั่งพญามังรายยึดเมืองลำพูนได้ใน พ.ศ. 1835 ในปัจจุบันเวียงกุมกามมีอายุ 731 ปี เวียงกุมกามได้รับการรื้อฟื้นให้เป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญอีกครั้งหนึ่งในปี 2545 ภายใต้โครงการอนุรักษ์และพัฒนายั่งยืน : เวียงกุมกาม-มรดกล้านนา โดยรัฐบาลใช้งบ 39.5 ล้านบาท เพื่อบูรณะโบราณสถานในเวียงกุมกาม เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ตามโครงการพยายามให้ชุมชนในท้องถิ่นเข้าใจและเห็นคุณค่า (สรสวดี อ่องสกุล, 2563)

เวียงกุมกาม เป็นหนึ่งในโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่มีความสำคัญ และน่าสนใจของจังหวัดเชียงใหม่ จึงได้รับการส่งเสริมให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของจังหวัด เวียงกุมกามตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเมืองเชียงใหม่ ประมาณ ก.ม. 3 - 4 ถนนเชียงใหม่ - ลำพูน ในเขตตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีความยาวประมาณ 850 เมตร ตามแนวทิศตะวันออกเฉียงใต้สู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ กว้างประมาณ 600 เมตร และตัวเมืองยาวไปตามลำน้ำปิงสายเดิมที่เคยไหลไปทางด้านทิศตะวันออกของเมือง ดังนั้น ในสมัยโบราณตัวเวียงกุมกามจะตั้งอยู่บนฝั่งทิศตะวันตกหรือฝั่งเดียวกับเมืองเชียงใหม่ เชื่อกันว่าเนื่องจากกระแสของแม่น้ำปิงเปลี่ยนทิศทาง จึงทำให้เวียงกุมกามเปลี่ยนมาตั้งอยู่ทางฝั่งด้านตะวันออกของแม่น้ำเช่นปัจจุบัน โดยช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงกระแสน้ำดังกล่าว คาดว่าน่าจะอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 23 จากการเปลี่ยนแปลงของกระแสน้ำดังกล่าวทำให้เกิดน้ำท่วมเวียงกุมกามครั้งใหญ่ จนเวียงกุมกามล่มสลาย และวัดวาอารามจมอยู่ใต้ดินจนทำให้เวียงกุมกามเป็นเมืองร้างไปในที่สุด อย่างไรก็ตาม อีกหนึ่งสมมติฐานที่เวียงกุมกามถูกทิ้งร้างนั้น อาจเป็นไปได้ว่าเกิดสงครามระหว่างไทยกับพม่า ทำให้ผู้คนหลบหนีออกจากเมือง ปัจจุบัน เวียงกุมกามเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่มีศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชม ซึ่งแสดงถึงการนำทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่มาเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการมุ่งสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จึงไม่อาจพิจารณาเฉพาะด้านมูลค่าทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นเพียงด้านเดียว แต่ต้องพิจารณาถึงด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ควบคู่ไปด้วย ทั้งนี้ เวียงกุมกามตั้งอยู่บริเวณพื้นที่เดียวกับเขตชุมชน ดังนั้น ชุมชนจึงควรมีส่วนร่วมในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนของตน เพราะชุมชนจะทราบถึงสภาพที่แท้จริงภายในชุมชนของตนเอง และแสดงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว (ณัฐพงษ์ สายพวงแก้ว, 2561)

จากที่กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า ความหลากหลายของทรัพยากรการท่องเที่ยวในเขตตำบลหนองผึ้ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เป็นส่วนหนึ่งของศักยภาพการท่องเที่ยวที่น่าสนใจภายใต้เงื่อนไขปัจจัยบริบทของพื้นที่สังคม วัฒนธรรมชุมชน และเศรษฐกิจ ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในภาคส่วนต่าง ๆ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมุ่งสนใจศึกษาถึงองค์ประกอบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวของชุมชน และแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตตำบลหนองผึ้ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในเขตตำบลหนองผึ้ง ในด้านการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมจากประชาชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลหนองผึ้ง องค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน นอกจากนี้ ยังต้องการแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่คู่ชุมชนและเกิดความยั่งยืน รวมถึงให้มีการสืบทอดเจตนารมณ์ที่ตั้งมาเหล่านี้ไปยังเยาวชนและคนรุ่นต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ตำบลหนองผึ้ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวของชุมชน ตำบลหนองผึ้ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ในเขตตำบลหนองผึ้ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน ตำบลหนองผึ้ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยในครั้งนี้ใช้กระบวนการและวิธีวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลหนองผึ้ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนทั้งสิ้น 16,046 คน (ข้อมูลจากเทศบาลตำบลหนองผึ้ง, 2565) โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้นำชุมชน ได้แก่ บ้านหนองผึ้งเหนือ บ้านหนองผึ้งใต้ บ้านเชียงแสน บ้านดอนจั่น บ้านป่าแคโยง บ้านกองทราย บ้านป่าเกี๊ยะ และบ้านสันคือ กลุ่มที่ 2 ชาวบ้านในชุมชนที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลหนองผึ้ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มที่ 3 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในเขตตำบลหนองผึ้ง ได้แก่ เทศบาลตำบลหนองผึ้ง

ศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกาม และกลุ่มที่ 4 ผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในเขตตำบลตำบลหนองผึ้ง ได้แก่ โรงแรมที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของทั่วไป และรถโดยสารเดินทาง

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้ กำหนดระดับนัยสำคัญที่ .05 จากการคำนวณสูตรของ Taro Yamane ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 383 คน โดยในที่นี้รวมผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และผู้ประกอบการในพื้นที่ ดังนี้

1. ผู้นำชุมชน จำนวน 8 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนบ้านหนองผึ้งเหนือ บ้านหนองผึ้งใต้ บ้านเชียงแสน บ้านดอนจั่น บ้านป่าแคโยง บ้านกองทราย บ้านป่าเก็ดถี่ และบ้านสันคือ
2. ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลหนองผึ้ง จำนวน 361 คน
3. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในเขตตำบลหนองผึ้งได้แก่ เทศบาลตำบลหนองผึ้ง และศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกาม จำนวน 9 คน
4. ผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในเขตตำบลตำบลหนองผึ้ง ได้แก่ โรงแรมที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของ และรถโดยสารเดินทาง จำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามที่มีคำถามชนิดปลายปิด โดยการแจกแบบสอบถามให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในตำบลหนองผึ้ง จำนวน 361 คน ผู้นำชุมชนจำนวน 8 คน หน่วยงานภาครัฐจำนวน 9 คน และผู้ประกอบการในพื้นที่จำนวน 5 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 383 คน ซึ่งแบ่งโครงสร้างคำถามออกเป็น 4 ตอน ได้แก่

- ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล
- ตอนที่ 2 องค์ประกอบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน
- ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมด้านการจัดการของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
- ตอนที่ 4 แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขต ตำบลหนองผึ้ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน ตำบลหนองผึ้ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ข้อมูลจากการเก็บแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้โปรแกรม Excel ในการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ แสดงผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตาราง และการบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

การวิจัยศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเวียงกุมกามโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน ตำบลหนองผึ้ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ สามารถสรุปผลได้ดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งชายและหญิง มีอายุระหว่าง 51-60 ปี มีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ประกอบอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว โดยองค์ประกอบ การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน ตำบลหนองผึ้ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นมีต่อองค์ประกอบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน ด้านการวางแผนการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.11 โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า มีแนวทางการปฏิบัติงานทั้งในระยะยาวและระยะสั้น อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.10 ด้านการเมืองท้องถิ่น ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.48 โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า มีการประสานงานระหว่างคนในชุมชนกับองค์กรท้องถิ่น อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.41 ด้านภาวะผู้นำ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.58 ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เห็นว่า ผู้นำกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนเกิดการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.45 ด้านเครือข่ายองค์กร ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.10 โดยผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เห็นว่า ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐมีความร่วมมือกันอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.26 ด้านบริการการท่องเที่ยว ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.36 โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เห็นว่า มีการบริการรถรับ-ส่ง ให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.36 ด้านทรัพยากรท้องถิ่น ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.09 โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เห็นว่า ชุมชนมีการรักษาสีแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.21 ด้านทักษะความรู้ ในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.96 โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า ชุมชนมีทักษะความรู้ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.87 ด้านเงินทุนสนับสนุน ในภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.14 โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า ชุมชนมีการกระจายงบประมาณ จัดกิจกรรมอย่างเท่าเทียม อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.99 ด้านโครงสร้างการบริหารงาน ในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.26 โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า ทุกคนในชุมชน ให้ความร่วมมือในการทำงาน อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.33 ด้านนักท่องเที่ยว ในภาพรวมอยู่ใน ระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.99 โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า ชุมชนมีนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยว ตลอดทั้งปี อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ 4.21 ด้านการตระหนักถึงผลกระทบ ในภาพรวมอยู่ใน ระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.73 โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า ชุมชนหาทางป้องกันผลกระทบ ที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.39

ภาพที่ 1 แสดงผู้ให้ข้อมูลของผู้นำชุมชน หมู่ที่ 3

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยว ตำบลหนองผึ้ง อำเภอสарภี จังหวัดเชียงใหม่

ลำดับ	ค่าเฉลี่ย
1. การมีส่วนร่วมในการวางแผน	2.84
2. การมีส่วนร่วมในการติดตาม/ประเมินผล	2.52
3. การมีส่วนร่วมศึกษาค้นคว้าปัญหา	2.38

จากตารางที่ 1 การมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวของชุมชน ตำบลหนองผึ้ง อำเภอสарภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมศึกษาค้นคว้าปัญหา ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.38 โดยการได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.77 ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.84 โดยการได้มีส่วนร่วมประชุมปรึกษาหารือเพื่อกำหนดแนวทางการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.90 ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.46 โดยการได้มีส่วนร่วมในการออกแรงทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.53 ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตาม/ประเมินผล ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.52 โดยการได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.48

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ตำบลหนองผึ้ง อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่

ลำดับ	ค่าเฉลี่ย
1. ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	3.50
2. ด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว	3.24
3. ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว	2.97

จากตารางที่ 2 พบว่า ด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.24 โดยความเจียบสงบรรมรื่นของแหล่งท่องเที่ยวเมื่อเข้าไปสัมผัส อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.16 ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.50 โดยสถานที่ท่องเที่ยวตั้งอยู่ใกล้ถนนหลัก อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.54 ด้านการประชาสัมพันธ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.04 โดยมีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ เว็บไซต์ วิทยุ เป็นต้น อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.22 ด้านสถานที่พัก ในภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.01 โดยการบริการที่สุภาพและเป็นกันเองของพนักงานในสถานที่พัก อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.09 ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.97 โดยการจัด นิทรรศการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.09

ภาพที่ 2 แสดงผู้ให้ข้อมูลผู้ประกอบการรกรางของศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกาม

การอภิปรายผล

จากผลการศึกษาองค์ประกอบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน ตำบลหนองผึ้ง อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่ เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ทรัพยากรในชุมชนคือการมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของ เวียงกุมกามอันเป็นแหล่งโบราณสถานของชาวล้านนา กับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมล้านนา อีกทั้งยังมีโบราณสถานที่มีอายุเก่าแก่กว่า 730 ปี และเป็นแหล่งความรู้การศึกษาในแบบของเรื่องราว ทางสถาปัตยกรรม และศิลปกรรมตลอดจนวัฒนธรรมล้านนาต่าง ๆ อันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของ มนัส สุวรรณ (2541) กล่าวว่า ความสำคัญของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดคล้อง และสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน วัฒนธรรมที่โดดเด่น ตลอดจนวิถีชีวิตในชุมชน ซึ่งชุมชนจะต้องสามารถใช้การจัดการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ เป็นเครื่องมือในการรักษาความสมดุลระหว่างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวภายในชุมชนและผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ ซึ่งสุดท้ายแล้วการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จะทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึก รวมถึงนักท่องเที่ยวและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ จึงทำให้เกิดการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างชัดเจนและยั่งยืนต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ วริศรา บุญสมเกียรติ (2555) เรื่องแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีแหล่งท่องเที่ยวทั้งวัดพระธาตุมหาโพธิ์ วัดธาตุน้อย และ โบราณสถานต่าง ๆ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี โบราณคดี ประวัติศาสตร์และศรัทธาสักการบูชาแก่พุทธศาสนิกชน ทั้งนี้เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของทางวัดมีความตั้งใจ และมีความกระตือรือร้นในการให้ความสำคัญในเรื่อง ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม และประเพณี ที่เกี่ยวข้องกับทางวัดให้นักท่องเที่ยว ได้รับรู้ ว่า วัดโสธรฯ มีการดูแลเอาใจใส่ ในการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดให้คงความสวยงามอยู่ในสภาพดีวัดโสธรฯ มีความสำคัญกับทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมภายในวัด อาทิ การอนุรักษ์ศิลปกรรมไทย และประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียนพรรษา เป็นต้น

สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อกำหนดแนวทางการท่องเที่ยว เวียงกุมกาม อยู่ในระดับมาก ซึ่งการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยแก้ไขปัญหาที่มีต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วม จินตนา สุขจันทน์ (2549) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมที่แท้จริงเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการตั้งแต่เริ่มแต่ร่วมศึกษาปัญหา และความต้องการร่วมหาวิธี แก้ปัญหาร่วมวางแผนนโยบายและวางแผน ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่และ ร่วมปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ และร่วมประเมินผลโครงการสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิฑูรย์ ทองฉิม (2557) เรื่องการจัดการความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ ผลการวิจัยพบว่า ความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน รวมทั้งชุมชนที่ใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ มีความร่วมมือกันเป็นอย่างดี ซึ่งแนวทางการพัฒนาความร่วมมือของชุมชนก่อให้เกิดประโยชน์

แก่ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยว และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน แก่ชุมชนและมีการดำเนินการเชื่อมโยงกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริอร นิยมเดช (2556) เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ปี 2555 บ้านหนองอ้อ หมู่ 3 ตำบลมะขาม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี พบว่าระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมตาม โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ปี 2555 อยู่ในระดับดีมาก ทั้งนี้เป็นเพราะทุกคนในชุมชน คือ เจ้าของชุมชนเห็นความสำคัญของชุมชน ดังนั้น ในการจะกระทำสิ่งใด กิจกรรมใด ๆ ในกิจกรรมส่วนร่วมจึงต้องตัดสินใจปรึกษาร่วมกัน ซึ่งตรงกับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ปรากฏในพื้นที่เวียงกุมกามที่มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมวางแผน ในการดำเนินงาน กิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืนของเวียงกุมกามพบว่า การจัดกิจกรรมตามเทศกาลต่าง ๆ อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเวียงกุมกามมีความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ มีการจัดกิจกรรมตามเทศกาลและจัดต่อเนื่องกันทุกปี ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง โดยได้รับความร่วมมือจากชุมชน เนื่องจากประเพณีวัฒนธรรมมีความผูกพันต่อท้องถิ่นและมีความสัมพันธ์กับชุมชน ทั้งนี้ เพื่อให้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ศราวุธ ผิวดง (2558) ได้กล่าวว่า หลักการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่ามีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรการท่องเที่ยว กล่าวคือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นพื้นฐานสำคัญในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และถูกนำมาใช้เป็นส่วนประกอบของการจัด กิจกรรมและการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องถูกนำมาใช้อย่างชาญฉลาด ต้องทำการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว และต้องพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนด้วย เพื่อให้บรรลุหลักของแนวทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรรณเพ็ญ วัฒนมงคลลาภ (2560) วิจัยเรื่องแนวทางในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอมืองแพร่ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน พบว่า ควรพัฒนาด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวในเชิงการอนุรักษ์วัฒนธรรมเพื่อให้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีดีงามไว้ และพัฒนาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยให้มีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคให้ดียิ่งขึ้น เส้นทางแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอมืองแพร่ ควรเป็นเส้นทางที่อยู่ในเขตเมืองเก่า ซึ่งมีสิ่งปลูกสร้างที่มีอายุนับร้อยปี แต่ละสถานที่มีระยะทางไม่ไกลกันมาก และควรมีรถรางนำเที่ยวเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุกัญญา วงศ์เจริญชัยกุล (2561) จากการศึกษาเรื่องการศึกษานโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอมือง จังหวัดอุทัยธานี การพัฒนาให้เป็นเมืองที่รักษาความเป็นมรดกของท้องถิ่นไว้ ส่งเสริมงานประเพณีที่ขึ้นชื่อของแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นเอกลักษณ์ของอำเภอมืองจนถึงจังหวัด เพื่อสร้างจุดสนใจและส่งเสริมสินค้า OTOP เป็นสินค้าหลักเพื่อเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สมบูรณ์และ ยั่งยืน ซึ่งจากการศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของเวียงกุมกามด้านการจัดกิจกรรม พบว่า เทศบาลตำบลหนองผึ้ง ควรเพิ่มการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์

แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวต่างชาติและชาวไทยในการเข้ามาเที่ยวชมโบราณสถาน ซึ่งเป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- จินตนา สุขจิตต์. (2549). *การศึกษาและการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์.
- ณัฐพงษ์ สายพวงแก้ว. (2561). *การจัดการการท่องเที่ยวศิลปกรรมเวียงกุมกามจังหวัดเชียงใหม่*. การค้นคว้าอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พรรณเพ็ญ วัฒนมงคลลาภ. (2560). *แนวทางในการพัฒนาชุมชนในเขตเขตอำเภอเมืองแพร่ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน*. การค้นคว้าอิสระ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- มนัส สุวรรณ. (2541). *การจัดการการท่องเที่ยว*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- วรศรา บุญสมเกียรติ. (2555). *แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดนครศรีธรรมราช: วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร วัดธาตุน้อย และโบราณสถานวัดโมคลาน*. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ศราวุธ ผิวแดง. (2558). *การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*. อุตรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี.
- สร้อยดี อ่องสกุล. (2563). *ร้อยปีเมืองประวัติศาสตร์เวียงกุมกามที่เชียงใหม่*. สืบค้นจาก <https://www.silpa-mag.com>
- สุกัญญา วงศ์เจริญชัยกุล. (2561). *การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี*. วิทยานิพนธ์ ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

การวิเคราะห์ปรากฏการณ์การเคลื่อนไหว
ของขบวนการทางสังคมเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนเมือง
Phenomenon Analysis of Social Movements
for Urban Conservation

อิทธิพร ขำประเสริฐ
Itthiporn Khumprasert

นักวิชาการอิสระ
Independent Scholar
หัวหน้าสำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยคริสเตียน

วันที่รับบทความ : วันที่ 17 เมษายน 2566

วันที่ส่งบทความที่แก้ไข : วันที่ 21 พฤษภาคม 2566

วันที่ตอบรับบทความเพื่อตีพิมพ์ : วันที่ 25 พฤษภาคม 2566

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์ปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนเมืองโดยมุ่งตอบคำถามหลัก 4 ประการ คือ 1) ปัจจัยที่นำไปสู่การสร้างการเคลื่อนไหว 2) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหว 3) กลยุทธ์เพื่ออนุรักษ์ชุมชนเมือง และ 4) สิ่งสนับสนุนต่อปฏิบัติการอนุรักษ์ชุมชน โดยศึกษาบทเรียนกรณีการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมเพื่ออนุรักษ์ชุมชนเมืองในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ทำการวิเคราะห์หาจุดร่วมของประเด็นแต่ในละปรากฏการณ์ จากการศึกษาพบว่า 1) ปัจจัยที่นำไปสู่การสร้างการเคลื่อนไหว ประกอบด้วยปัจจัยหลัก ได้แก่ ผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของ คนในชุมชน การเสียผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ และการสูญหายไปของมรดกทางสถาปัตยกรรม ปัจจัยเสริม ได้แก่ ความสำคัญของพื้นที่ นโยบายและแผนพัฒนาเมือง กระแสการอนุรักษ์และการโยกย้ายที่ดี และความเชื่อมโยงจากการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ 2) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหว ได้แก่ กลุ่มคนในชุมชน เจ้าของที่ดิน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรหรือหน่วยงานภาคเอกชน และ นักวิชาการ 3) กลยุทธ์ที่ใช้เพื่อการอนุรักษ์ชุมชนเมือง ประกอบด้วย การขัดแย้งกับผู้ที่มีอำนาจ การต่อรองผ่านช่องทางการเมืองปกติ การนำเสนออัตลักษณ์ของชุมชนเมือง การหาพันธมิตรเพื่อสนับสนุนขบวนการ การใช้สื่อและเวทีวิชาการเพื่อสนับสนุนประเด็นปัญหา การนำเสนอทางเลือกการพัฒนาชุมชนเมืองด้วยตนเอง และ การพึ่งพาอาศัยของสถาบันพระมหากษัตริย์ และ 4) สิ่งสนับสนุนต่อปฏิบัติการอนุรักษ์ชุมชน ได้แก่ โลกทัศน์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชนเมืองของผู้ครอบครองพื้นที่ / เจ้าของที่ดิน การจัดการองค์กรชุมชน การสนับสนุนจากแนวร่วมหรือพันธมิตร และการใช้สื่อเพื่อเพิ่มพลังแก่ปฏิบัติการ ข้อค้นพบดังกล่าวสามารถที่จะให้แนวทางสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องศึกษาประเด็นการอนุรักษ์ชุมชนเมืองเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ได้อีกแง่มุมหนึ่ง

คำสำคัญ: การเคลื่อนไหวทางสังคม การอนุรักษ์ชุมชนเมือง กระบวนการกลายเป็นเมือง

ABSTRACT

This article aims to analyze the phenomenon of social movements for urban conservation, with a focus on responding to the 4 main questions: 1) factors contributing to the movement formation 2) participants in the movement 3) urban conservation strategies and 4) facilities for community conservation. By studying the case of social movements for urban conservation in the Bangkok area, the data was analyzed the common points of the issue in each phenomenon. From the study, it was found that 1) factors contributing to the formation of movement consist of the following main factors. The impact on the lives of the community residents, the loss of economic benefits, and the loss of architectural heritage. Other additional factors include the important of the area , urban development plan and policies, conservation trends and nostalgia for the past as well as the degradation of the area's utilization 2) Participants in the movement include: community groups landowners government agencies organizations or private sectors and scholars 3) strategies for urban conservation include: resistance to authorities negotiation through normal political channels presentation of urban identities finding partners to support the movement use of media and academic forums to support the issues propose alternative solutions for urban development and dependence on royal institutions and 4) facilities for community conservation include: the landowners/landlords' perspectives on urban conservation community organization management support from alliances or partners and use of media to enhance operational capabilities. These findings can provide a guidance for those who are interested in studying urban conservation issues to understand another aspect of the phenomenon.

KEYWORDS: social movement urban conservation urbanization process

บทนำ

นับตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ได้ทำให้เกิดการพลิกโฉมการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมในแต่ละภูมิภาค และเป็นปัจจัยหนึ่งที่นำมาสู่กระบวนการกลายเป็นเมือง (Urbanization) ในแต่ละภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรุงเทพมหานคร ทำให้เกิดการรวมตัวของผู้คน กิจกรรมความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนมากมาย ยิ่งไปกว่านั้น การพัฒนาเมืองยังสะท้อนถึงแรงผลักดันในทางเศรษฐกิจ และการเพิ่มขึ้นของประชากร ซึ่งได้ทำให้เกิดภาวะสองด้านที่เรียกว่า “การใช้สอยเกินกำลัง” (over use) และ “การใช้สอยไม่ได้เต็มที่” (under use) (ปรานอม ต้นสุขานันท์, 2559: น. 383) นอกจากนี้ เมืองยังได้กลายกลายเป็นพื้นที่ที่เป็นความหวังของผู้คนในการยกฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคม อย่างไรก็ตามในกระบวนการพัฒนาเมืองนี้ ด้านหนึ่งได้ส่งผลให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองกับเมือง เช่น ความก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจ ความทันสมัย การคมนาคมที่สะดวก แต่ทว่าอีกด้านหนึ่งได้สร้างปัญหาต่าง ๆ ตามมาด้วย เช่น มลพิษ สิ่งแวดล้อม ชุมชนแออัด ช่องว่างทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ปัญหาเรื่องการอนุรักษ์ชุมชนเมือง นับเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่เกิดขึ้น เนื่องจากการพัฒนาเมืองในระบบทุนนิยมนี้ ที่ดินนับเป็นปัจจัยการผลิตที่ถูกนำไปใช้เพื่อการสะสมทุนและเพิ่มมูลค่าที่สำคัญปัจจัยหนึ่ง (อิทธิพร ขำประเสริฐ, 2550: น. 81) จึงทำให้ชุมชนเมืองและย่านที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ในพื้นที่ใจกลางเมืองซึ่งมีศักยภาพทางเศรษฐกิจถูกไล่รื้อชุมชน เพื่อแปรเปลี่ยนสภาพเป็นสถานที่พักอาศัย ศูนย์การค้าสมัยใหม่ (Modern Trade) การทำให้เป็นพื้นที่สาธารณะ เป็นเหตุที่ทำให้เกิดขบวนการทางสังคมของชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเคลื่อนไหวรวมตัวกันเพื่อต่อสู้เจรจา ตีรอนักกับผู้อำนาจเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิในพื้นที่ บทความชิ้นนี้ได้ศึกษาบทเรียนจากการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมของชุมชนในพื้นที่เขตเมืองของกรุงเทพมหานคร จำนวน 5 แห่ง ได้แก่ ชุมชนป้อมมหากาฬ ชุมชนเลื่อนฤทธิ์ ชุมชนห้วยหลี่ ชุมชนเวียงนครเขมม และชุมชนเจริญไชย เป็นกรณีตัวอย่างเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น เนื่องจากชุมชนทั้ง 5 แห่ง ตั้งอยู่ในเขตเมืองเก่า เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในมิติประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และเป็นตัวแทนของการเคลื่อนไหวการอนุรักษ์ชุมชนเมืองของสังคมไทยที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 2550 ซึ่งมีปัจจัยมาจากผลกระทบของการพัฒนาเมืองที่คล้ายคลึงกัน บทความวิชาการนี้จึงมุ่งหวังที่จะตอบคำถามหลัก 4 ประการ คือ 1) ปัจจัยที่นำไปสู่การสร้างการเคลื่อนไหว 2) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหว 3) กลยุทธ์เพื่ออนุรักษ์ชุมชนเมือง และ 4) สิ่งสนับสนุนต่อปฏิบัติการ ซึ่งจะได้วิเคราะห์ให้เห็นถึงจุดร่วมของประเด็น และในส่วนบทสรุปจะนำทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมมารวมอธิบายปรากฏการณ์ดังจะได้นำเสนอในหัวข้อถัดไป

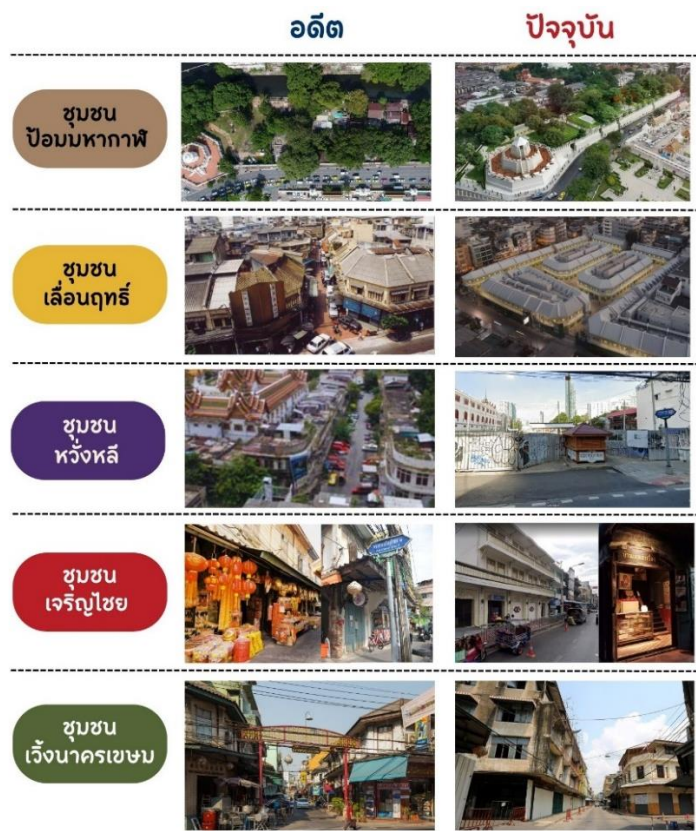
ตารางที่ 1 ภูมิหลังชุมชนเมืองที่เป็นกรณีตัวอย่าง

ประเด็น	ชุมชน				
	ป้อมมหากาฬ	เลื่อนฤทธิ์	ห้วยหลี่	เวียงนครเขมม	เจริญไชย
จุดเริ่มชุมชน	รัชกาลที่ 3	รัชกาลที่ 5	รัชกาลที่ 5	รัชกาลที่ 5	รัชกาลที่ 5
เขตการปกครอง	พระนคร	สัมพันธวงศ์	ยานนาวา	สัมพันธวงศ์	ป้อมปราบ ศัตรูพ่าย
เจ้าของพื้นที่ ปัจจุบัน	กรุงเทพมหานคร	สำนักงาน ทรัพย์สิน พระมหากษัตริย์	วัดยานนาวา	บริษัท ทีซีซี เวียงนครเขมม จำกัด	มูลนิธิจุฬาภรณ์- พันธุ์ทิพย์
อัตลักษณ์	- บ้านไม้โบราณ - การทำทรงนก - เครื่องปั้นดินเผา - ตุ๊กตาดินเผา - คณะลูก เครื่องดนตรี	- อาคารโบราณ - สถาปัตยกรรม - แบบชิโนโปร - ตุ๊กตา - แหล่งค้าส่ง - ผ้าทอผ้าไหม - ที่อยู่อาศัยของ - ชาวไทยเชื้อสาย - จีนและอินเดีย	- อาคารตึกแถวรูป - เรือสำเภา - อดีตเคยเป็นจุด - เปลี่ยนผ่านการ - คมนาคม บริษัท - เรือเมล์ ,ธุรกิจ - บาร์แห่งแรก - ต่อมาท่าเรือได้ - ถูกย้ายไปที่ - คลองเตย - ที่อยู่ของคนไทย - เชื้อสายจีน	- อาคารเก่าแก่ที่มี - คุณค่าทาง - ประวัติศาสตร์ - แหล่งจำหน่าย - เครื่องดนตรี - เครื่องทอง - เหลือง เครื่องใช้ - ไฟฟ้า หนังสือ - เก่า	- แหล่งขาย - กระดาษไหว้เจ้า - ที่อยู่อาศัยของ - ชาวไทยเชื้อสาย - จีน - อาคารเก่าแก่ที่มี - คุณค่าทาง - ประวัติศาสตร์
ประเด็น	พัฒนาเป็นพื้นที่ สวนสาธารณะเพื่อ การท่องเที่ยว	พัฒนาเป็น ศูนย์การค้า สมัยใหม่	พัฒนาเป็นอาคาร พาณิชย์	พัฒนาเป็นโรงแรม และศูนย์การค้า สมัยใหม่	ถูกเวนคืนเพื่อสร้าง ทางขึ้นลงรถไฟฟ้า ใต้ดิน
การรวมตัว	คณะกรรมการ ชุมชน	คณะกรรมการ ชุมชน บริษัท ชุมชน เลื่อนฤทธิ์ จำกัด	คณะกรรมการ ชุมชน	คณะกรรมการ ชุมชน	กลุ่มอนุรักษ์และ ฟื้นฟูชุมชน เจริญไชย
บทสรุปใน ปัจจุบัน	คนในชุมชนย้าย ออกจากพื้นที่	คนในชุมชนย้าย ออกจากพื้นที่ และมีส่วนหนึ่งที่ เข้ามาอยู่ภายหลัง	คนในชุมชนย้าย ออกจากพื้นที่	คนในชุมชนย้าย ออกจากพื้นที่เพื่อ เตรียมพัฒนาเป็น	ตึกบางส่วนถูก เวนคืนในโครงการ รถไฟฟ้าใต้ดิน บางส่วนดำเนิน

ประเด็น	ชุมชน				
	ป้อมมหากาฬ	เลื่อนฤทธิ์	ห้วงหลี่	เวียงนครเขมม	เจริญไชย
		การปรับปรุงพื้นที่ใหม่		โรงแรมและศูนย์การค้า	กิจการค้าขายได้ต่อ

ที่มา: (เครือมาศ มารอด, 2563; จิราภา วรเสียงสุข และอิทธิพร ขำประเสริฐ, มปป; ชาตรี ประภิตนันทการ, 2549; สลิลตา ศรีสันต์, 2557; ศศิธร โคมกระโทก,(2563).

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 5 แห่ง มีจุดร่วมเดียวกันคือเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานมายาวนานบ่งบอกได้จากอาคารบ้านเรือน ที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม และการประกอบอาชีพศิลปวัฒนธรรมประเพณีในพื้นที่ซึ่งมี อัตลักษณ์ ชุมชนดังกล่าวได้รับผลกระทบจากแนวคิดในการพัฒนาพื้นที่ด้วยเหตุผลด้านเศรษฐกิจ ซึ่งมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ ทำให้เกิดขบวนการรวมตัวกันเพื่อปกป้องสิทธิ์การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ แต่ท้ายที่สุดแล้วภายหลังจากขบวนการได้ดำเนินไปกลับพบว่า คนในชุมชนเกือบทุกแห่งต้องย้ายออกไปอยู่อาศัยในสถานที่แห่งใหม่แทน มีเพียงบางส่วนที่กลับเข้ามาอยู่ได้โดยมีการค่าเช่าจ่ายในทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นจากเดิม และสมาชิกของชุมชนที่ต้องพบกับความสัมพันธ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งในกลุ่มผู้ที่ย้ายออกไปและกลุ่มผู้เช่าเดิมที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่ซึ่งได้รับการพัฒนาแล้ว

ภาพที่ 1 ความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา

หมายเหตุ: กรณีชุมชนเจริญชัย พื้นที่ทางกายภาพของชุมชนไม่ได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปทั้งหมด มีเพียงบางส่วนที่ถูกเวนคืนเพื่อนำไปใช้ในโครงการรถไฟฟ้าใต้ดิน แต่จากการวางผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2556 พื้นที่ดังกล่าวกำหนดให้เป็นพื้นที่ประเภทพาณิชยกรรม รวมทั้งการกำหนดให้พื้นที่รอบสถานีรถไฟฟ้าใต้ดินรัศมี 500 เมตร มีสิทธิในการพัฒนาเป็นพิเศษ จึงทำให้คนในชุมชนกังวลใจว่าในอนาคตพื้นที่ของชุมชนจะถูกเวนคืนไปใช้ประโยชน์ (ศศิธร โคมกระโทก, 2563: น. 37)

ปัจจัยที่นำไปสู่การสร้างการเคลื่อนไหวเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนเมือง

จากการศึกษาสภาพแวดล้อมที่นำไปสู่การก่อตัวของขบวนการทางสังคมเพื่อเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์ชุมชนเมืองของกรณีตัวอย่างทั้ง 5 ชุมชน นั้นพบว่ามีหลายปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาพื้นที่อาชีวเคราะห์ได้ว่า มีทั้งปัจจัยหลัก และปัจจัยเสริม ได้แก่

1. ปัจจัยหลัก เป็นเหตุโดยตรงที่ส่งผลให้คนในชุมชนได้รับผลกระทบจากการใช้ชีวิต ผลต่อการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมซึ่งเป็นสถานที่พักอาศัยในปัจจุบันนำไปสู่การเคลื่อนไหว

1.1 ผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของคนในชุมชน

ผลกระทบจากโครงการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเมือง โดยการไล่รื้อชุมชน เพื่อพัฒนาเป็นที่อยู่อาศัยรูปแบบใหม่ ศูนย์การค้า หรือพื้นที่สาธารณะ มีผลกระทบโดยตรงต่อการใช้ชีวิตประจำวันของคนในชุมชน หากระดับสถานการณ์นั้นเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วโดยคนในชุมชนไม่ทันตั้งตัว ย่อมสร้างความรู้สึกไม่พึงพอใจมากตามไปด้วย หรือในกรณีที่มีการแจ้งล่วงหน้าเป็นระยะแล้วก็ตาม เนื่องสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้เกิดการยุติการใช้สอยพื้นที่ซึ่งมีมาอย่างยาวนานของแต่ละครอบครัว จากรุ่นสู่รุ่น แปรเปลี่ยนไปเป็นการเพิ่มต้นทุนในการดำรงชีวิต ได้แก่ เวลา และค่าใช้จ่ายที่มากขึ้น เนื่องจากจำเป็นต้องหาสถานที่พักอาศัยแห่งใหม่ หรือจำเป็นต้องหาแหล่งงานใหม่ หรือทำให้เกิดข้อจำกัดในการเดินทางกับสถานที่อยู่แห่งใหม่กับแหล่งงานเดิม เป็นต้น นอกจากนี้ในมิติทางด้านอารมณ์ความรู้สึก ยังทำให้เกิดการเลือนหายไปของความทรงจำทางสังคม (Social memory) ที่ผู้คนในชุมชนต่างมีประสบการณ์ร่วมกันในการทำกิจกรรมใด ๆ หรืออยู่ในเหตุการณ์ร่วมกัน ความทรงจำร่วมกันก่อให้เกิดเอกภาพและถูกนำไปใช้เพื่อสร้างความเป็นชุมชน (Halbwachs, 1992) รวมทั้งเป็นพลังในการเคลื่อนไหวทางสังคม

1.2 การเสียผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ

นอกจากผลกระทบจากโครงการพัฒนาชุมชนเมืองจะมีผลต่อผู้ที่อาศัยในชุมชนเมืองแล้ว ยังมีผลต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่ในชุมชนนั้น ๆ ด้วย ทำให้ผู้ที่อยู่เดิมต้องสูญเสียโอกาสและรายได้ อันเกิดจากศักยภาพของพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีระดับการปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจสูง มีความพลุกพล่านของคน ความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่ รวมทั้งกลุ่มเครือข่ายการค้าและแลกเปลี่ยนที่สนับสนุนในกิจกรรมทางเศรษฐกิจร่วมกัน ดังเช่นกรณีพื้นที่ชุมชนเวียงนาครเขมม ซึ่งเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าด้านเครื่องดนตรี เครื่องครัวและเครื่องทองเหลือง ชุมชนเลื่อนฤทธิ์ เป็นแหล่งรวมย่านค้าส่งผ้าทอ ที่ตั้งอยู่ในย่านเศรษฐกิจ ดังนั้นต้นทุนที่จะเกิดขึ้นจึงเป็นการเพิ่มภาระในการลงทุนใหม่ในกิจกรรมเดิม และอาจนำมาซึ่งความเสี่ยงทางธุรกิจ

จากการย้ายไปอยู่ในสถานที่แห่งใหม่ ซึ่งแน่นอนที่สุดการรวมตัวกันต่อสู้เคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก น่าจะเป็นความหวังที่ทำให้เกิดทางออกที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา

1.3 การสูญหายไปของมรดกทางสถาปัตยกรรม

ผลกระทบโดยตรงอีกประการหนึ่งที่เราเห็นได้ชัดเจนจากโครงการพัฒนาชุมชนเมือง คือ การรื้อทำลายสิ่งปลูกสร้างทางกายภาพซึ่งเป็นที่พักอาศัยของคนในชุมชน จากกรณีศึกษาพบว่าทุกแห่งล้วนมีอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปะและสถาปัตยกรรม เช่น ในชุมชนป้อมมหากาฬ มีบ้านไม้โบราณที่มีการอนุรักษ์โดยชุมชนให้คงอยู่ในรูปแบบดั้งเดิม ชุมชนซอยหัวหลิ มีอาคารแถวโบราณรูปเรือสำเภา ลักษณะของสถาปัตยกรรมแบบชิโนโปรตุกิสที่ชุมชนเลื่อนฤทธิ์และชุมชนเจริญไชย เป็นต้น อาคารเหล่านี้สามารถทำให้ผู้คนหววนะลึกถึงบรรยากาศในอดีตเป็นความทรงจำทางวัฒนธรรม (Cultural Memory) ที่ก่อให้เกิดความเข้าใจแก่ผู้คนในปัจจุบัน (ยงธนิศร์ พิมลเสถียร, 2557: น. 37) ดังนั้น ชุมชนที่เห็นความสำคัญของอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างดังกล่าว และมีการอนุรักษ์โดยคนในชุมชน จึงมีการรวมตัวกันขึ้นเพื่อเคลื่อนไหว ต่อรองกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น

2. ปัจจัยเสริม เป็นผลมาจากแหล่งที่ตั้ง และสภาพของพื้นที่ชุมชนในทางกายภาพ รวมทั้งผลกระทบที่ได้รับมาจากภายนอกชุมชนเมือง โดยมีความเชื่อมโยงกับทิศทางการพัฒนาพื้นที่เขตเมือง ตลอดจนแนวความคิดทางวิชาการ ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเมือง ได้แก่

2.1 ความสำคัญของพื้นที่

ชุมชนเมืองตั้งอยู่ในพื้นที่ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ (CBD: Central Business District) อันเป็นที่รวมของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และสังคม เป็นพื้นที่ที่มีกระแสการไหลเวียนของกิจกรรมหลากหลายทั้งในพื้นที่และบริเวณโดยรอบ เช่น ชุมชนเจริญไชย ชุมชนเลื่อนฤทธิ์ ตั้งอยู่ในย่านเยาวราช และบริเวณโดยรอบ ๆ มีย่านสำเพ็ง ย่านคลองถม ย่านพาหุรัด ซึ่งเป็นย่านสำคัญทางเศรษฐกิจของเมืองอยู่รายรอบ สามารถเดินทางไปมาเชื่อมโยงถึงกันได้อย่างสะดวกผ่านระบบโครงข่ายถนน ระบบการคมนาคม และยังเป็นจุดเปลี่ยนถ่ายการคมนาคม (Mode of Transportation) เช่น จากเส้นทางบกด้วยกัน หรือเส้นทางบกสู่เส้นทางน้ำ เส้นทางคมนาคมใต้ดิน เป็นต้น จึงส่งผลให้ชุมชนเมืองนั้น ๆ เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสำหรับการลงทุน และยังมีมูลค่าที่ดินของพื้นที่ชุมชนเมืองตามไปด้วย จึงเป็นแรงผลักดันให้เจ้าของที่ดินหรือนักลงทุนคาดหวังที่จะสร้างกำไรจากพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2.2 นโยบายและแผนพัฒนาเมือง

นโยบายและแผนพัฒนาเมืองเป็นผลมาจากการกำหนดนโยบายของภาครัฐที่มีแผนงาน โครงการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ตามวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนานั้น ๆ กรณีตัวอย่างที่เห็นเป็นรูปธรรม เช่น แผนแม่บทการพัฒนาและอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเน้นการเปิดภูมิทัศน์ของพื้นที่ของวัด โบราณสถานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว มีผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของผู้คนในชุมชนป้อมมหากาฬ แผนพัฒนาโครงการรถไฟฟ้าใต้ดินบริเวณวัดมังกรกมลาวาสที่มีผลกระทบต่อการสูญหายไปอาคารเก่าแก่บางส่วนและผู้ประกอบการอาชีพจำหน่ายกระดาษไหว้เจ้าของชุมชนเจริญไชย นโยบายการพัฒนาที่ดินของวัดยานนาวาบนพื้นที่ของชุมชนซอยหัวหลิ

เป็นต้น การจัดทำนโยบายหรือแผนพัฒนาชุมชนเมืองที่ดีจึงควรเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ในการตัดสินใจ และมีการศึกษาข้อมูลในทุกมิติอย่างรอบด้านประกอบการดำเนินการ

2.3 กระแสการอนุรักษ์และโยกย้ายโยธา

กระแสการอนุรักษ์ชุมชนเมืองของสังคมไทยได้รับความสนใจมาตั้งแต่ พ.ศ. 2515 เริ่มต้นจาก กลุ่มสถาปนิก นักออกแบบชุมชนเมือง และนักผังเมืองที่ได้นำเสนอแนวคิดในการอนุรักษ์ชุมชนเมืองต่อภาครัฐ ซึ่งได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนเมืองในทางกายภาพ แผนงานส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ที่จะสนับสนุน อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นหลัก แต่ยังไม่ครอบคลุมมิติการอนุรักษ์ที่ถูกต้อง (สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, 2547: น. 41) หลายหน่วยงานได้นำความคิดดังกล่าวไปสู่แผนงาน ซึ่งส่วนหนึ่งกลับกลายมาเป็นปัญหาความขัดแย้งระหว่าง เจ้าของที่ดินและผู้ใช้พื้นที่ปัจจุบัน ดังจะเห็นได้ในพื้นที่ชุมชนทั้ง 5 แห่งที่เป็นกรณีตัวอย่าง อีกประเด็นหนึ่ง ซึ่งมีส่วนสนับสนุนการเคลื่อนไหวอนุรักษ์ชุมชนเมือง คือกระแสเกี่ยวกับการโยกย้ายวิถีชีวิต ความรู้สึก ความทรงจำ ความเจริญรุ่งเรืองในอดีต เนื่องจากการเผชิญหน้ากับการสูญเสียอัตลักษณ์ จิตวิญญาณของชุมชน พื้นที่ ทางประวัติศาสตร์เพื่อรื้อฟื้นมรดกทางวัฒนธรรม และการท่องเที่ยว (ภูริรัฐ พฤษชัยเนรมิตร, 2563: น.2) ซึ่งได้นำไปสู่การจัดทำแผนฟื้นฟูอนุรักษ์ชุมชนเมืองตามมาด้วย

2.4 ความเสื่อมโทรมจากการใช้ประโยชน์ของพื้นที่

เหตุผลหนึ่งที่ต้องยอมรับเกี่ยวกับใช้ประโยชน์จากพื้นที่ของคนในชุมชน จะพบว่าลักษณะ ทางกายภาพของชุมชนเมืองมีความเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ทั้งนี้เป็นผลมาจากคนในชุมชนเพิ่มพื้นที่ ประโยชน์ใช้สอยจากสถานที่อยู่อาศัย เช่น การต่อเติมพื้นที่ของอาคาร การติดตั้งอุปกรณ์เพิ่มเติมซึ่งทำให้มี ผลกระทบต่อคุณค่าของอาคารเก่า การจัดการสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งการไม่มุ่งหวังจะดูแลพื้นที่ อย่างจริงจัง เช่น มีการให้เช่าช่วงการใช้พื้นที่เพื่อเรียกเก็บค่าเช่า การใช้พื้นที่เป็นแหล่งเก็บสินค้า โดยไม่ได้พัก อยู่อาศัย การปิดสถานที่ให้รกร้าง เป็นต้น เหตุผลดังกล่าวนี้เป็นส่วนหนึ่งที่เจ้าของพื้นที่ใช้สนับสนุนแนวคิด ในการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ใหม่

จากปัจจัยดังกล่าวโดยเฉพาะปัจจัยหลัก คือ ผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของคนในชุมชน การเสีย ผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ และการสูญหายไปของมรดกทางสถาปัตยกรรม ถือเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้ เกิดการรวมตัวของคนในชุมชนเพื่ออนุรักษ์ชุมชนเมือง เพื่อดำเนินการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก และยังสามารถ อธิบายได้ด้วยปัจจัยเสริม ได้แก่ ความสำคัญของพื้นที่ นโยบายและแผนพัฒนาเมือง กระแสการอนุรักษ์ โยกย้ายโยธา รวมทั้งความเสื่อมโทรมจากการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ นับเป็นเงื่อนไขสนับสนุนที่ทำให้ผู้ครอบครอง พื้นที่ / เจ้าของที่ดินวางแผนที่จะพัฒนาชุมชนเมืองในรูปแบบของโครงการพัฒนา ปรับปรุง พื้นที่ลักษณะ ทางกายภาพของชุมชนให้มีความเหมาะสม ส่งผลโดยตรงต่อผู้ใช้พื้นที่ในปัจจุบันทั้งในด้านการใช้ชีวิต การประกอบ อาชีพ การดำรงอยู่ของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ชุมชนเมืองทำให้เกิดการรวมตัวกัน ในรูปแบบองค์กรหรือคณะกรรมการชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปฏิเสธการเปลี่ยนแปลงที่ถูกกำหนดโดยเจ้าของ พื้นที่ เกิดการเจรจา ต่อรอง ปะทะ ต่อสู้กันทางความคิดและภาคปฏิบัติเพื่อแสวงหาทางออกในการแก้ไข

ปัญหา ซึ่งทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในปฏิบัติการเกิดขึ้นหลายกลุ่มหลายฝ่ายซึ่งแต่ละฝ่ายต่างแสดงบทบาทที่แตกต่างกันออกไปในขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าว

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม

ในปรากฏการณ์เคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมหนึ่ง ๆ จะพบว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholder) หลายกลุ่มหลายฝ่ายที่เข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการ ซึ่งต่างมีความคิด มุมมอง และบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ รวมทั้งยังพบว่ามีรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทั้งในเชิงความร่วมมือ (Cooperate) ความขัดแย้ง (Conflict) การแข่งขัน (Competition) หรือการต่างตอบแทน (Reciprocity) ในพื้นที่ของชุมชนด้วย ซึ่งได้ทำให้ชุมชนบรรลุความสำเร็จจากแผนการดำเนินงานที่วางไว้ หรืออาจไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม ได้แก่

1. กลุ่มคนในชุมชน

กลุ่มคนในชุมชนเป็นกลุ่มคนที่ใช้ประโยชน์โดยตรงจากพื้นที่ในปัจจุบัน เช่น พักอยู่อาศัย ประกอบอาชีพ โดยการเช่าพื้นที่จากเจ้าของที่ดิน กลุ่มคนเหล่านี้ในแต่ละชุมชนเมืองจะมีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ต่างกัน ซึ่งย่อมมีผลต่อกระบวนการคิดและออกแบบแนวทางการจัดการเคลื่อนไหวที่ต่างกันออกไปด้วย ในแต่ละชุมชนมักจะมีการรวมตัวกันในรูปแบบของคณะกรรมการชุมชน องค์กรชุมชน ซึ่งประกอบด้วยตำแหน่งต่าง ๆ เช่น ประธาน รองประธาน กรรมการ เจริญญิก เลขานุการ เป็นต้น กลุ่มคนเหล่านี้จะต้องสร้างความไว้วางใจ ความเชื่อมั่นให้กับคนทั้งชุมชน และสร้างกระบวนการสื่อสารข้อมูลให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวแทนของคนทั้งชุมชนในการเคลื่อนไหวหรือดำเนินการเรื่องต่างๆ หรือในชุมชนเมืองบางแห่งมีการจัดตั้งในรูปแบบบริษัทชุมชนขึ้นมาเป็นการเฉพาะเพื่อดำเนินการธุรกรรมของชุมชน

2. เจ้าของที่ดิน

เป็นผู้ที่มีเอกสิทธิ์ในการครอบครองที่ดินของชุมชนเมืองโดยตรงในทางกฎหมาย ซึ่งเป็นได้ทั้งหน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือภาคเอกชน นิติบุคคล เป็นต้น จากกรณีศึกษาทั้ง 5 ชุมชน ได้ให้ข้อคิดว่า ผู้ที่ครอบครองพื้นที่หรือเจ้าของที่ดินปัจจุบันมีแนวโน้มสูงที่จะเพิ่มศักยภาพของพื้นที่ เช่น การพัฒนาเป็นที่อยู่อาศัย การพัฒนาเป็นศูนย์การค้าสมัยใหม่ เป็นต้น โดยจะเชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยว การสร้างกำไรจากการลงทุนในพื้นที่เป็นสำคัญ บทบาทของเจ้าของที่ดินสามารถใช้อำนาจปฏิบัติต่อกลุ่มคนในชุมชนได้อย่างถูกต้องตามที่กฎหมายรองรับ โดยลักษณะของการกระทำของเจ้าของที่ดินต่อกลุ่มคนในชุมชนจากกรณีศึกษา เช่น บางชุมชนถูกบอกเลิกสัญญาเช่าพื้นที่ และกำหนดเวลาให้ออกจากพื้นที่อย่างไม่มีต้นตั้งตัวหรือแจ้งให้รับทราบในระยะเวลาที่เหมาะสม หรือการชักจูงให้คนที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการเข้ามาใช้พื้นที่ได้ภายหลังจากโครงการพัฒนาพื้นที่เสร็จสิ้น เป็นต้น

3. หน่วยงานภาครัฐ

หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในขบวนการทางสังคมเพื่อการอนุรักษ์ชุมชน จากกรณีศึกษาพบว่า มีอยู่หลายหน่วยงาน ซึ่งมีบทบาทหลายด้าน เช่น การทำหน้าที่เป็นผู้รับรองยืนยันข้อมูล การให้ข้อมูลเชิงวิชาการ การตัดสินใจทางกฎหมาย การเจรจาไกล่เกลี่ย หรือแม้กระทั่งหน่วยงานภาครัฐบางรายเข้ามาเป็นคู่ขัดแย้งกับชุมชนหากเกิดกรณีพิพาท หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมศิลปากร กรมผังเมือง กองสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ศาลปกครอง สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานเขตในกรุงเทพมหานคร คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นต้น

4. องค์กรหรือหน่วยงานภาคเอกชน

องค์กรหรือหน่วยงานภาคเอกชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการของชุมชน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

4.1 องค์กรภาคเอกชนที่ทำหน้าที่ในฐานะผู้สนับสนุนข้อมูลทางวิชาการ เช่น การประเมินคุณค่าของอาคารในชุมชน เทคนิควิธีการอนุรักษ์อาคาร มรดกทางศิลปวัฒนธรรม การจัดสภาพแวดล้อมในชุมชน การจัดกิจกรรมเชิงวิชาการ อาทิ สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ สมาคมโบราณสถานระหว่างประเทศหรือไอโคโมส (ICOMOS) ประจำประเทศไทย เป็นต้น

4.2 หน่วยงานภาคเอกชน เช่น บริษัทพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ บริษัทเอกชน ที่ได้รับว่าจ้างให้เข้ามาดำเนินการโดยเป็นตัวแทนของเจ้าของที่ดิน เพื่อพัฒนาพื้นที่ทางกายภาพ การก่อสร้างสิ่งปลูกสร้าง รวมทั้งจัดระเบียบพื้นที่ของชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นคู่ขัดแย้งกับคนในชุมชนเมืองด้วย

5. นักวิชาการ

นักวิชาการเข้ามามีบทบาทในการให้ความรู้ ประสบการณ์หรือร่วมวิเคราะห์ข้อมูลให้กับคนในชุมชนเพื่อสนับสนุนประเด็นการเคลื่อนไหว หรือบางครั้งเข้ามาร่วมเป็นที่ปรึกษาและร่วมต่อสู้กับชุมชน นักวิชาการส่วนใหญ่ จากกรณีศึกษามาจากสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมาจากสหสาขาวิชา เช่น นักวิชาการด้านสถาปัตยกรรม โบราณคดี ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา พัฒนาชุมชน รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วารสารศาสตร์ เป็นต้น นักวิชาการเหล่านี้ต่างใช้มุมมอง ความชำนาญเฉพาะทางในการศึกษาและทำความเข้าใจ รวมทั้งเสนอทางออกให้กับชุมชนในการเคลื่อนไหว

นอกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้วในบางชุมชนเมืองยังอาจมีกลุ่มอื่นๆ ที่เข้ามาช่วยทำหน้าที่แทนชุมชนอีกด้วย เช่น ทนายความ ซึ่งชุมชนอาจว่าจ้างให้เข้ามาดำเนินการทางกฎหมาย สมาชิกสภาเขตท้องถิ่น หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่เข้ามารับฟังปัญหาและใช้เครือข่ายของตนช่วยสนับสนุนปฏิบัติการของชุมชน เป็นต้น

กลุ่มคนต่างๆ ที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์กรชุมชน ส่วนหนึ่งเป็นผู้สนับสนุนการดำเนินงานทั้งในด้านแนวคิด ทรัพยากรให้กับชุมชนเมือง ซึ่งมีผลต่อการออกแบบการใช้กลยุทธ์ขององค์กรชุมชนเคลื่อนไหวปกป้องสิทธิการใช้พื้นที่ของชุมชน

กลยุทธ์ที่องค์กรชุมชนใช้เพื่อการอนุรักษ์

จากกรณีศึกษาชุมชนเมืองที่ได้รับผลกระทบจากการไล่รื้อ เพื่อปรับเปลี่ยนสภาพพื้นที่ใหม่ พบว่าแต่ละชุมชนมีกลยุทธ์ที่หลากหลายที่ใช้เพื่อปกป้องการให้ได้มาซึ่งสิทธิในการใช้พื้นที่ไปยังกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ รวมทั้งสาธารณะชนให้ร่วมรับรู้ โดยคาดหวังว่ากลยุทธ์ที่ใช้นั้นจะมีประสิทธิภาพและเกิดผลในทางปฏิบัติ ดังนี้

1. การขัดขึ้นกับผู้มีส่วนอำนาจ

การขัดขึ้นกับผู้มีส่วนอำนาจเป็นกระทำของชุมชนที่แสดงออกมาในรูปของการปฏิเสธ ไม่เห็นด้วยหรือคัดค้านต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่จากนโยบายเจ้าของที่ดิน รูปแบบการขัดขึ้น ได้แก่ การขึ้นป้ายประท้วง การชุมนุมประท้วง การจัดเวทีปราศรัยในชุมชน เป็นต้น มีวัตถุประสงค์โดยนัยเพื่อให้สาธารณชนได้ร่วมรับรู้ปัญหาของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำที่ไม่เป็นธรรม และเป็นการส่งสัญญาณไปยังผู้ครอบครองพื้นที่ ให้รับทราบท่าทีของชุมชน การขัดขึ้นนี้ชุมชนอาจมีการดำเนินการเป็นระยะ ๆ หรือดำเนินการควบคู่ไปกับกลยุทธ์อื่น ๆ

2. การต่อรองผ่านช่องทางการเมืองปกติ

การต่อรองผ่านช่องทางการเมืองปกติเป็นกระทำของชุมชนที่มีการดำเนินการอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรผ่านกลไก หรือช่องทางต่าง ๆ ที่เป็นทางการ โดยการยื่นข้อร้องเรียน ยื่นเอกสารหนังสือแสดงความไม่เห็นด้วยหรือคัดค้านนโยบายและแผนการพัฒนาพื้นที่ รวมทั้งอาจร้องขอข้อมูลเพื่อสนับสนุนประเด็นการเคลื่อนไหวของชุมชน ไปยังองค์กรต่าง ๆ เช่น กรมศิลปากร กรมผังเมือง สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ศูนย์ดำรงธรรม กระทรวงมหาดไทย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร และโดยเฉพาะการยื่นเอกสารไปยังเจ้าของที่ดิน หรือบริษัทเอกชนที่เป็นตัวแทนเจ้าของพื้นที่ เพื่อทราบคำตอบในประเด็นที่สอบถาม หรือแสวงหาทางออกในการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมต่อไป

3. การนำเสนออัตลักษณ์ของชุมชนเมือง

การนำเสนออัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเป็นความพยายามของชุมชนที่จะนำเสนอสิ่งที่มีคุณค่าซึ่งดำรงอยู่ในชุมชนเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสนับสนุนประเด็นการต่อสู้ หรือการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ อัตลักษณ์ดังกล่าวนี้มีทั้งในนามธรรม เช่น ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน ความร่วมมือร่วมใจ ความรู้สึกยึดมั่นผูกพันฝังตรึงกับพื้นที่ หรือสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น อัตลักษณ์การประกอบอาชีพในพื้นที่ อาทิ การเป็นย่านค้าส่งผ้า เครื่องกระดาศไหว้เจ้า เครื่องดนตรี หนังสือเก่า เป็นต้น การเชิดชูคุณค่าความสำคัญของสถาปัตยกรรมชุมชน ศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่มีอยู่ในชุมชน อาทิ คณะลิเก ประเพณีจันทน์ของชุมชน การทำอาหารโบราณ โดยคาดหวังว่าประเด็นดังกล่าวจะช่วยสร้างน้ำหนักให้ชุมชนใช้เป็นเหตุผล และตอกย้ำความสำคัญของพื้นที่ชุมชน ซึ่งควรได้รับการอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป

4. การหาพันธมิตรเพื่อสนับสนุนขบวนการ

การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมของชุมชน จะไม่สามารถดำเนินการไปได้อย่างโดดเดี่ยว เนื่องจากชุมชนไม่ได้มีเครื่องมือในทางความคิด เทคนิค วิธีการที่จำเป็นสำหรับการต่อสู้จากนโยบายพัฒนาพื้นที่ จำต้องอาศัยเครือข่ายจากภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการด้วย เช่น การอาศัยนักวิชาการด้านสถาปัตยกรรม ให้เข้ามาช่วยประเมินคุณค่าและความสำคัญของอาคารบ้านเรือนในชุมชน การสนับสนุนจากนักเคลื่อนไหวเข้ามา แนะนำขั้นตอนการปฏิบัติการ ทุนความเข้ามาช่วยดำเนินการทางกฎหมาย หรือกลุ่มองค์กรเอกชนที่ทำงานประเด็นด้านการอนุรักษ์ชุมชนเมืองมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล คำแนะนำ ช่องทางหรือประเด็นการต่อสู้ของขบวนการด้วย

5. การใช้สื่อและเวทีวิชาการเพื่อสนับสนุนประเด็นปัญหา

การใช้สื่อและเวทีวิชาการเพื่อสนับสนุนประเด็นปัญหาเป็นกลยุทธ์ที่ชุมชนเพื่อเพิ่มระดับการรับรู้ข้อมูล ประเด็นปัญหาในชุมชน ให้เป็นที่รับทราบต่อสาธารณะชนมากยิ่งขึ้นผ่านช่องทางการใช้สื่อ โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ที่กระตุ้นความสนใจหรือสร้างระดับการรับรู้ได้อย่างรวดเร็ว อาทิ Website Facebook Instagram YouTube เป็นต้น สื่อเหล่านี้อาจผลิตโดยคนในชุมชนเอง หรือร่วมเผยแพร่ตามสื่อออนไลน์กระแสหลักอื่น ๆ รวมทั้งการที่ตัวแทนชุมชนไปมีส่วนร่วมในเวทีการประชุม เสวนาวิชาการที่จัดโดยสถาบันอุดมศึกษา องค์กรเอกชน ด้านการอนุรักษ์ หรือแม้กระทั่งการจัดเวทีวิชาการสาธารณะในชุมชนนั้น ๆ เอง โดยมีการเชิญนักวิชาการ และตัวแทนชุมชนที่มีลักษณะปัญหาร่วมกันเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พร้อมกับเชิญประชาชนที่สนใจร่วมรับฟัง รวมทั้งยังมีการสนับสนุนให้นักศึกษาและนักวิชาการเข้ามาทำวิจัยในพื้นที่ของชุมชนเพื่อส่งเสริมการเผยแพร่ข้อมูลของชุมชนไปยังแวดวงวิชาการและสังคมภายนอกมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ชุมชนบางแห่งยังมีการจัดนิทรรศการ ให้ข้อมูลประวัติความเป็นมาของชุมชน และปัญหาที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้ผู้ที่เข้ามาศึกษา รับทราบข้อมูลด้วย

6. การนำเสนอทางเลือกการพัฒนาชุมชนเมืองด้วยตนเอง

การนำเสนอทางเลือกการพัฒนาชุมชนเมืองด้วยตนเองเป็นแนวทางที่คณะกรรมการชุมชน หรือองค์กรชุมชนเสนอแนวคิดใหม่สำหรับการพัฒนาพื้นที่ด้วยคนในชุมชนเอง เพื่อยื่นข้อเสนอไปยังเจ้าของที่ดิน เพื่อให้เกิดโครงการพัฒนาพื้นที่ที่จะกระทำโดยชุมชนเอง จากกรณีตัวอย่าง เช่น ชุมชนป้อมมหากาศ ชุมชนเลื่อนฤทธิ์ ชุมชนเวียงนครเขมร ที่คณะกรรมการชุมชน รวมทั้งนักวิชาการ เช่น สถาปนิกชุมชน นักประวัติศาสตร์ และวิศวกร มาสร้างสรรค์แผนการพัฒนาชุมชนร่วมกัน โดยคำนึงถึงบริบททางประวัติศาสตร์และชุมชน เพื่อออกแบบวิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมจากนำเสนอข้อมูลไปยังเจ้าของพื้นที่ สร้างพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต หรือจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่หรือแผนแม่บทการปรับปรุงลักษณะทางกายภาพอาคาร สภาพแวดล้อมในชุมชน ให้เป็นไปตามแนวคิดการอนุรักษ์ ซึ่งชุมชนบางแห่งมีการลงทุนพัฒนาพื้นที่ด้วยงบประมาณของคนในชุมชนเอง หรือบางแห่งมีการเจรจาเสนอขอซื้อที่ดินด้วยจำนวนเงินมหาศาลที่มีการระดมจากสมาชิกในชุมชน เพื่อให้ชุมชน มีสิทธิในการครอบครองพื้นที่แทน

7. การพึ่งพามีของสถาบันพระมหากษัตริย์

การพึ่งพามีของสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นแนวทางที่คนในชุมชนเมืองส่วนหนึ่งใช้ในการคลี่คลายปัญหา โดยมีการดำเนินงานยื่นฎีกาผ่านทางสำนักพระราชเลขานุการขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ต่อพระมหากษัตริย์ เพื่อขอให้พระราชทานความยุติธรรมในกรณีกรณีพิพาท หรือเพื่อขอพระบรมราชานุญาตในเรื่องทุกข์ร้อนต่าง ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่ของผู้ครอบครองที่ดิน / เจ้าของที่ดิน โดยในหนังสือมีการแสดงข้อมูลและเหตุผลความจำเป็นประกอบการพิจารณา เพื่อทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยต่อไป การถวายฎีกานี้ถือเป็นช่องทางหนึ่งที่เป็นแนวทางนอกเหนือการยื่นหนังสือผ่านหน่วยงานราชการตามช่องทางปกติ

จะเห็นได้ว่าองค์กรชุมชนได้ใช้กลยุทธ์ที่หลากหลายในการเคลื่อนไหว เพื่อให้้องค์กรสามารถบรรลุเป้าหมาย อย่างไรก็ตามกลยุทธ์เหล่านี้จะส่งผลให้สำเร็จได้มากน้อยเพียงใดนั้น ปัจจัยหนึ่งขึ้นอยู่กับ การตอบสนองของคู่ขัดแย้งด้วย ยิ่งไปกว่านั้นอาจยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่มาเกี่ยวข้องซึ่งองค์กรชุมชนอาจต้องคำนึงถึง เช่น มุมมองหรือแนวความคิดที่สอดคล้องกันในการพัฒนาพื้นที่ การจัดการองค์กรชุมชนอย่างเหมาะสม การแสวงหาพันธมิตรเข้าร่วมในขบวนการ รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากสื่อให้มีประสิทธิภาพ ดังจะได้กล่าวต่อไป

ภาพที่ 2 การยื่นข้อความคัดค้านการพัฒนาพื้นที่ การรวมตัวชุมชน และยื่นหนังสือ

ภาพที่ 3 การจัดเวทีเสวนาวิชาการในแต่ละชุมชน

ภาพที่ 4 การนำเสนออัตลักษณ์ของชุมชน

ภาพที่ 5 แสดงโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมของชุมชน

สิ่งสนับสนุนต่อปฏิบัติการอนุรักษ์ชุมชนเมือง

จากการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมของชุมชนเมืองเมืองที่เป็นกรณีศึกษาได้ให้แง่คิดสำหรับการศึกษาการอนุรักษ์ชุมชนเมือง ซึ่งสามารถใช้เป็นบทเรียนหรือการเตรียมการสำหรับชุมชนที่กำลังอยู่ในสถานะเดียวกัน เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานของชุมชนให้บรรลุตามแผนงานที่กำหนดไว้ในแง่มุมเหล่านั้น ดังนี้

1. **โลกทัศน์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชนเมืองของผู้ครอบครองพื้นที่ / เจ้าของที่ดิน** เป็นมุมมองของเจ้าของที่ดินที่มีต่อพื้นที่ของชุมชนเมืองซึ่งแต่ละมุมมองจะมีผลต่อการกระทำหรือวิธีการจัดการพื้นที่ชุมชนเมือง สำหรับมุมมองที่ปรากฏจากกรณีศึกษา มีดังนี้

1.1 มุมมองการพัฒนาที่เน้นมิติกายภาพเป็นหลัก เป็นแนวคิดที่มุ่งการพัฒนาเชิงโครงสร้างพื้นฐาน การออกแบบ การจัดการพื้นที่ การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ มุมมองนี้ละเลยประเด็นเรื่องปฏิสัมพันธ์ทางสังคมบนพื้นที่ กรณีที่เห็นได้ชัดเจน เช่น แผนพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ที่ให้ความสำคัญกับการเปิดมุมมองทางกายภาพ จนทำให้ชุมชนป้อมมหากาฬถูกไล่รื้อไปในที่สุด โดยปัจจุบันกลับกลายเป็นสวนสาธารณะแทน การพัฒนาดังกล่าวมองข้ามการอยู่ร่วมกันของชุมชนและพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ เช่นเดียวกับกรณีชุมชนหวังหลี วัดยานนาวาในฐานะเจ้าของที่ดินจะพัฒนาพื้นที่ชุมชนเป็นอาคารพาณิชย์ ทำให้ชุมชนต้องล่มสลายไปในที่สุด

และมีการทุบลำลายอาคารโบราณออกไปจนหมดสิ้น ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวมีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับวัดยานนาวา (ชาติรี ประภิตนทการ, 2549: น. 39) เป็นต้น

1.2 มุมมองการพัฒนาพื้นที่ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ เป็นแนวคิดของเจ้าของที่ดินที่มุ่งพัฒนาพื้นที่โดยนำเอาหลักการอนุรักษ์ชุมชนเข้ามาผสมผสาน แต่ก็ยังเน้นในเรื่องมิติกายภาพเป็นหลัก โดยอาจมีการออกแบบอาคารสิ่งปลูกสร้างส่วนเพิ่มเติมที่สอดคล้องกับสิ่งปลูกสร้างเดิมในชุมชน กรณีตัวอย่างเช่น ในพื้นที่ชุมชนเลื่อนฤทธิ์ การนำเสนอแนวคิดในพัฒนาพื้นที่ในระยะแรกแบบอาคารมีการสร้างอาคารขนาดใหญ่ครอบมอยู่บนตัวอาคารโบราณอีกชั้นหนึ่ง (ภาพที่ 6) หรือกรณีชุมชนเว้งนาครเขมม ที่มีแผนการสร้างโรงแรมหลายรูปแบบ โดยมีอาคารโบราณห้อมล้อมพื้นที่ พร้อมกับสร้างร้านค้าปลีกใต้ดินที่มีขนาดใหญ่ (ภาพที่ 7) การพัฒนาพื้นที่ตามแนวคิดดังกล่าวยังไม่ได้คำนึงถึงมิติการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ เพียงแต่มีการชักจูงให้ผู้เช่ารายเดิมที่สนใจให้เข้ามาร่วมลงทุนหรือเข้ามาเช่าพื้นที่ใหม่ได้ภายหลังโครงการเสร็จสิ้น

ภาพที่ 6 แบบแปลนการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเลื่อนฤทธิ์ระยะแรก

ภาพที่ 7 แบบแปลนการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเว้งนาครเขมม

1.3 มุมมองการพัฒนาพื้นที่ที่เน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน เป็นการระดมความคิดเห็นจากเจ้าของที่ดิน ผู้เช่าใช้พื้นที่ในปัจจุบัน และอาจรวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกลุ่มต่าง ๆ ได้ร่วมกันคิด ออกแบบวางแผนการพัฒนาทั้งกายภาพ งบประมาณ รวมทั้งทรัพยากรด้านอื่นๆ เพื่อร่วมกันบรรลุข้อตกลงในการพัฒนาพื้นที่ ซึ่งในกระบวนการอาจต้องผ่านการเจรจา ต่อบริการ การยอมรับข้อเสนอที่สมเหตุสมผล ระหว่างเจ้าของที่ดินและผู้เช่าพื้นที่ ดังเช่นกรณีชุมชนเลื่อนฤทธิ์ ที่ชุมชนได้ผ่านอุปสรรคต่างๆ ผ่านกระบวนการเจรจาทันทีกับเจ้าของพื้นที่ซึ่งใช้ระยะเวลาพอสมควร จนท้ายที่สุดเจ้าของพื้นที่ยินยอมให้ชุมชนได้พัฒนา ปรับปรุง พื้นพูนุรักษ์ชุมชนด้วยตนเอง วิธีคิดดังกล่าวนี้มักเกิดขึ้นในชุมชนที่มีเอกภาพด้านเชื้อชาติหรือชาติพันธุ์ (Ethnically homogenous) ซึ่งเป็นการปกป้องนักลงทุนจากภายนอก โดยมีการบริหารจัดการด้วยองค์กรชุมชนเอง (ยงธนิศร์ พิณเสถียร, 2557: น. 30) มุมมองการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเมืองที่เน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ปรากฏให้เห็นน้อยมากในสังคมไทย

2. การจัดการองค์กรชุมชน

การอนุรักษ์ชุมชนเมืองจะสามารถขับเคลื่อนไปได้ ต้องอาศัยองค์กรชุมชนที่มีความเป็นปึกแผ่น (Solidarity) ระหว่างสมาชิกในองค์กร ระหว่างผู้นำองค์กรกับสมาชิก รวมทั้งกลุ่มอื่นๆที่มาเกี่ยวข้อง การจัดการองค์กรชุมชนอย่างเหมาะสม จึงเป็นเรื่องที่ทำหยาบการดำเนินงานในแต่ละชุมชนที่จะทำให้เกิดบูรณาการทั้งความคิด และวิธีปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรชุมชนในการมีส่วนร่วมพัฒนาพื้นที่ชุมชนเมือง (สฤณี ดิยะวงศ์สุวรรณ, 2556: น. 227-228) มีองค์ประกอบสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จของการจัดการองค์กรชุมชน ได้แก่

2.1 การสร้างบริบทที่มีความหมายร่วมกัน เนื่องจากสมาชิกชุมชนที่ตกอยู่ในสถานะเดียวกัน มักจะมีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาชุมชนสูง ดังกรณีตัวอย่างที่ทุกชุมชนจะถูกไล่ออกจากพื้นที่ เมื่อได้มีการติดต่อสื่อสารรับรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่จะนำมาเป็นกลยุทธ์ในการปกป้องการใช้สิทธิเชิงพื้นที่ทั้งในระดับบุคคลและระดับส่วนรวมแล้วย่อมนำไปสู่พลังแห่งการเปลี่ยนแปลงได้

2.2 การรวมกลุ่มองค์กรชุมชนต้องมาจากการรับรู้และให้คุณค่าต่อวัตถุประสงค์ขององค์กรของสมาชิกเพื่อบรรลุสิ่งที่เป็ประโยชน์ต่อองค์กรและระดับบุคคลมากกว่าการพยายามแทรกแซงและสร้างเงื่อนไขเพื่อแลกเปลี่ยนกับการสนับสนุนทรัพยากรจากองค์กรภายนอก ซึ่งจะส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นขององค์กรชุมชนและความเข้าใจในบทบาทและมีส่วนร่วมของสมาชิก

2.3 การดำเนินโครงการขององค์กรชุมชนควรให้ความสำคัญกับกิจกรรม และวิธีการติดต่อสื่อสารอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และการบริหารการตัดสินใจ รวมทั้งการวางแผนโครงข่ายทางสังคมแบบสื่อสารทุกช่องทาง เพื่อป้องกันการเกิดข่าวลือ การส่งต่อข้อมูลที่ขาดความน่าเชื่อถือไปยังระดับบุคคล ซึ่งจะก่อให้เกิดความไม่แน่ใจและมั่นใจกับองค์กรชุมชน

นอกจากองค์ประกอบข้างต้นที่จะช่วยสนับสนุนการจัดการองค์ชุมชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว จากบทเรียนที่เป็นกรณีศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำของคณะกรรมการชุมชน ยังเป็นปัจจัยที่สำคัญไม่น้อยไปกว่าปัจจัยอื่น ๆ ที่จะผลักดันการจัดการองค์ชุมชน โดยเฉพาะความเคารพและความไว้วางใจกับผู้นำขององค์ชุมชน (จิราภา วรเสียงสุข และอิทธิพร จำประเสริฐ, มปป: น. 64)

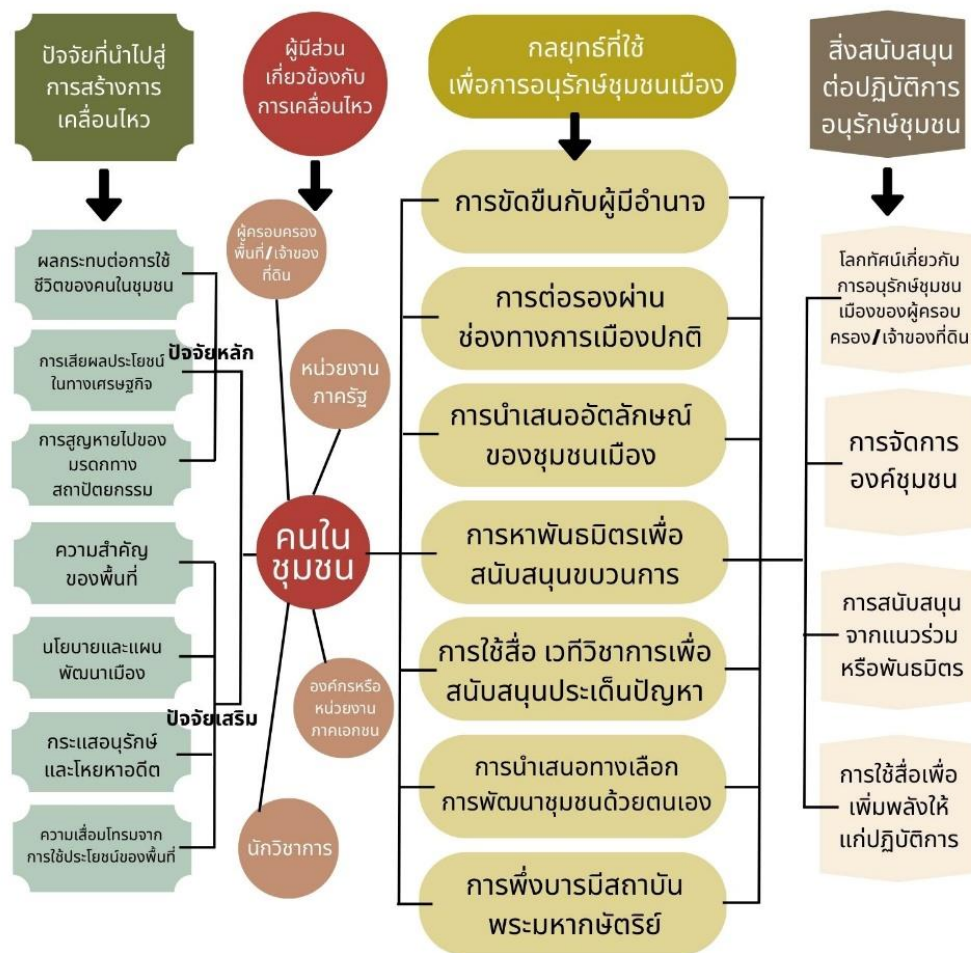
3. การสนับสนุนจากแนวร่วมหรือพันธมิตร

การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมเพื่ออนุรักษ์ชุมชนเมือง นอกจากจะอาศัยองค์ชุมชนเป็นปัจจัยหลักในการปฏิบัติการด้านต่าง ๆ แล้ว ยังต้องมีการสนับสนุนจากองค์กร บุคคล หน่วยงานอื่น ๆ ที่อยู่ภายนอกในรูปแบบของความร่วมมือซึ่งจะทำให้การอนุรักษ์ชุมชนเมืองสามารถก้าวเดินไปข้างหน้าได้อย่างมีทิศทาง แนวร่วมหรือพันธมิตรนั้นมีอยู่หลากหลายกลุ่ม ตัวอย่างกรณีชุมชนป้อมมหากาฬ พบว่า มีการสร้างเครือข่ายจากกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบในการพัฒนาพื้นที่ด้วยกัน เพื่อร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวางแผนปฏิบัติการของชุมชน (ฐากร สิทธิโชค, 2561: น. 26) รวมทั้งการที่ชุมชนป้อมมหากาฬได้เปิดโอกาสให้นักศึกษานักวิชาการ สื่อมวลชน เข้ามาศึกษาชุมชนในมิติต่าง ๆ โดยปรากฏงานเขียน งานวิจัยของชุมชนป้อมมหากาฬเผยแพร่เป็นจำนวนมากทั้งในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อออนไลน์ หรือในกรณีพื้นที่ชุมชนเจริญไชยที่มีการรวมกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูได้มีการพัฒนาพื้นที่ส่วนหนึ่งของชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณีของชาวจีน และประวัติศาสตร์ของชุมชน รวมทั้งนำเสนอปัญหาที่ชุมชนกำลังได้รับผลกระทบในปัจจุบันผ่านการจัดนิทรรศการ “บ้านเก่าเล่าเรื่อง ชุมชนเจริญไชย” ซึ่งได้มีกลุ่มต่าง ๆ เช่น นักศึกษา นักวิชาการ นักท่องเที่ยว ได้เข้ามาเรียนรู้และร่วมทำกิจกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งถือเป็นการสร้างแนวร่วมอีกรูปแบบหนึ่งที่ช่วยเผยแพร่ข้อมูลและรับทราบปัญหาของชุมชนซึ่งจะถูกทำให้กลายเป็นประเด็นสาธารณะร่วมกันของสังคม อีกกรณีตัวอย่างจากการศึกษาวิจัยออกแบบเพื่อพัฒนาและอนุรักษ์ชุมชนเวียงนาครเกษม (ปรัชญา ลือชาจรัสสิน, 2557: น. 79) ได้ค้นพบว่าปัจจัยที่มีส่วนสำคัญประการหนึ่งต่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชน คือ บุคคลภายนอก ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการอนุรักษ์ สถาปัตยกรรม สถาปนิกชุมชน ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการออกแบบทางกายภาพและการวิเคราะห์การลงทุนพัฒนาพื้นที่ เป็นต้น ดังนั้น จะเห็นได้ว่า แนวร่วมหรือพันธมิตรที่เป็นองค์ประกอบต่อการสนับสนุนการอนุรักษ์ชุมชนเมือง ประกอบไปด้วยชุมชนเมืองที่เผชิญปัญหาในลักษณะเดียวกัน กลุ่มนักวิชาการ นักศึกษานักท่องเที่ยว รวมไปถึงผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านต่าง ๆ ที่องค์ชุมชนจะต้องเสริมสร้างความร่วมมือเพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์ชุมชนเมืองด้วย

4. การใช้สื่อเพื่อเพิ่มพลังแก่ปฏิบัติการ

ขบวนการทางสังคม ยังต้องอาศัยพลังของสื่อเพื่อเป็นช่องทางในการสนับสนุนการเคลื่อนไหวเพื่อตีแผ่ประเด็นปัญหาในพื้นที่ให้เป็นที่รับรู้ต่อสาธารณะชน แสดงให้สังคมเห็นว่าปัญหาดังกล่าวเป็นประเด็นทางสังคมร่วมกันภายใต้ปัญหาหลักของการพัฒนาเมือง สิทธิในที่อยู่อาศัย และการเคารพในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ สื่อจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้สังคมรับรู้ถึงสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นและรับรู้ตามความหมายที่นำเสนอ (สุธิดา พัฒนศรี วิเชียร, 2562: น. 136) องค์ชุมชน ควรที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบที่ช่วยให้การสื่อสารด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ประเด็นที่ต้องการนำเสนอ เป้าหมายของการนำเสนอ การแสดงผลกระทบกับชีวิตและชุมชน การออกแบบเนื้อหาความหมาย การเลือกใช้ประเภทสื่อ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ สื่อบุคคล หรือ

สื่อกิจกรรม เป็นต้น สำหรับใช้ในการเคลื่อนไหวในพื้นที่สื่อถูกผลิตขึ้นมาจากทั้งคนในชุมชนผ่านการให้ข้อมูลสาธารณะ เช่น การให้สัมภาษณ์สำนักข่าวต่าง ๆ หนังสือพิมพ์ การจัดกิจกรรมทางวิชาการในชุมชนและถูกนำไปเผยแพร่ รวมทั้งสื่อที่ผลิตโดยคนนอกพื้นที่ชุมชน อาทิ กลุ่มนักศึกษา นักวิชาการ นักออกแบบ นักกิจกรรมเคลื่อนไหว ที่นำข้อมูลไปเสนอผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น การเขียนบทความวิชาการ บทความวิจัย การเผยแพร่ในเว็บไซต์กลุ่มอนุรักษ์ที่มีความสนใจร่วมกัน หรือการใช้เฟซบุ๊กเพื่อช่วยเพิ่มพื้นที่การสื่อสาร การตระหนักรู้ให้แก่สาธารณะ สร้างเครือข่ายความร่วมมือหรือระดมทรัพยากร (นลินา ไชยะ, 2563: น. 21) การใช้สื่อออนไลน์นับว่าสามารถช่วยสนับสนุนปฏิบัติการได้อย่างกว้างขวาง เนื่องจากผู้ผลิตสามารถที่จะสร้างเนื้อหาได้ด้วยตนเอง และเผยแพร่ข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งผู้คนสามารถเข้าถึงการรับรู้ข้อมูลได้อย่างสะดวก

ภาพที่ 8 สรุปรูปการวิเคราะห์ปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวทางสังคม
ของขบวนการทางสังคมเพื่ออนุรักษ์ชุมชนเมือง

จากแผนภาพที่ 8 สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม มีทั้งปัจจัยหลัก คือ ผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของคนในชุมชน การเสียผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและการสูญหายไปของมรดกทางสถาปัตยกรรมและปัจจัยเสริม ได้แก่ ความสำคัญของพื้นที่ นโยบายและแผนพัฒนาเมือง กระแสการอนุรักษ์โยธยาอดีต รวมทั้งความเสื่อมโทรมจากการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ ด้วยเหตุเหล่านี้จึงทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกลุ่มต่าง ๆ กับกลุ่มคนในชุมชน ได้แก่ เจ้าของที่ดิน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรหรือหน่วยงานภาคเอกชน และนักวิชาการ เป็นต้น กลุ่มคนเหล่านี้ส่วนหนึ่งมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนแนวคิดและทรัพยากรการดำเนินงานให้แก่คนในชุมชนเมือง มีการระดมความคิดสร้างกลยุทธ์ที่ใช้เพื่อการอนุรักษ์ชุมชนเมือง ได้แก่ การขัดแย้งกับผู้มีส่วนได้ การต่อรองผ่านช่องทางทางการเมืองปกติ การนำเสนออัตลักษณ์ของชุมชนเมือง การหาพันธมิตรเพื่อสนับสนุนขบวนการ การใช้สื่อ และเวทีวิชาการเพื่อสนับสนุนประเด็น ปัญหา การนำเสนอทางเลือกการพัฒนาชุมชนเมืองด้วยตนเอง และการพึ่งบารมีของสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยคาดหวังว่าวิธีการเหล่านี้จะทำให้คนในชุมชนยังสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ต่อไปได้ แต่ปัจจัยที่องค์กรชุมชนควรคำนึงถึงเพื่อสนับสนุนต่อปฏิบัติการอนุรักษ์ชุมชนควบคู่ไปด้วย คือ โลกทัศน์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชนเมืองของผู้ครอบครองพื้นที่ / เจ้าของที่ดิน การจัดการองค์กรชุมชน การสนับสนุนจากแนวร่วมหรือพันธมิตร และการใช้สื่อเพื่อเพิ่มพลังแก่ปฏิบัติการ

บทสรุป

การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนเมือง เป็นผลพวงมาจากกระบวนการกลายเป็นเมือง ที่นำมาซึ่งการใช้และพัฒนาพื้นที่ในเมืองแบบไม่มีที่สิ้นสุด ยังผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนเมืองด้วยแรงผลักดันกล่าวจึงทำให้เกิดการรวมตัวกันเป็นขบวนการทางสังคมที่มีกลุ่มต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน โดยมีคนในชุมชนเป็นแกนกลางในการเคลื่อนไหวมีการจัดตั้งเป็นองค์กรชุมชน หรือคณะกรรมการชุมชนขึ้นมาเพื่อปกป้องสิทธิในการใช้พื้นที่ด้วยกลยุทธ์ต่างๆ ที่คาดหวังว่าจะทำให้สิทธิการใช้พื้นที่นั้นยังสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ ในทางทฤษฎีการศึกษาลักษณะของขบวนการทางสังคมจากการรวมตัวกันของคนในชุมชนและมีการรวบรวมสรรพกำลังจากองค์ประกอบต่างๆ นี้สอดคล้องกับทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization Theory) ที่ระบุว่า ความสำเร็จของการเคลื่อนไหวองค์กรชุมชน ต้องมีการระดมจำนวนคนที่เข้าร่วม เงิน และสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางการปฏิบัติการ สิ่งอำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร เครือข่ายความสัมพันธ์จากกลุ่มอื่น ๆ และสื่อมวลชน และที่สำคัญคือ ความเห็นร่วมกันของสมาชิกชุมชนเพื่อสร้างความชอบธรรมในการปฏิบัติการ (มณีนัย ทองอยู่, 2557: น. 52) แต่อย่างไรก็ตามเกือบทุกชุมชนในพื้นที่กรณีศึกษานี้พบว่า การต่อสู้ไม่ประสบผลสำเร็จ ส่งผลทำให้คนในชุมชนต้องออกจากพื้นที่ มีเพียงบางส่วนกลับเข้ามาเช่าพื้นที่ใหม่ ทั้งนี้อาจวิเคราะห์ได้จาก 1) อำนาจในทางกฎหมายของรัฐไทยสนับสนุนให้เจ้าของที่ดินสามารถที่จะพัฒนาพื้นที่ได้อย่างเต็มที่ถึงแม้ว่าจะมีกฎหมายรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ.2560 ในมาตรา 43 (สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2563: น. 18) ที่สรุปใจความได้ว่า บุคคลและชุมชนมีสิทธิในการอนุรักษ์ พื้นฟู หรือส่งเสริมสิ่งที่มีคุณค่าอยู่ในชุมชน ตลอดจนให้ชุมชนสามารถเข้าชื่อเสนอแนะหน่วยงานรัฐให้ดำเนินการสิ่งที่จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชนแล้วก็ตาม แต่เหตุการณ์ไ้รื้อชุมชนเมืองก็ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ

2) ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ชุมชนที่เป็นกรณีศึกษายังทำให้เห็นว่าจุดเริ่มต้นของการวางแผนพัฒนาพื้นที่ชุมชนเมืองในสังคมไทยให้ความสำคัญน้อยกับ “การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน” มาใช้อย่างจริงจัง เพื่อให้กลุ่มต่างๆ ทั้งเจ้าของที่ดินและผู้เช่าพื้นที่มีแนวทางหรือหาข้อตกลงร่วมกันภายใต้หลักเกณฑ์การอนุรักษ์ชุมชนเมืองอย่างเหมาะสม 3) การนำประเด็นการอนุรักษ์ชุมชนเมืองโดยการเชิดชูคุณค่าอัตลักษณ์ชุมชน จะพบว่าถูกนำมาใช้เมื่อเกิดวิกฤตกับชุมชน ซึ่งในความเป็นจริงแล้วควรมีที่มาจากความตระหนักห่วงแหนและการสร้างสำนึกร่วมกันของสมาชิกในชุมชน และเกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของสมาชิกในชุมชนต่าง ๆ ซึ่งจะกลับกลายเป็นพลังของชุมชนที่มีความหมายและใช้เป็นเครื่องมือในการต่อต้านการรุกรานจากภายนอก อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์ของขบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ก็ได้ทำให้เกิดคุณูปการอย่างหนึ่ง คือ ได้เปิดพื้นที่ทางวิชาการสำหรับผู้ที่มีความสนใจในประเด็นการอนุรักษ์ชุมชนเมืองมารวมตัวกันซึ่งได้ทำให้พรมแดนความรู้ด้านการอนุรักษ์ชุมชนเมืองของประเทศไทยได้ถูกพัฒนาและแพร่ขยายไปมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- เครือมาศ มารอด. (2563). *ความเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ชุมชนป้อมมหากาฬ พ.ศ. 2550-2561*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จิราภา วรเสียงสุข และอิทธิพร ขำประเสริฐ. (มปป). *การศึกษากระบวนการเคลื่อนไหวขององค์กรชุมชนเพื่อปกป้องสิทธิการใช้พื้นที่กรณีศึกษาชุมชนชั้นกลางแห่งหนึ่งในย่านเยาวราช*. กรุงเทพฯ: คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชาติรี ประกิตนทการ. (2549) *ชุมชนซอยหัวหวัดยานนาวา: ประวัติศาสตร์การค้าชาวจีนในกรุงเทพฯ*. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ฐากร สิทธิโชค. (2561). ชุมชนป้อมมหากาฬ : การต่อสู้เพื่อแก้ปัญหาการไล่รื้อที่ดิน. *วารสารอินทนิลทักษิณสาร*. 13(1), 9-29.
- ฐานเศรษฐกิจ. (2564). *พลิกตำนาน 'เว็มนาครเขมม' สู่แลนด์มาร์คแห่งใหม่*. สืบค้นจาก www.thansettakij.com
- ปรานอม ต้นสุขนันท์. (2559). *การอนุรักษ์ชุมชนเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรัชญา ลือชาจรัสสิน. (2557) การศึกษากระบวนการออกแบบเพื่อการพัฒนาและอนุรักษ์ย่านไชนาทาวน์กรณีศึกษาชุมชนเว็มนาครเขมม. *วารสารJARS*. 13(2), 73-80.
- ภูริรัฐ พฤกษ์เนรมิต. (2563). การโยกย้ายถิ่น: การศึกษาวิถีชีวิตในผลงานวิชาการของไทย (พ.ศ.2546-2563). *วารสารปาริชาติ*. 34(3), 1-16.
- นลินา ไชยะ. (2563). เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยพื้นที่สาธารณะ การเคลื่อนไหวทางสังคมและสื่อสังคมออนไลน์. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 7(1), 14-31.
- ณัฏฐ์ ทองอยู่. (2557). *แนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยาว่าด้วยขบวนการทางสังคม*. ขอนแก่น: ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมกลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ยงธนีย์ พิมลเสถียร. (2557). *การปรับปรุง พื้นที่เมืองและการอนุรักษ์เมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ศศิธร โคมกระโทก. (2563). *การเปลี่ยนแปลงของชุมชนจีน “เจริญไชย พ.ศ.2411-2563”*. นครปฐม: คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สลิลตา ศรีสันต์. (2557). *เรื่องเล่าในวันวานของชาวเวียงนาครเขมร เขตลุ่มพื้งวังค์ กรุงเทพฯ*. กรุงเทพฯ: ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุยัต์ ติยะวงศ์สุวรรณ. (2556). บทบาทขององค์กรชุมชนในกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาชุมชนของประเทศกำลังพัฒนา กรณีศึกษาในพื้นที่กรุงเทพมหานคร. *วารสารหน้าจั่ว*. 27(2556), 203-238.
- สุธิดา พัฒนศรีวิเชียร. (2562). พลังของสื่อสังคมกับการขับเคลื่อนขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*. 27(53), 132-155.
- สิทธิพร ภิมยรีน. (2547). การอนุรักษ์ชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม: แนวคิดหลักการและผลการปฏิบัติ. *วารสารหน้าจั่ว*. 20, 40-56.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2563). *สิทธิชุมชน*. กรุงเทพฯ: กลุ่มผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการ สภาผู้แทนราษฎร.
- อิทธิพร ขำประเสริฐ. (2550). *กระบวนการสร้างภาพแสดงแทนเพื่อสิทธิเชิงพื้นที่*. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล สาขาวิชาสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อิทธิพร ขำประเสริฐ. (2566). *การศึกษาปรากฏการณ์อนุรักษ์ชุมชนเมืองของขบวนการทางสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเมือง*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- Halbwachs, M. (1992). Introduction: Maurice Halbwachs 1877 – 1945. In Lewis A. Coser. (ed). *On collective memory*. Chicago: University of Chicago Press.

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

รองศาสตราจารย์ ดร.ภิญญพันธุ์	พจนะสาวัดย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์ ดร.นิรันดร์	ภักดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์ อัญชลี	โสมติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรพร	ทองปัญญา	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีนทร์	นาคสิงห์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรุตม์	หมื่นวงศ์เทพ	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์ลภัส	พงศกรรังศิลป์	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนทร	คำยอด	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐวัฒน์	โสมติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปรีดดี	สายสี	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ฐาปกรณ์	เครือระยา	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รัตนะ	ตาแปง	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุพจน์	ใหม่กันทะ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สงกรานต์	สมจันทร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ดร.จิรัฏฐิติ	สันติยะศ	มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต

การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์

1. วัตถุประสงค์ของการจัดพิมพ์วารสาร

1.1 เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นในสหสาขาวิชาทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อาทิ สังคมวิทยา ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ โบราณคดี ปรัชญา ศาสนา อักษรศาสตร์ ภาษาวรรณกรรม ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

1.2 เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่องค์ความรู้ผ่านผลงานวิจัยและผลงานวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

1.3 เพื่อส่งเสริมให้อาจารย์ นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานวิจัยและผลงานวิชาการเพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์ บูรณาการ และต่อยอดองค์ความรู้ ในการสร้างคุณค่าแก่ชุมชน

2. ข้อตกลงเบื้องต้น

2.1 บทความทุกบทความจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง 3 ท่าน ในลักษณะ Double-blinded Review โดยผู้ทรงคุณวุฒิไม่ทราบว่าผู้เขียนเป็นใคร และผู้เขียนไม่ทราบว่าผู้ทรงคุณวุฒิเป็นใคร ทั้งนี้ การพิจารณารับบทความเพื่อลงตีพิมพ์หรือไม่ได้ตีพิมพ์ อยู่ที่ดุลพินิจของบรรณาธิการ ซึ่งถือเป็นอันสิ้นสุด

2.2 บทความ ข้อความ ภาพประกอบ และตารางข้อมูลต่าง ๆ ที่ตีพิมพ์ในวารสาร “ช่วงฝน” เป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียน กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป และไม่ใช้ความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสาร “ช่วงฝน” โดยถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

2.3 บทความจะต้องไม่เคยตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารฉบับอื่น หากตรวจสอบพบว่าการตีพิมพ์ซ้ำซ้อนกัน ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว และจะไม่ได้รับการพิจารณาให้ลงตีพิมพ์ในวารสาร “ช่วงฝน” อีกต่อไป

2.4 ผู้เขียนจะต้องปฏิบัติตามระเบียบและนโยบายของวารสาร “ช่วงฝน” อย่างเคร่งครัด หากไม่ยินยอมแก้ไขหรือไม่ดำเนินการตามคำแนะนำ บรรณาธิการมีสิทธิ์ที่จะไม่รับตีพิมพ์บทความอีกต่อไป

2.4 บทความที่ส่งถึงกองบรรณาธิการ ขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่ส่งคืนผู้เขียน

3. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร

3.1 บทความวิจัย (Research article) เป็นบทความที่มีการค้นคว้าอย่างมีระบบและมีความมุ่งหมายที่ชัดเจน เพื่อให้ได้ข้อมูลหรือหลักการบางอย่างที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้าทางวิชาการหรือการนำวิชาการมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น มีการกำหนดปัญหาที่ชัดเจนสมเหตุสมผล โดยจะต้องระบุวัตถุประสงค์ที่เด่นชัดแน่นอน มีการรวบรวมข้อมูล พิจารณาวิเคราะห์ ตีความ และสรุปผลการวิจัยที่สามารถให้คำตอบหรือบรรลุมุ่งวัตถุประสงค์

3.2 บทความวิชาการ (Academic article) เป็นการเขียนทางวิชาการซึ่งมีการกำหนดประเด็นที่ต้องการอธิบายหรือวิเคราะห์อย่างชัดเจน และการวิเคราะห์ประเด็นดังกล่าวต้องถูกต้องตามหลักวิชาการ และสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ในประเด็นนั้นได้ ซึ่งจะเป็นการนำความรู้จากแหล่งต่าง ๆ มาประมวลร้อยเรียงเพื่อวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ โดยผู้เขียนได้แสดงทัศนะทางวิชาการของตนไว้อย่างชัดเจนด้วย

4. การพิจารณาบทความ

4.1 กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้ส่งบทความทราบ เมื่อได้รับบทความเรียบร้อยแล้วสมบูรณ์ทางระบบ Thaijo

4.2 กองบรรณาธิการจะตรวจสอบหัวข้อและเนื้อหาของบทความ โดยพิจารณาถึงความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และประเภทของบทความ ตลอดจนรูปแบบการจัดพิมพ์บทความ การอ้างอิง และไบบลิโอกราฟี หากไม่ครบถ้วน กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่ไม่รับตีพิมพ์บทความดังกล่าว

4.3 กรณีที่กองบรรณาธิการพิจารณาเห็นควรรับบทความไว้พิจารณาตีพิมพ์ ทางกองบรรณาธิการจะดำเนินการส่งบทความเพื่อทำการกลั่นกรองในขั้นตอนต่อไป ด้วยการส่งบทความให้กับผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องตรวจสอบคุณภาพของบทความว่าอยู่ในระดับที่เหมาะสมจะลงตีพิมพ์หรือไม่ ในลักษณะ Double-blinded Review โดยผู้ทรงคุณวุฒิไม่ทราบว่าผู้เขียนเป็นใคร และผู้เขียนไม่ทราบว่าผู้ทรงคุณวุฒิเป็นใคร (1 บทความ / 3 ผู้ทรงคุณวุฒิ)

4.4 เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณากลับกรองบทความแล้ว ทางกองบรรณาธิการจะตัดสินใจโดยอิงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิว่า บทความควรจะนำลงตีพิมพ์หรือไม่ หรือเห็นควรที่จะส่งให้ผู้เขียนนำกลับไปแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิก่อน และนำส่งบทความดังกล่าวกลับมาพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง หรือปฏิเสธการลงตีพิมพ์ ทั้งนี้ ผู้เขียนจะต้องแก้ไขบทความตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ ภายใน 45 วัน หลังจากได้รับบทความพร้อมคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิกลับคืน

4.5 กองบรรณาธิการจะนำบทความที่ผ่านการแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิเข้าสู่กระบวนการตีพิมพ์ต่อไป

5. การจัดเตรียมบทความ

บทความวิจัยและบทความวิชาการที่เสนอเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร “ช่วงฝน” จะต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารฉบับอื่น ทั้งนี้ บทความดังกล่าวจะต้องพิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft Word โดยมีความยาวของบทความไม่เกิน ๒๐ หน้า (นับรวมรูปภาพ ตาราง แผนภูมิ เอกสารอ้างอิง) ลงในกระดาษ A4 พิมพ์หน้าเดียว ด้วยรูปแบบอักษร TH SarabunPSK เท่านั้น ทั้งนี้ บทความจะต้องประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ตามลำดับ ดังต่อไปนี้

5.1 บทความวิจัย

5.1.1 ชื่อเรื่อง ชื่อ – นามสกุล สังกัด (ภาษาไทย – ภาษาอังกฤษ) และอีเมล

5.1.2 บทคัดย่อและคำสำคัญ (ภาษาไทย–ภาษาอังกฤษ) บทคัดย่อความยาว 200 - 250 คำ และคำสำคัญไม่เกิน 4 คำ

5.1.3 บทนำ

5.1.4 วัตถุประสงค์การวิจัย

5.1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

5.1.6 ผลการวิจัย

5.1.7 สรุปผลการวิจัย

5.1.8 อภิปรายผล

5.1.9 ข้อเสนอแนะการวิจัย (ถ้ามี)

5.1.10 เอกสารอ้างอิง (ดำเนินการตามที่กำหนดในระเบียบนี้)

5.2 บทความวิชาการ

5.2.1 ชื่อเรื่อง ชื่อ – นามสกุล สังกัด (ภาษาไทย – ภาษาอังกฤษ) และอีเมล

5.2.2 บทคัดย่อและคำสำคัญ (ภาษาไทย–ภาษาอังกฤษ) บทคัดย่อความยาว 200 - 250 คำ และคำสำคัญไม่เกิน 4 คำ

5.2.3 บทนำ

5.2.4 เนื้อหา ควรมีจัดโครงสร้างของเนื้อหาสาระที่จะนำเสนอ โดยจัดลำดับให้เหมาะสม และการนำเสนอเนื้อหาควรมีความต่อเนื่องกัน เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจในสาระนั้นอย่างง่าย

5.2.5 บทสรุป

5.2.6 เอกสารอ้างอิง (ดำเนินการตามที่กำหนดในระเบียบนี้)

5.3 ข้อกำหนดในการจัดเตรียมบทความ

5.3.1 ใช้อักษร TH SarabunPSK พิมพ์บทความ A4 พิมพ์หน้าเดียว

5.3.2 ตั้งค่านำกระดาษ โดยมีระยะห่างจากขอบกระดาษ ทั้งด้านบน 1.25 นิ้ว ด้านล่าง 1.0 นิ้ว ด้านซ้าย 1.25 นิ้ว และด้านขวา 1.0 นิ้ว และมีระยะห่างระหว่างบรรทัด เท่ากับหนึ่งช่วงบรรทัดของ เครื่องคอมพิวเตอร์

5.3.3 การจัดวางหัวข้อให้เป็นไปตามลำดับความสำคัญของหัวข้อ ดังนี้

ก. การลำดับหัวข้อให้ใช้ระบบตัวเลขกำกับ ตามด้วยเครื่องหมายจุด (.) หลังตัวเลข และ เว้น 2 ช่วงตัวอักษร ก่อนเริ่มคำหรือข้อความต่อไป ดังนี้ 1.//.....

ข. การจัดวางหัวข้อให้เป็นไปตามลำดับความสำคัญของหัวข้อ ดังต่อไปนี้

หัวข้อใหญ่ ให้วางชิดขอบหน้า ซึ่งหัวข้อใหญ่จะไม่ใส่ตัวเลขกำกับ และ คำอธิบายของหัวข้อใหญ่ให้ขึ้นบรรทัดใหม่ โดยย่อหน้า 1.50 เซนติเมตร และเว้นบรรทัด 1 ช่วงบรรทัดของ เครื่องคอมพิวเตอร์

หัวข้อย่อย ให้เริ่มอักษรตัวแรกของหัวข้อใหญ่หรือเลขกำกับหัวข้อ โดยเว้นจาก ขอบกระดาษ 1.50 เซนติเมตร และคำอธิบายของหัวข้อย่อยจะอยู่ในบรรทัดเดียวกัน หรือจะขึ้นย่อหน้าใหม่ก็ได้ ตามความเหมาะสม กรณีที่หัวข้อย่อยไม่มีตัวเลขกำกับหัวข้อ ให้เริ่มหัวข้อย่อยหรือเลขกำกับหัวข้อย่อย โดยให้อักษรตัวแรกตรงกับหัวข้อย่อย

หัวข้อย่อย กรณีที่หัวข้อย่อยมีเลขกำกับหน้าหัวข้อ ให้เริ่มหัวข้อหรือเลขกำกับ ของหัวข้อย่อยที่อักษรตัวแรกของหัวข้อย่อย ทั้งนี้ หัวข้อย่อยควรใช้การย่อหน้าในระบบเดียวกัน และไม่ควรมีหัวข้อย่อยมากเกินไป ดังต่อไปนี้

1. //

1.1 //

1.1.1 //

5.3.4 คำอธิบายในแต่ละหัวข้อ หากขึ้นย่อหน้าใหม่ให้ย่อหน้าตรงกับอักษรตัวแรกของหัวข้อนั้น ๆ ส่วนข้อความในบรรทัดต่อมาให้ชิดขอบหน้าตามปกติ

5.3.5 การใช้เครื่องหมายวรรคตอน เช่น เครื่องหมายจุลภาค (,) ทวิภาค (:) และอัฒภาค (;) ให้พิมพ์ต่อเนื่องกับอักษรตัวหน้า และเว้น 1 ช่วงตัวอักษรก่อนข้อความต่อไป เช่น (ยุพิน เข้มมุก, 2559, 15 – 19)

5.3.6 หมายเลขหน้า ให้ใส่ไว้ตำแหน่งด้านบนขวา ตั้งแต่ต้นจนจบบทความ

5.3.7 รายละเอียดในต้นฉบับ ให้พิมพ์ตามข้อกำหนด ดังต่อไปนี้

1. ชื่อเรื่อง (Title)

- ภาษาไทย ขนาด 18 พอยต์ (point), ตัวหนา และกึ่งกลางหน้ากระดาษ
- ภาษาอังกฤษ (ตัวอักษรพิมพ์ใหญ่) ขนาด 18 พอยต์ (point), ตัวหนา และกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2. ชื่อ – นามสกุลของผู้เขียน (ทุกคน)

- ชื่อผู้เขียน ภาษาไทย (ตัวหนา) ภาษาอังกฤษ (ตัวธรรมดา) ขนาด 14 พอยต์ (point) ชิดขวา
- ระบุตำแหน่งทางวิชาการ สาขาวิชา ภาควิชา คณะ มหาวิทยาลัย หรือรายละเอียดของหน่วยงานที่สังกัด (ของผู้เขียนทุกคน) โดยให้ระบุหมายเลขที่ชื่อ – นามสกุล และกำหนดไว้ทางเชิงอรรถในหน้านั้น ๆ ขนาด ขนาด 12 พอยต์ (point) (ตัวธรรมดา)
- อีเมลของผู้เขียนบทความ 1 คน ที่จะเป็นผู้ติดต่อกับกองบรรณาธิการ ขนาด 14 พอยต์ (point) (ตัวธรรมดา) ชิดขวา

3. บทคัดย่อ

- ชื่อ “บทคัดย่อ” และ “Abstract” ขนาด 16 พอยต์ (point) (ตัวหนา) กึ่งกลางกระดาษ
- ข้อความบทคัดย่อภาษาไทย ขนาด 14 พอยต์ (point) (ตัวธรรมดา) ชิดซ้าย ย่อหน้า 0.5 นิ้ว

- ข้อความบทคัดย่อภาษาอังกฤษ ขนาด 14 พอยต์ (point) (ตัวธรรมดา)

ชิดซ้าย ย่อหน้า 0.5 นิ้ว

4. **คำสำคัญ (Keyword)** เว้นจากบทคัดย่อ 1 ช่วงบรรทัดของเครื่องคอมพิวเตอร์
ควรเลือกคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบทความ ประมาณ 4 คำ ภาษาไทย – ภาษาอังกฤษ ขนาด 14 พอยต์ (point)
(ตัวธรรมดา)

5. รายละเอียดบทความ

- หัวข้อใหญ่ ขนาด 16 พอยต์ (point) (ตัวหนา) ชิดซ้าย
- หัวข้อรอง ขนาด 14 พอยต์ (point) (ตัวหนา) ชิดซ้าย ย่อหน้า 0.5 นิ้ว
- หัวข้อย่อย ขนาด 14 พอยต์ (point) (ตัวหนา) ชิดซ้าย ย่อหน้า 0.5 นิ้ว
- ตัวอักษร ขนาด 14 พอยต์ (point) (ตัวธรรมดา) ชิดซ้าย ย่อหน้า 0.5 นิ้ว

6. **ภาพและตาราง** กรณีมีภาพประกอบ ให้ระบุคำว่า *ภาพที่* ไว้ได้ภาพประกอบ และ
บรรยายได้ภาพ โดยให้อยู่กึ่งกลางหน้ากระดาษ กรณีตารางประกอบ ให้ระบุคำว่า *ตารางที่* พร้อมทั้งข้อความ
บรรยายตาราง ไว้บนหัวตาราง โดยจัดให้ชิดซ้ายหน้ากระดาษ ทั้งนี้ ภาพและตารางประกอบ ควรบอกที่มา
โดยพิมพ์ห่างจากชื่อภาพประกอบและเส้นขีดค้นใต้ตาราง ๑ บรรทัดของเครื่องคอมพิวเตอร์ ด้วยตัวอักษร ขนาด
14 พอยต์ (point) (ตัวธรรมดา) กึ่งกลางหน้ากระดาษ

7. **การเขียนเอกสารอ้างอิง** ให้ใช้รูปแบบการเขียนอ้างอิงตามระบบ APA^{6th} โดยมี
รูปแบบการอ้างอิง 2 ส่วน ดังนี้

7.1 การอ้างอิงในเนื้อหาใช้ระบบนาม - ปี (Name-year Reference)

7.1.1 การอ้างอิงในเนื้อหาจากสื่อทุกประเภท ลงในรูปแบบ “ชื่อผู้เขียน
ปีพิมพ์ : เลขหน้าที่ปรากฏ” อยู่ในเครื่องหมายวงเล็บเล็ก

7.1.2 ผู้เขียนคนไทยลงชื่อ-สกุล ส่วนผู้เขียนชาวต่างชาติลงเฉพาะนามสกุล

ตัวอย่าง

- โสเกรตีสย้ำว่าการอ่านสามารถจุดประกายได้จากสิ่งที่นักอ่านรู้อยู่แล้วเท่านั้นและความรู้ที่ได้รับมาไม่ได้มาจากตัวหนังสือ (แมนเกล, 2546, น.127)
- สุมาลี วีระวงศ์ (2552, น.37) กล่าวว่า การที่ผู้หญิงจะไปสื่อชักผู้ชายมาบ้านเรือนของตัวเองทั้ง ๆ ที่เขายังไม่ได้มาสู่ขอนั้น เป็นเรื่องผิดขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี

หมายเหตุ: ทุกรายการที่อ้างอิงในเนื้อหา จะต้องปรากฏในรายการบรรณานุกรมเสมอ

7.2 บรรณานุกรม (Bibliography) การเขียนบรรณานุกรมใช้รูปแบบของ APA^{6th} (American Psychology Association 6th edition) ดังตัวอย่างตามประเภทของเอกสาร ดังต่อไปนี้

7.2.1 หนังสือ

ชื่อ-สกุลผู้แต่ง. \ (ปีพิมพ์). \ชื่อหนังสือ. \ครั้งที่พิมพ์. \เมืองที่พิมพ์: \สำนักพิมพ์.

Author, A. A., and Author, B. B. \ (Date of publication). \ Title of book. \ (Edition). City, State or Country of publication: Publisher.

ตัวอย่าง

แมนเกล, อัลแบร์โต. (2546). *โลกในมือนักอ่าน*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: พิชเนตส์ พรินติ้ง เซ็นเตอร์.

สุมาลี วีระวงศ์. (2552). *วิถีชีวิตไทยในลิลิตพระลอ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.

Tidd, J., Bessant, J. & Pavitt, K. (2001). *Managing innovation*. (2nd ed). Chichester: John Wiley and Sons.

7.2.2 บทความวารสาร

ชื่อ-สกุลผู้เขียน. \ (ปี). \ ชื่อบทความ. \ ชื่อวารสาร. \ ปีที่(ฉบับที่), \ หน้าที่ปรากฏบทความ.

Author, A. A., and Author, B. B. \ (Date of publication). \ Title of article. \ Journal title.

Volume(Number), Page.

ตัวอย่าง

ผ่อง แซ่งกิ่ง. (2528). *ศิลปกรรมอันเนื่องกับไตรภูมิ*. *ปาจารย์สาร*. 12(2), 113-122.

Shani, A., Sena, J. and Olin, T. (2003). Knowledge management and new product development: A study of two companies. *European Journal of Innovation Management*. 6(3), 137-149.

7.2.3 วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้เขียนวิทยานิพนธ์. \ (ปีการศึกษา). \ ชื่อวิทยานิพนธ์. \ ระดับปริญญา \ สาขาวิชาหรือภาควิชา \ คณะ \ มหาวิทยาลัย.

Author, A. A. \ (Date of publication). \ Title thesis. (Unpublished doctoral dissertation or master's thesis). Name of Institution, Location.

ตัวอย่าง

ปณิธิ อมาตยกุล. (2547). *การย้ายถิ่นของชาวไทยใหญ่เข้ามาในจังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิภาควิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วันดี สนธิวัฒน์. (2545). *กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่ชายแดนไทย-พม่า กรณีศึกษา หมู่บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

7.2.4 สื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ

7.2.4.1 หนังสือออนไลน์ (online / e-Book)

ชื่อผู้แต่ง. \ (ปีที่พิมพ์). \ ชื่อเรื่อง. \ (พิมพ์ครั้งที่). \ สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์. \ สืบค้นจาก \ แหล่งข้อมูลหรือ URL

Author, A. A., and Author, B. B. \ (Date of publication). \ Title of book. \ (Edition). City, State or Country of publication: Publisher. Retrieved from URL

ตัวอย่าง

สรวิชัย ห่อไพศาล. (2552). *นวัตกรรมและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในสหัสวรรษใหม่ : กรณีการจัดการเรียนการสอนผ่านเว็บ (Web-Based Instruction: WBI)*. กรุงเทพฯ: ยินดี. สืบค้นจาก <http://ftp.spu.ac.th>.

Humm, M. (1997). *Feminism and film*. [Kindle DX version]. Retrieved from <http://www.netlibrary.com>.

7.2.4.2 บทความจากวารสารออนไลน์ (online / e-journal)

ชื่อ-สกุลผู้เขียน. \ (ปี). \ ชื่อบทความ. \ ชื่อวารสาร. \ ปีที่(ฉบับที่), \ หน้าทีปรากฏบทความ. สืบค้นจาก \ แหล่งข้อมูลหรือ URL

Author, A. A., and Author, B. B. \ (Date of publication). \ Title of article. \ Title of Journal volume(number), pages. \ Retrieved from....source or URL....

ตัวอย่าง

Kenneth, I. A. (2000). A Buddhist response to the nature of human rights. *Journal of Buddhist Ethics*. 8(3), 13-15. Retrieved from <http://www.cac.psu.edu>.

Webb, S.L. (1998). Dealing with sexual harassment. *Small Business Reports*. 17(5), 11-14. Retrieved from BRS, File: ABI/INFORM Item: 00591201.

7.2.4.3 สารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ ประเภท Press Release รายงาน

ประจำปี ไฟล์ประเภท PowerPoint Blog post Online Video Audio Podcast เป็นต้น

ชื่อผู้เขียน.\ (ปี เดือน วันที่).\ ชื่อเนื้อหา.\ [รูปแบบสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์]. \ สืบค้นจาก \ แหล่งข้อมูลหรือ URL

Author, A. A., and Author, B. B. \ (Year Month Date). \ Title. \ [Format]. Retrieved from....source or URL....

ตัวอย่าง

ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2550). *แรงงานต่างด้าวในภาคเหนือ*. [บล็อก]. สืบค้นจาก <http://www.Bot.or.th>.

Beckenbach, F. and Daskalakis, M. (2009). *Invention and innovation as creative problem solving activities: A contribution to evolutionary microeconomics*. [Press release]. Retrieved from <http://www.wiwi.uni-augsburg.com>

7.2.4.4 การอ้างอิงบทสัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์.\\ตำแหน่งผู้ให้สัมภาษณ์.\\สังกัดของผู้ให้สัมภาษณ์.\\วันเดือนปี ที่ให้สัมภาษณ์.

Name of interviewee – last name. Initials(s), (Date Month Year of interviewing).

ตัวอย่าง

ยุพิน เข้มมุกด์. ศาสตราจารย์. ผู้อำนวยการสำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

สัมภาษณ์วันที่ 19 มกราคม 2562.

Yupin Khemmuk. Director of the Institute of Art and Culture. Personal Interview on 19 January 2019.

6. การส่งบทความ

1. ผู้ส่งบทความจะต้องจัดพิมพ์บทความด้วยโปรแกรม Microsoft Word ตามแบบฟอร์มที่วารสาร “ช่วงฝน” กำหนด จำนวน 1 ชุด พร้อมแนบใบสมัครขอส่งบทความ เพื่อจะลงตีพิมพ์ในวารสาร “ช่วงฝน” จำนวน 1 ชุด

2. ผู้ส่งบทความจะต้องลงทะเบียนสมัครเป็นสมาชิกวารสาร “ช่วงฝน” เพื่อส่งบทความลงตีพิมพ์ในระบบ Thaijo โดยเข้าไปที่วารสาร “ช่วงฝน” และทำตามขั้นตอนที่ระบุ ตลอดจนจัดส่งเอกสารในข้อที่ 1 ผ่านทางระบบ Thaijo

3. การจัดส่งบทความให้ส่งผ่านระบบวารสารออนไลน์ (Thaijo) หากมีข้อสงสัยในการสมัครหรือจัดส่งบทความ ติดต่อสอบถามได้ที่ คุณปนัดดา โตคำนุช โทรศัพท์ 098 - 7477462